

NESKONČNE POTI SPLOŠNIH KNJIŽNIC

(Strategija razvoja slovenskih splošnih knjižnic 2013-2020)

Uvod

Izhodišči za nastanek dokumenta **Strategija razvoja slovenskih splošnih knjižnic od 2013 - 2020** sta potreba po prilagajanju knjižnic novim družbenim razmeram ter zagotovitev upravljanja in obvladovanja sprememb tako, da bodo zadovoljene izobraževalne, kulturne in socialne potrebe vseh uporabnikov splošnih knjižnic v Republiki Sloveniji.

Strategija razvoja splošnih knjižnic sledi smernicam in ciljem različnih razvojnih in strateških dokumentov Republike Slovenije, ki vključujejo cilje, strategije in aktivnosti, pri katerih so splošne knjižnice s ponudbo svojih storitev pomembni dejavniki za različne ciljne skupine uporabnikov.

Strategija razvoja splošnih knjižnic bo v obdobju, ki ga obravnava, podlaga za oblikovanje različnih razvojnih in operativnih dokumentov za posamezna, v strategiji navedena področja in aktivnosti.

Strategija razvoja slovenskih splošnih knjižnic 2013 - 2020 je oblikovana na podlagi **Izhodišč za pripravo strategije splošnih knjižnic za obdobje od 2013 – 2020**. Ta obravnavajo položaj splošnih knjižnic v različnih družbenih in tehnoloških okoljih v državi, vizijo in poslanstvo splošnih knjižnic, prinašajo pregled dokumentov Evropske unije in nekaterih tujih politik in strategij splošnih knjižnic ter opredelijo namen strategije razvoja splošnih knjižnic. Besedilo vsebuje tudi obsežen seznam virov in literature, ki so bili podlaga za oblikovanje strateškega dokumenta.

V času oblikovanja strategije je bila za potrebe njenega nastanka opravljena tudi obsežna **Javnomnenjska raziskava med člani, uporabniki in neuporabniki splošnih knjižnic v Sloveniji (2011)**. Vsi trije dokumenti so objavljeni na spletni strani Združenja splošnih knjižnic <http://zdruzenje-knjiznic.si/dobro-je-vedeti/dokumenti/>.

Namen strategije

Strategija razvoja slovenskih splošnih knjižnic na osnovi identificiranja

- **družbenih sprememb** (politične in ekonomske razmere, globalizacija, informacijska tehnologija, državljeni oziroma občani lokalnih okolij splošnih knjižnic in njihova pričakovanja, konkurenca, migracije, staranje prebivalstva ...),
- **problemov** (slaba funkcionalna in informacijska pismenost odraslih, slaba informacijska pismenost t.i. »Google« generacije, komercializacija in s tem nedostopnost kulturnih dobrin, potreba po vseživljenjskem učenju zaradi zahtev trga dela, integracija imigrantov, etničnih skupin, zaostrenost financiranja knjižnic iz proračunskih virov ... itn.),
- **trenutnega položaja, vloge in razvitosti splošnih knjižnic v državi** ter
- **zaznavanja splošnih knjižnic s strani državljanov,**

začrta vizijo (smer) in poslanstvo (namen, razlog za obstajanje) splošnih knjižnic v spreminjajočih se razmerah sodobne družbe.

To vizijo lahko vsaka knjižnica prilagodi svojim lokalnim razmeram in zmožnostim. Iz nje izhajajo nacionalni cilji in strategije splošnih knjižnic v prihodnosti, ki dajejo odgovore:

- **knjižničarjem:** v katero smer razvijati storitve (usmerjenost k uporabniku, socialna vključenost prebivalstva, komunikacijsko in kulturno stičišče ...),
- **državljanom:** katere svoje potrebe lahko zadovoljijo v knjižnici in kakšne koristi lahko od tega pričakujejo (vstopna točka za vseživljenjsko učenje, digitalni servisi, prostor za ustvarjanje ...),
- **politikom:** knjižnica s svojimi storitvami podpira nacionalne strategije razvoja (na področju gospodarstva, izobraževanja, zdravja, kulture, varstva okolja in družbene vključenosti posameznikov.. .),
- **partnerjem:** na katerih področjih lahko sodelujejo (sinergija s partnerji / razlikovanje od drugih institucij, ki ponujajo podobne ali istovrstne storitve ...),
- **trenutnim in potencialnim financerjem:** kakšne koristi lahko prinesejo vlaganja v dejavnost splošnih knjižnic.

Slovenske splošne knjižnice po letu 2000

1. Zakon o knjižničarstvu iz leta 2001 in potrebe po spremembah

Knjižnice so institucije, ki imajo večstoletno tradicijo in sodijo med najstarejše storitvene dejavnosti na področju kulture, izobraževanja in znanosti. Slovenske knjižnice so v preteklosti postopoma razvijale sistem, ki je primerljiv s knjižničnimi sistemi drugih držav. V osemdesetih letih prejšnjega stoletja je področni knjižnični zakon prvič povezal vse vrste knjižnic in jih organizacijsko združil v knjižnični informacijski sistem, temelječ na matičnosti nacionalne knjižnice (ki opravlja posebne svetovalne, izobraževalne in razvojne naloge za strokovni razvoj knjižnic) in občinskih knjižnic. Povezanost temelji na poenotenih strokovnih standardih za organizacijo knjižnic, na pravilih in priporočilih za izvajanje procesov in storitev ter na koordiniranem razvoju mreže. Nadaljevanje te organizacijske oblike je današnja knjižnična javna služba podprta z vzajemnim bibliografskim sistemom COBISS.

Zakon o knjižničarstvu, ki je bil uveljavljen v letu **2001**, je v svojih določilih enotnost ureditve knjižnične dejavnosti ohranil. Definiral je knjižnično javno službo in določil, da jo izvajajo knjižnice, ki se po tipu delijo na splošne, šolske, visokošolske, specialne in nacionalno knjižnico ter knjižnični informacijski servis, ki skrbi za delovanje nacionalnega vzajemnega bibliografskega sistema.

Od sprejema Zakona o knjižničarstvu so slovenske splošne knjižnice dosegle precejšen napredek. Zakon o knjižničarstvu ob opredelitvi knjižnične javne službe med drugim tudi določa pogoje, ki jih morajo knjižnice, ki izvajajo knjižnično javno službo, izpolnjevati. Predpisuje več mehanizmov, s katerimi naj bi vzdrževali stalno in enakomerno rast sistema in njegovo prilagajanje družbenim spremembam. Zakonodajalec je skušal uveljaviti spodbude za razvoj sistema v optimalnih strokovnih okvirih, zato zakon predvideva razvoj standardov in strokovnih priporočil, s katerimi stroka določa strateške usmeritve ter normative za delovanje vseh tipov knjižnic. Kot podzakonski akti so bili sprejeti **Pravilnik o pogojih za izvajanje knjižnične dejavnosti kot javne službe**, ki določa minimalne pogoje za izvajanje

knjižnične dejavnosti oziroma knjižnične javne službe, **Pravilnik o razvidu knjižnic, Uredba o osnovnih storitvah knjižnic in Pravilnik o osrednjih območnih knjižnicah.**

Zakon splošnim knjižnicam določa tudi vrsto posebnih nalog, ki sodijo v okvir javne službe:

- Opredeljene so kot **institucije vseživljenjskega izobraževanja**, s čimer v veliki meri izstopajo iz temeljnega konteksta kulture ter vstopajo na številna druga področja, ki jih vključuje vseživljenjsko izobraževanje.
- Drugo pomembno področje njihove dejavnosti, ki jih prav tako opredeljuje kot izobraževalne institucije, je **zbiranje in posredovanje dokumentov lokalne zgodovine ter dokumentov sodobnega življenja lokalne skupnosti - domoznanstvo**. Domoznanstvo je z uveljavitvijo zakona postalo dejavnost, ki se mora razvijati v vsaki osrednji knjižnici in se tako približati vsakemu uporabniku. S tem splošne knjižnice vstopajo tudi na področje kulturne dediščine.
- Z zagotavljanjem **splošnega dostopa do elektronskih gradiv javnih oblasti** so knjižnice dobile pomembno nalogo pri demokratizaciji družbe, ker ponujajo tudi tistim, ki niso računalniško usposobljeni ali nimajo ustrezne opreme, pomoč pri uporabi teh gradiv in s tem usposabljanje za informiranje o državljskih pravicah in dolžnostih.
- Tudi **bibliopedagoške in biblioandragoške dejavnosti** za različne skupine uporabnikov, vključujoč tiste s posebnimi potrebami, so v zakonu opredeljene kot javna služba. Za splošne knjižnice so te dejavnosti zelo pomembni elementi delovanja, ki v končni fazi tudi podpirajo aktiviranje knjižničnih zbirk za razvoj bralne kulture in informacijske pismenosti.

Z ustanovitvijo **osrednjih območnih knjižnic** (v nadaljevanju **OOK**), ki jih je uvedel Zakon o knjižničarstvu, so le-te dobile vpogled v delovanje knjižnične javne službe na svojih območjih, svojo koordinacijsko vlogo pa so v zadnjih nekaj letih usmerile predvsem v načrtno digitalizacijo gradiva in usklajeno prispevanje digitalnih »zgodb« za skupni portal Kamra, skupno strokovno izobraževanje zaposlenih, izmenjavo dobrih praks, sodelovanje pri avtomatizaciji procesov ter nabavi računalniške in komunikacijske opreme. Na svojih območjih zagotavljajo skupni dostop uporabnikov do elektronskih podatkovnih zbirk in ugodne pogoje za njihovo uporabo. Pregled izvajanja posebnih nalog OOK pa kaže tudi na določene probleme, ki terjajo dodaten razmislek o nalogah območnosti: tudi delovanje OOK ni zmanjšalo razlik v razvitosti med knjižničnimi območji, ki jih opažamo že desetletja; OOK in knjižnice na njihovih območjih še vedno niso zadostno povezane; izvajanje nalog območnosti v samih OOK ostaja razdrobljeno; vloga koordinatorja območnih knjižnic v NUK je omejena na svetovanje, saj nima na voljo dovolj orodij za preverjanje uresničevanja dogovorjenih ciljev.

V zadnjem desetletju, ki sovpada z veljavnostjo zakona iz leta 2001, ugotavljamo tudi to, da so se slovenske splošne knjižnice v tem času opazno razvile predvsem na področju informacijske tehnologije in storitev za uporabnike ter pri modernizaciji svojih prostorov.

Zakonodaja je financerjem ponudila tudi podlago za boljše razumevanje knjižnične dejavnosti in njenega pomena ter vsebin, ki jih je treba zagotavljati. Slovenske splošne knjižnice

prepoznavajo svojo vlogo informacijskega središča in tretjega prostora lokalne skupnosti in jo postopoma, glede na razpoložljive vire, tudi uveljavljajo.

Zakon pa v praksi ni izpolnil vseh pričakovanj: ni utrdil knjižničnega sistema, saj mehanizmi, ki naj bi zagotavljali enotno delovanje za njegov usklajen razvoj in učinkovito pretočnost in dostopnost informacij, niso bili vzpostavljeni v celoti.

Država se je v zakonu obvezala, da bo sofinancirala določene funkcije splošnih knjižnic; zaradi neenakomerne razvitosti lokalnih skupnosti in posledično različne sposobnosti zagotavljanja razvoja knjižnic naj bi s svojimi sredstvi pomagala dosežati standardizirani obseg dejavnosti, vendar ni sprejela obveze o točno določenem obsegu sredstev. Financiranje je bilo torej neenakomerno tako s strani lokalnih skupnosti kot tudi s strani države, kar v praksi povzroča neenakomerno razvitost splošnih knjižnic.

V zadnjih desetih letih je razvoj prinesel številne spremembe, ki jim morajo slediti tudi splošne knjižnice. Obstoječi zakon je tak razvoj najprej omogočal in spodbujal, zdaj pa ga na nekaterih področjih omejuje. Na doseženem je zato treba graditi naprej, glede na spremembe v stroki in družbi pa velja ocena, da bi bilo smiselno oblikovati nov zakonski okvir, v katerem je potrebno:

- definirati splošne knjižnice tudi kot lokalne centre neformalnega vseživljenjskega izobraževanja in individualnega učenja;
- na novo opredeliti osnovne knjižnične storitve v okviru javne službe; opredeliti, kakšni naj bodo vsebine in obseg dejavnosti, ki jih financirata občina in država;
- opredeliti dolžnost občin, da ustanovijo knjižnice, oziroma določiti temeljno mrežo, v kateri bi bila za določene občine ustanovitev knjižnice obvezna;
- podrobneje urediti upravljanje premoženja v primeru izvajanja javne službe po pogodbi;
- natančneje določiti vrste in obseg stroškov knjižnic, kar bi za občine pomenilo podlago za določanje obsega potrebnih letnih sredstev in obvezno zagotavljanje rednega delovanja knjižnic;
- omogočiti pogoje za razvoj enotne platforme za izposajo e-knjig za vse knjižnice v mreži in ob tem urediti tudi vprašanje ustreznega poslovnega modela in knjižničnega nadomestila za izposajo e-knjig;
- poudariti vlogo splošnih knjižnic pri podpori aktivnemu državljanstvu.

2. Podoba splošnih knjižnic v javnosti - javnomnenjska raziskava o članih, uporabnikih in neuporabnikih splošnih knjižnic (2011)

Pregled in vrednotenje poslovanja splošnih knjižnic Slovenije sloni v veliki meri na statističnih podatkih in analizah, ki odražajo stopnjo skladnosti z različnimi zakonsko določenimi cilji, nalogami in nacionalnimi standardi. Uspešnosti in učinkovitosti delovanja, ekonomskih učinkov in koristi splošnih knjižnic za prebivalce, zadovoljstva s ponudbo z vidika uporabnikov storitev, ter pričakovanj in želja javnosti knjižnice običajno ne merijo, ali pa je to omejeno na posamezne knjižnice in na ozka področja.

Leta 2011 je bila za potrebe oblikovanja dokumenta Strategija razvoja splošnih knjižnic opravljena posebna raziskava o podobi splošnih knjižnic in vrednotenju njihovih storitev med prebivalci Republike Slovenije (2011), ki je pokazala:

- visoke ocene strinjanja anketirancev o *koristih, ki jih prinašajo splošne knjižnice širši skupnosti* (dvigujejo kvaliteto življenja in povezujejo ljudi v skupnosti, omogočajo sprostitev in ustvarjalno preživljanje prostega časa itd.) in *koristih za njihovo lastno življenje* (omogočajo osebni kulturni razvoj, nudijo pomoč pri formalnem izobraževanju, omogočajo dostop do koristnih informacij za vsakdanje življenje itd.);
- visoko stopnjo zadovoljstva s splošno knjižnico v okolju in delom knjižničarjev ter
- prepričanje velike večine sodelujočih v anketi (94 %), da naj se splošne knjižnice tudi v prihodnje financirajo z javnim denarjem.

V slovenske splošne knjižnice je bilo v času priprave te strategije včlanjenih v povprečju 24,6% prebivalcev Slovenije. Iz raziskave pa je razvidno, da obiskuje splošne knjižnice in uporablja njihove storitve veliko več prebivalcev, le da ti niso evidentirani kot člani. 54 % anketirancev, ki niso včlanjeni v nobeno splošno knjižnico uporablja knjižnične storitve prek drugih.

Rezultati raziskave torej kažejo, da imajo splošne knjižnice v Sloveniji močno podporo v javnosti. Kaže pa, da je zunanja podoba splošne knjižnice v lokalnem okolju še vedno bolj ali manj povezana s knjigo. Nad 50 % članov in uporabnikov pozna in tudi uporablja le najbolj tradicionalne storitve splošnih knjižnic, kot so izposoja leposlovne, strokovne in študijske literature, pridobivanje informacij od knjižničarjev o želenih knjigah in drugem gradivu. Manj kot 50 % pozna in uporablja še izposoja filmskih in glasbenih CD-jev in DVD-jev, dostop do interneta in elektronske pošte ter dostop do COBISS-a. Drugih storitev člani in uporabniki v večji meri ne poznajo, če pa jih že poznajo, jih ne uporabljajo. To nakazuje razliko med dejansko identiteto splošnih knjižnic, ki dandanes ponujajo že veliko več, in zunanjo podobo med različnimi deležniki v javnosti, ki splošno knjižnico v večji meri še zmeraj vidijo kot ustanovo, ki samo izposoja knjige. V javnomnenjski raziskavi so anketiranci kot najmanj pomembno navedli ponudbo elektronskih in zvočnih knjig, kar je v nasprotju s pričakovanji, prizadevanji in prihodnjimi usmeritvami v ponudbi knjižnic, ki naj sledi razvoju globalne informacijske družbe.

Slovenska javnost torej glede na rezultate raziskave ne prepoznava dovolj jasno vloge sodobne splošne knjižnice in je ne povezuje s tehnološkimi spremembami v sodobni družbi, kar nakazuje potrebo po boljši in vidnejši komunikaciji z različnimi deležniki v javnosti (uporabniki, financerji, poslovna javnost, civilna družba, mediji itd.), ki bo temeljila na zblževanju dejanske identitete splošnih knjižnic in njihove splošne javne podobe.

Splošne knjižnice in trendi razvoja

1. Sprememba položaja knjižnic v družbi

Slovenske knjižnice so zelo uspešno preživele različne družbeno-zgodovinske spremembe in ves čas ohranjale svojo kulturno, informacijsko, izobraževalno in socialno vlogo. S hitrim prilagajanjem ter odprtostjo in sodelovanjem so uspešno uresničevale svoje poslanstvo. Danes se morajo prilagajati spremembam v globalizirani družbi, spreminja se demografska slika, z migracijami si ljudje iščejo boljše življenjske in delovne pogoje, vse več je starejše populacije, ker se podaljšuje življenjska doba.

Z informacijsko revolucijo in razvojem informacijske tehnologije so knjižnice prvič dobile resno konkurenco drugih informacijskih ponudnikov, ki se hitro prilagajajo potrebam in zahtevam uporabnikov ter pri tem uporabljajo mnoge prednosti novih tehnologij. Široka raba interneta ključno vpliva na družbene spremembe, na pohodu je množična digitalizacija, ljudje postajajo aktivni sooblikovalci družbenega dogajanja, spodbujata se vseživljenjsko učenje in inovativnost. Knjižnice se razvijajo kot fizični in virtualni prostori z globalnim dosegom, a hkrati kažejo močan interes za lokalno dogajanje in socialno vključenost različnih skupin prebivalcev ter se tako vzpostavljajo kot tretji prostor. Vse te spremembe vplivajo na delovanje splošnih knjižnic, ki zato nujno postavljajo v ospredje uporabnike kot enakopravne partnerje pri oblikovanju storitev.

Že dalj časa trajajoče obdobje splošne recesije vpliva na zmanjševanje finančnih sredstev za delovanje splošnih knjižnic ter zahteva gospodarno in racionalno vlaganje in uporabo različnih virov na vseh ravneh. Lahko splošne knjižnice družbene spremembe in ekonomske omejitve izkoristijo tudi kot priložnost za svoje delovanje? V spremenjenih razmerah se bo delovanje knjižnic prilagodilo potrebam in možnostim notranjega in zunanjega okolja, na novo bodo opredelile svoj odnos in odgovornost do uporabnikov, ustanoviteljev, partnerjev, konkurentov in družbe nasploh.

2. Knjižnica in uporabnik knjižničnih storitev

Knjižnice so zaupanja vredni in varni javni prostori, ki simbolizirajo urejenost in stabilnost. Vseskozi so gradile dinamičen, osebni in dolgoročen odnos s svojimi uporabniki. Zaradi sprememb v družbi se je spremenilo tudi tradicionalno razmerje med knjižničarjem, uporabnikom in vsebino.

Sodobni iskalci informacij so vedno bolj samostojni, vedno več informacij lahko poiščejo brez pomoči knjižničarjev, delujejo avtonomno, njihovo iskalno okolje je svetovni splet in glavno iskalno orodje Google. Kar 80 % ljudi se ob iskanju informacij obrne naprej na spletne iskalnike, le 11 % najprej na knjižnice.¹ Iskanje na spletu je enostavno in učinkovito – poteka lahko kjerkoli in kadarkoli, rezultati so takojšnji. Na spletu uporabniki prestopajo meje med delom, študijem in zabavo in so del virtualne skupnosti, s katero neprestano komunicirajo, soustvarjajo skupne vsebine in svoje lastno virtualno okolje. Široka paleta različnih ponudnikov informacij omogoča ljudem, da se lahko odločijo, katere bodo uporabljali. S pojavom elektronskih knjig in drugih informacijskih virov so se zato nekoliko zamajali tudi temelji fizične knjižnice.

Kakšna sta vloga in pomen splošnih knjižnic v tem svetu neomejenih informacij?

Raziskava o podobi splošnih knjižnic in vrednotenju njihovih storitev med prebivalci Republike Slovenije (2011) je pokazala, da obstajajo opazne razlike med poznavanjem in dejansko uporabo storitev splošnih knjižnic. Kot smo že omenili, več kot polovica članov in uporabnikov namreč pozna in tudi uporablja le najbolj tradicionalne storitve splošnih

1 Perceptions of Libraries and Information Resources: A Report to the OCLC Membership (2005). Pridobljeno 07.12.2012 s spletne strani: <http://www.oclc.org/reports/2005perceptions.htm>

knjižnica, medtem ko druge storitve, usmerjene v širšo informacijsko družbo, sicer bolj ali manj poznajo, uporabljajo pa znatno manj.

Knjižnice se morajo preusmeriti od posredovanja informacij k svetovanju pri pridobivanju in vrednotenju informacij in k bolj intenzivnemu informacijskemu opismenjevanju svojih uporabnikov. Da bodo prebivalci uporabljali tudi netradicionalne storitve splošnih knjižnic, morajo knjižnice oblikovati take storitve, ki bodo relevantne za vse prebivalce.

Sodobna, k uporabniku usmerjena splošna knjižnica je oblikovana kot **prostor navdiha** (branje, razmišljanje, različni mediji, lastna ustvarjalnost, igra), kot **prostor učenja** (neformalno izobraževanje, priložnostno učenje, samostojno učenje, svetovanje, pomoč, informiranje o možnosti dostopa do znanja) ter, kot **prostor srečevanj in druženj** (javne debate, predavanja, diskusije, delavnice, razstave, koncerti).

Splošne knjižnice imajo kar nekaj prednosti, ki jih umeščajo v okolje kot tretje prostore in iz katerih lahko izhajajo pri uveljavljanju svoje vloge v današnji družbi:

- so zaupanja vredne ustanove z dolgo tradicijo, ljudje jih podpirajo;
- še vedno pomenijo zanesljivost pri iskanju in izbiri informacij;
- so prostor srečevanja, središče lokalne skupnosti, še posebej v manjših okoljih;
- v skupnostih spodbujajo in podpirajo enakost za vse;
- spodbujajo osebni razvoj s podporo vseh vrst učenja, pismenosti, kvalitetnega preživljanja prostega časa in socialne aktivnosti;
- so protiutež globalnemu svetu s predstavljanjem lokalnih vsebin;
- so javna služba in kot take kategorija socialne države.

3. Oblika dokumenta - strateška področja, cilji in ukrepi

Strategija splošnih knjižnic Slovenije je oblikovana tako, da zajema ŠTIRI STRATEŠKA PODROČJA, v katera naj bi slovenske splošne knjižnice v prihodnjih letih usmerile svoje razvojne potencialne. Za vsako področje so navedeni temeljni strateški cilji razvoja in znotraj njih posamezne ukrepi, ki vodijo v prilagajanje spremembam v družbi in k utrjevanju sodobne splošne knjižnice kot informacijskega in izobraževalnega središča ter javne službe lokalne skupnosti.

Glavna strateška področja so:

- **organizacija, delovanje in mreža splošnih knjižnic,**
- **razvoj obstoječih in ustvarjanje novih storitev,**
- **pridobivanje ustreznih znanj, ki so potrebna za delovanje v prihodnosti,**
- **knjižnica kot aktivni dejavnik v okolju - potenciali sodelovanja, partnerstev in promocije splošnih knjižnic kot izhodišča za prepoznavanje in priznavanje splošnih knjižnic v družbi.**

Marsikateri cilj ali ukrep, ki je v dokumentu načrtovan, zajema vsebine, o katerih slovenske splošne knjižnice v skladu s spremembami v družbi že razmišljajo, pripravljajo zanje skupna izhodišča, strateške usmeritve ali smernice, si prizadevajo za njihovo uresničitev in jih v posamičnih primerih tudi že uresničujejo. Vendar pa so razvoj, načrtovanje in izvajanje marsikaterih vsebin, kot posledica hitrega razvoja in zahtev družbe še zmeraj stihijski ter prepuščeni posameznim knjižnicam. Skupnih strateških usmeritev na nivoju vseh slovenskih splošnih knjižnic do sedaj nismo imeli.

Spremembe v družbi danes zahtevajo tudi spremembe v delovanju splošnih knjižnic:

- oblikovanje storitev po meri okolja in različnih skupin prebivalcev, upoštevajoč njihove potrebe in želje,
- povezovanje knjižnic in oblikovanje skupnih standardiziranih storitev,
- razvijanje novih storitev v smeri poslanstva in vizije ter v skladu s širšimi družbenimi interesi in razvojem družbe.

Strateška področja, cilji in ukrepi, zajeti v tej strategiji, predstavljajo izhodišče, ki naj v naslednjih letih vodi splošne knjižnice v načrtovanje in izvajanje različnih aktivnosti, potrebnih za razvoj. Pri usklajevanju, organizaciji in izvedbi teh aktivnosti bo potrebno soglasje tako bibliotekarske stroke kot tudi financerjev.

STRATEŠKA PODROČJA, CILJI IN UKREPI

Strateško področje 1: Organizacija, delovanje in mreža splošnih knjižnic

Opis strateškega področja:

Za sodobno informacijsko družbo so značilne hitre spremembe, ki se odražajo v spremenjenih načinih mišljenja, dela, komunikacije in vedenja ljudi, to pa zahteva spremembe tudi v delovanju splošnih knjižnic. V okoljih, kjer le-te delujejo, se pojavljajo konkurenti, hkrati pa ekonomske omejitve in družbene spremembe krepijo zahteve financerjev po vedno racionalnejši porabi javnih sredstev za doseganje družbenih ciljev. V teh razmerah lahko splošne knjižnice reagirajo le z učinkovitim izvajanjem svojega poslanstva in javne službe, vzdrževanjem stabilnega financiranja in razvojem racionalne mreže.

STRATEŠKI CILJ 1 : UČINKOVITO DELOVANJE KNJIŽNICE IN ZAGOTAVLJANJE STABILNEGA FINANCIRANJA OBVEZNE JAVNE SLUŽBE S STRANI LOKALNIH IN NACIONALNIH FINANCERJEV

Opis strateškega cilja:

Posodabljanje poslovnega modela splošnih knjižnic vključuje načrtovanje organiziranosti, ki temelji na raziskovanju in analizi okolja, strategijah, jasnih in merljivih ciljih, uspešnosti in učinkovitosti v smislu dobrega gospodarjenja in racionalnega vlaganja virov ter merjenju in vrednotenju poslovanja.

Slovenske splošne knjižnice sicer kontinuirano in sistematično zbirajo, obdelujejo in analizirajo veliko količino podatkov in informacij s katerimi spremljajo svoje poslovanje, vendar to za učinkovito načrtovanje delovanja knjižnic ni dovolj. Z različnimi raziskavami okolja in deležnikov knjižnice je potrebno pridobiti, obdelati in analizirati tudi podatke in informacije iz zunanjih virov. Kombinacija obojega lahko služi kot učinkovito orodje za načrtovanje in merjenje delovanja ter je hkrati podlaga za argumentirano dokazovanje pomena, učinkov in vpliva knjižnic v okolju tudi za financiranje.

Z novo opredelitvijo osnovnih storitev in pogojev za izvajanje teh storitev ter z vzpostavitvijo enotnega sistema za prikazovanje materialnih stroškov financierjem bodo knjižnice dosegle enoten in primerljiv razvoj osnovnih knjižničnih dejavnosti.

UKREPI

1. Izvajanje raziskav in analiz na nacionalnem nivoju in nivoju osrednjih območnih knjižnic ter priprava strokovnih priporočil oziroma smernic za učinkovitejše poslovanje splošnih knjižnic.
2. Merjenje in vrednotenje delovanja splošnih knjižnic na podlagi nacionalno sprejete metodologije.
3. Aktivno sodelovanje različnih strokovnih združenj pri vzpostavitvi in implementaciji učinkovitega delovanja knjižnic.
4. Nova opredelitev osnovnih storitev splošnih knjižnic in pogojev za njihovo izvajanje; vzpostavitev enotnega sistema izračunavanja stroškov osnovnih storitev.
5. Sistematično prikazovanje kulturnih, ekonomskih in socialnih učinkov in vplivov, ki jih ima splošna knjižnica na okolje.

STRATEŠKI CILJ 2: STABILNA, UČINKOVITA IN RACIONALNA ORGANIZACIJA MREŽE SPLOŠNIH KNJIŽNIC

Opis strateškega cilja:

Delovanje knjižnične mreže mora omogočiti vsem prebivalcem, da brez omejitev in razlikovanja uporabljajo splošno knjižnično javno službo.

Zakon o knjižničarstvu (2001) nalaga občinam zagotavljanje knjižnične dejavnosti tako, da občina ustanovi splošno knjižnico sama ali skupaj z drugimi občinami, ali tako, da poveri opravljanje te dejavnosti s pogodbo drugi splošni knjižnici (20. člen). Ta določila so zagotovila razmeroma dobro stanje knjižnične mreže, ki ga je potrebno vsaj ohraniti. Za zagotovitev nadaljnjega razvoja pa bi bila potrebna dopolnitev zakonodaje, ki bi določila tudi temeljno knjižnično mrežo, v kateri bi bila vsaj za določene občine ustanovitev knjižnice obvezna.

Kvalitetna in stabilna knjižnična mreža omogoča vsem prebivalcem države enakopraven dostop do knjižnične javne službe, hkrati pa je pogoj za učinkovito in racionalno delovanje knjižnic, saj se lahko nekatere naloge izvajajo na nivoju celotne mreže osrednjih knjižnic, druge pa le na nivoju osrednjih območnih knjižnic in kompetenčnih centrov. Uvedba nekaterih skupnih strokovnih služb lahko prinese večjo kvaliteto storitev zaradi specializacije na posameznih strokovnih področjih.

Da bi lahko v Sloveniji zagotavljali enakomeren razvoj knjižničnih storitev, potrebujejo slovenske splošne knjižnice tudi enotno usmerjanje razvoja knjižničnega sistema preko posebnega strokovnega centra, ki bi oblikoval, diseminiral in utrjeval strokovne rešitve, enotno odgovaljal na potrebe uporabnikov, razvijal tehnologije in storitve, posreboval javnosti strokovne informacije in

podatke ter povezoval programe in projekte na nacionalni ravni. Potreben je razmislek o nalogah in delovanju posebne strokovne službe za razvoj splošnih knjižnic.

UKREPI:

1. Priprava predlogov zakonodajnih sprememb na področju oblikovanja in financiranja knjižnične mreže.
2. Povezovanje knjižnic:
 - a. Redefinicija organizacije in izvajanja posebnih nalog osrednjih območnih knjižnic.
 - b. Vpeljava novih skupnih strokovnih in razvojnih rešitev.
 - c. Racionalizacija delovanja splošnih knjižnic, kot npr. povezovanje pri pridobivanju in obdelavi knjižničnega gradiva, digitalni repozitorij, oblikovanje svetovalne službe za pravna in druga vprašanja, izdelava strokovnih priporočil in smernic za izvajanje določenih storitev, ki jih izvaja več knjižnic itd.
3. Redefinicija strokovne službe za enotno spremljanje, usmerjanje in razvoj sistema splošnih knjižnic.

Strateško področje 2: Storitve splošnih knjižnic

Opis strateškega področja:

Spremembe v načinu življenja v našem prostoru narekujejo tudi potrebo po razmisleku o knjižničnih storitvah ter o tem, kako knjižnica prebivalcem še lahko pomaga k bolj polnemu in uspešnemu življenju v spremenjenih okoliščinah ter jim omogoča pogoje za osebno rast in aktivno državljanstvo.

Ponudba informacij na svetovnem spletu je iz dneva v dan večja, javne in zasebne organizacije razvijajo storitve v virtualnem okolju, povečuje se socialna razslojenost, v sledenju življenjskim izzivom ali iz ekonomske nuje ljudje pogosteje kot v preteklosti menjajo življenjsko okolje. Za mnoge prosti čas postaja redka in pravzaprav najtežje dosegljiva dobrina, na drugi strani pa imajo nekateri ljudje veliko nezapolnjenega časa.

Čeprav raziskava med člani, uporabniki in neuporabniki splošnih knjižnic v Sloveniji kaže, da je izposoja knjižničnega gradiva še vedno temeljna ter najbolj pričakovana in uporabljana storitev v splošnih knjižnicah, je pričakovati, da se bo v prihodnjih letih povečeval delež informacij, ki jih bodo prebivalci pridobivali z interneta in ne več iz fizičnega knjižničnega gradiva, nameščenega v knjižnici. Po drugi strani bodo v vse slabšem položaju ljudje, ki ne bodo znali vrednotiti in učinkovito uporabljati ponudbe informacij v virtualnem okolju, za kar sodobni človek potrebuje posebna znanja in spretnosti oziroma t. i. informacijsko pismenost ter sposobnost obvladovanja sprememb. Mešanje kulturnih vzorcev, ki jih prinašajo s seboj sodobni migracijski procesi je tudi lahko vir potencialnih konfliktov ali pa priložnost za kulturno obogatitev in širjenje obzorij.

Vsa ta in še druga so področja, kjer je priložnost, da se knjižnice na inovativen način odzovejo na zahteve in pričakovanja okolja, posodablajo in nadgrajujejo obstoječe storitve ter razvijajo nove, oboje pa izvajajo na visoki kakovostni ravni s pomočjo najsodobnejše tehnologije ter tako dolgoročno ohranjajo svojo pomembno vlogo in mesto v vsakdanjem življenju prebivalcev.

STRATEŠKI CILJ 1: NADGRADNJA OBSTOJEČIH IN RAZVOJ NOVIH STORITEV

Opis strateškega cilja:

V preteklih letih so slovenske splošne knjižnice razvile vrsto storitev, s katerimi se odzivajo na konkretne potrebe različnih ciljnih skupin. Uspešne so pri spodbujanju branja in razvoju kreativnosti med otroki, vse bolj so pozorne do potreb ranljivih skupin prebivalcev, brezposelnih in starejših občanov. Iščejo poti do tistih, ki iz različnih razlogov ne morejo

uporabljati knjižničnih storitev na običajne načine. V veliki meri so se izboljšali tudi prostorski pogoji za delovanje splošnih knjižnic, kar odpira možnosti, da knjižnice v celoti razvijejo svojo vlogo fizičnega in duhovnega prostora za srečevanje ljudi in znanja, krepitev medčloveških stikov in individualne osebnostne rasti, odprtosti za kulturno raznolikost ter kreativno združevanje sodobnosti in preteklosti.

Raziskava med člani, uporabniki in neuporabniki knjižnic je pokazala veliko zanimanje za informacije o zgodovini, razvoju in kulturi domačega kraja, kar pred knjižnice postavlja izziv, da naredijo domoznansko gradivo bolj dostopno v digitalnem okolju ter s pomočjo sodobne tehnologije iščejo nove oblike za posredovanje in interpretacijo tega gradiva.

V prihodnje bodo splošne knjižnice nadgrajevale dosedanje storitve s sistematičnim pristopom k razvijanju različnih vidikov informacijske in funkcionalne pismenosti ter razvijale storitve tudi v virtualnem okolju, vedno, ko bo to smiselno in potrebno.

UKREPI:

1. Vzpostavitev fizičnega prostora knjižnice kot tretjega prostora, ki naj sam po sebi postane storitev knjižnice za vse generacije.
2. Oblikovanje storitev za spodbujanje večkulturnosti v splošnih knjižnicah.
3. Razvoj novih oblik posredovanja informacij in dokumentov o zgodovini in razvoju lokalnega okolja in povečanje dostopa do domoznanskega gradiva z digitalizacijo.
4. Razvoj novih storitev na področju informacijske pismenosti, vseživljenjskega učenja, socialne vključenosti ter umetnosti in kulture.
5. Razvoj inovativnih storitev za iskanje, pridobivanje in uporabo znanja, ki jih omogočajo sodobne tehnologije.

STRATEŠKI CILJ 2: POVEČANJE UPORABE RAZLIČNIH KNJIŽNIČNIH STORITEV

Opis strateškega cilja:

Čeprav splošne knjižnice že dolgo niso več le izposojevališča knjig, v javnosti še vedno niso dovolj prepoznane po raznolikosti svoje ponudbe, zato njihove storitve ne dosežejo vseh uporabnikov, ki bi lahko imeli od njih korist.

Da bodo storitve dosegle maksimalen učinek, morajo knjižnice izvajati svoje poslanstvo v smeri svetovanja, usmerjanja in prebujanja potencialov uporabnikov in hkrati odgovarjati na njihove dejanske, ugotovljene in preverjene potrebe. Vključevati morajo uporabnike v razvoj samih storitev in temu slediti z učinkovito in ciljno naravnano promocijo.

Javnomnenjska raziskava med člani, uporabniki in neuporabniki splošnih knjižnic (2011) je tudi pokazala, da obstajajo skupine prebivalcev, ki knjižničnih storitev ne uporabljajo veliko ali sploh ne, ker sami kupujejo knjige, se pri pridobivanju informacij zadovoljijo s prosto dostopnimi viri na internetu ali zaradi pomanjkanja časa uporabljajo knjižnične storitve preko drugih. Tem potencialnim uporabnikom bi knjižnice lahko prišle nasproti s ponudbo nadstandardnih personaliziranih storitev, katerih stroške bi pokrili uporabniki sami.

UKREPI:

1. Učinkovita ciljna promocija storitev.
2. Vključevanje uporabnikov in drugih deležnikov knjižnic v načrtovanje in razvoj storitev.
3. Oblikovanje ponudbe nadstandardnih storitev kot nadgradnje javne službe.

Strateško področje 3: Usposobljenost in znanje knjižničarjev

Opis strateškega področja

Knjižničarji potrebujejo za kakovostno delo v knjižnicah poleg znanja s področja bibliotekarstva in informacijskih znanosti tudi številna druga znanja, s katerimi knjižnice odgovarjajo na neprestane spremembe v družbi (npr. pedagoška in andragoška znanja, znanja s področja psihologije, informacijske tehnologije, projektnega vodenja itd.).

Danes zaposleni v knjižnicah pridobivajo ta znanja večinoma naključno, odvisno od ponudbe na trgu, finančnih sredstev posamezne knjižnice, morebitnih priporočil strokovnih kolegov. Zaradi nujnosti bolj načrtnega, ciljno usmerjenega izobraževanja je potreben sistemski pristop k stalnemu strokovnemu izobraževanju knjižničarjev, kar zahteva vzpostavitev funkcije nosilca in koordinatorja izobraževalnih aktivnosti.

Pomemben element za boljše delovanje splošnih knjižnic je tudi višja raven formalne izobrazbe zaposlenih.

Ker so naložbe v izobraževanje zaposlenih v knjižnicah razmeroma velike, naj knjižnice stalno merijo in vrednotijo učinke izobraževanja.

STRATEŠKI CILJ 1: STROKOVNO USPOSOBLJENI IN KOMPETENTNI ZAPOSLENI V DRUŽBI ZNANJA

Opis strateškega cilja

Za permanentno strokovno usposabljanje zaposlenih v knjižnicah je treba uveljaviti model stalnega strokovnega izobraževanja, katerega namen je zapolniti vrzeli v znanju med formalno izobrazbo in potrebami poklicne prakse. Stalno strokovno izobraževanje omogoča posamezniku in celotni knjižnici, da uspešno delujeta v spreminjajočem se okolju.

Ker so znanja v knjižnični stroki prenosljiva, predstavlja pomemben del procesa stalnega strokovnega izobraževanja prav prenos znanja med zaposlenimi.

UKREP:

1. Vzpostavitev nosilca izobraževalnih aktivnosti za potrebe splošnih knjižnic, ki ima naslednje naloge:
 - a. priprava in stalno posodabljanje programa priporočenih znanj za knjižničarje in srednji menedžment;
 - b. vzdrževanje nabora izobraževalnih vsebin, ki so na voljo na trgu za pridobivanje znanj, potrebnih v knjižnicah;
 - c. oblikovanje manjkajočih izobraževalnih programov;
 - d. spodbujanje uporabe sodobnih metod izobraževanja (e-učilnica, dostop na daljavo ...).
2. Stalno strokovno izobraževanje mora biti vsaj kot kazalnik uspešnosti vključen v strateške dokumente vsake knjižnice.
3. Vzpostaviti učinkovitejši sistem permanentnega izobraževanja za zaposlene v knjižnicah kot del kariernih načrtov.

STRATEŠKI CILJ 2: STRATEŠKO VODENJE IN UPRAVLJANJE V ČASU SPREMEMB

Opis strateškega cilja:

Upravljanje in vodenje splošnih knjižnic sta pomembna dejavnika za uspešno (»delati prave stvari«) in učinkovito (»delati stvari prav«) poslovanje ter uveljavljanje splošnih knjižnic v sodobni družbi. Strategija predlaga v naslednjih letih organiziran pristop k pridobivanju znanj s področja poslovnih ved: raziskovanje notranjega in zunanjega okolja knjižnice, strateško načrtovanje in postavljanje ciljev, kadrovske, finančne, investicijske, marketinške menedžment, izvajanje in merjenje storitev, vrednotenje rezultatov, upravljanje s spremembami itd.

UKREP:

1. Vzpostavitev sistema izobraževanja za direktorje in srednji menedžment splošnih knjižnic.

STRATEŠKI CILJ 3: PRETOK ZNANJA

Opis strateškega cilja:

Knjižničarji pri svojem delu uporabljajo in dodatno formalno ter neformalno pridobivajo mnoga znanja in izkušnje, ki jih je nujno prenašati med sodelavci. Knjižnice naj razvijejo notranjo kulturo, ki bo spodbujala prenos tega znanja in izkušenj s timskim delom.

Raznolikost storitev knjižnic zahteva od knjižničarjev širok razpon znanj in veščin, ki jih lahko pridobijo ob sodelovanju in izmenjavi z drugimi knjižnicami, pa tudi z drugimi vrstami ustanov.

Izvajanje skupnih projektov, v katerih so partnerji različne ustanove, je zelo dragocen način izmenjave znanja in izkušenj.

UKREPI:

1. Nadgraditi izobraževalno vlogo osrednjih območnih knjižnic za knjižnice območja.
2. Vzpostaviti izmenjavo znanj in dobrih praks med ustanovami v lokalnem, nacionalnem in mednarodnem okolju.

Strateško področje 4: Knjižnica kot aktivni dejavnik v družbenem okolju

Opis strateškega področja:

Kot nepridobitne ustanove, ki delujejo v javnem interesu, splošne knjižnice delujejo v današnjem družbenem okolju tako, da se nanj odzivajo in nanj vplivajo. Za izvajanje svojega poslanstva morajo svoje okolje poznati in se vanj aktivno vključevati, ob tem pa razvijati svojo identiteto in prepoznavnost v okolju. Tako bo knjižnica postala pomemben gradnik lokalne skupnosti.

STRATEŠKI CILJ 1: KREPITEV OBSTOJEČIH IN VZPOSTAVLJANJE NOVIH PARTNERSTEV

Opis strateškega cilja:

Zaradi boljših rezultatov, ki jih prinaša sodelovanje, se splošne knjižnice povezujejo s knjižnicami vseh vrst in z drugimi ustanovami ter sodelujejo pri vključevanju v lokalne, nacionalne in mednarodne projekte. S stalno izmenjavo informacij med seboj in pobudami za partnersko sodelovanje bodo bolj učinkovite pri skupnih prijavih na projekte.

Knjižnice usklajeno nastopajo v odnosu do nacionalne knjižnice in do nacionalnega vzajemnega bibliografskega sistema ter s tem aktivno sodelujejo pri razvoju.

Knjižnice vzpostavljajo partnerstva tudi na področju poslovnega sveta in civilne družbe.

UKREPI:

1. Knjižnica v svoje strateške dokumente vključi razvojno naravnana partnerstva.
2. Splošne knjižnice prevzemajo pobudo za strokovno in organizacijsko sodelovanje različnih vrst knjižnic v lokalnih okoljih.
3. Knjižnica postane pobudnik partnerstva med različnimi ustanovami na lokalnem, nacionalnem in/ali mednarodnem nivoju.

STRATEŠKI CILJ 2: IZBOLJŠANJE VEDENJA O POMENU SPLOŠNIH KNJIŽNIC

Opis strateškega cilja:

Javnomnenjska raziskava med prebivalci Republike Slovenije (2011) je pokazala, da splošne knjižnice v javnosti niso dovolj prepoznane in upoštevane kot fizični in virtualni prostori učenja, prireditve, srečevanja in navdiha v lokalni skupnosti, informacijski centri lokalne

skupnosti ali tretji prostori druženja, socialnega mreženja in demokratičnega sodelovanja. Ta javna podoba ne ustreza pravi identiteti splošnih knjižnic, zato se je v prihodnjih letih potrebno usmeriti v organiziran proces spreminjanja podobe splošnih knjižnic med različnimi deležniki v javnosti. Pri tem je potrebno obravnavati različne ciljne skupine z različnimi strateškimi pristopi (uporabniki, potencialni uporabniki, financerji, mediji, poslovna javnost, politiki, širša strokovna javnost itd.).

UKREPI:

1. Vključitev različnih promocijskih aktivnosti v strateške dokumente knjižnic.
2. Priprava vsaj ene celoletne promocijske akcije, v kateri se povežejo vsi deležniki s področja splošnih knjižnic: Združenje splošnih knjižnic, Zveza bibliotekarskih društev Slovenije, Ministrstvo za izobraževanje, znanost, kulturo in šport, Narodna in univerzitetna knjižnica – Center za razvoj knjižnic.
3. Knjižnice izvajajo redne, skupne promocijske aktivnosti v dogovorjenih časovnih intervalih in s skupnim sporočilom (npr. 20. november Dan slovenskih splošnih knjižnic, 23. april – Mednarodni dan knjige itd.).

Dokumentu na pot

Slovenske splošne knjižnice so v času svojega obstoja doživele pomembne razvojne cikle. Stroka, ki jih je oblikovala, in družba, ki je to podpirala, lahko trenutno stanje razvitosti splošnih knjižnic ocenjujeta kot dobro in knjižnice so prepoznane kot uspešne kulturne institucije. Tudi prebivalci Slovenije dodeljujejo splošnim knjižnicam na vseh področjih njihovega delovanja visoke ocene.

Zaupanje, ki ga splošnim knjižnicam izkazuje celotna slovenska družba, je obveza, ki nam narekuje obdržati to, kar smo dosegli, predvsem pa razvijati svojo dejavnost tako, da bo v spremenjenih družbenih razmerah splošna knjižnica tudi v prihodnje vsem prebivalcem Slovenije podpora na področju izobraževanja, informacijske pismenosti in kulture.

Dokument Strategija razvoja slovenskih splošnih knjižnic 2013 – 2020 nakazuje in odpira nove možnosti delovanja splošnih knjižnic v obravnavanem obdobju, oblikuje izhodišča za nadgrajevanje že doseženega ter usmerja k povezovanju in sodelovanju med institucijami.

Rdeča nit, ki prepleta celoten dokument, pa je seveda vizija uporabnika splošne knjižnice kot vse bolj izobraženega in aktivnega državljana.

Nastajanje dokumenta

Pobuda za nastanek Strategije razvoja slovenskih splošnih knjižnic je nastala v Združenju splošnih knjižnic, predlog je enoglasno podprl Nacionalni svet za knjižnično dejavnost pri MIZKŠ. Dokument je v obdobju dveh let (2011, 2012) oblikovala delovna skupina v okviru Združenja splošnih knjižnic, katere delovanje je finančno podprlo ministrstvo. Osnutek besedila je bil posredovan strokovni javnosti v javno obravnavo, ki je trajala od 3. avgusta 2012 do 31. oktobra 2012.

Dokumenta **Strategija razvoja slovenskih splošnih knjižnic od 2013 – 2020** in **Izhodišča za pripravo strategije splošnih knjižnic za obdobje od 2013 - 2020** sta v celoti objavljena na spletni strani Združenja splošnih knjižnic <http://zdruzenje-knjiznic.si>.

Člani delovne skupine (po abecedi):

Milena Bon, koordinatorica izvajanja posebnih nalog osrednjih območnih knjižnic pri Centru za razvoj knjižnic pri NUK

mag. Jelka Gazvoda, direktorica Mestne knjižnice Ljubljana

Vesna Horžen, predsednica Združenja splošnih knjižnic
Breda Karun, Jara, zavod za razvoj knjižnic
Roža Kek, direktorica Mestne knjižnice Grosuplje
mag. Barbara Kovář, vodja oddelka za razvoj v Mariborski knjižnici
mag. Breda Podbrežnik Vukmir, direktorica Matične knjižnice Kamnik
Simona Resman, pomočnice direktorice za strokovno delo v Mestni knjižnici Ljubljana
Martina Rozman Salobir, pomočnica direktorja Osrednje knjižnice Celje
Irena Sirk, informatik v Mariborski knjižnici
mag. Gorazd Vodeb, Center za razvoj knjižnic pri NUK
prof. dr. Maja Žumer, redna profesorica na Oddelku za bibliotekarstvo, informacijsko znanost in knjigarstvo Filozofske fakultete Univerze v Ljubljani

Vodja delovne skupine je bila mag. Barbara Kovář.

**Izhodišča za oblikovanje dokumenta
Strategije razvoja splošnih knjižnic
za obdobje 2013-2020**

Ljubljana, 2011

VSEBINA

- 1. Uvod**
- 2. Temeljna izhodišča za strategijo**
- 3. Stanje in položaj slovenskih splošnih knjižnic v okolju**
 - 3.1 Organiziranost in ponudba splošnih knjižnic na ravni države**
 - 3.2 Pregled in analiza poslovanja splošnih knjižnic**
 - 3.2.1 Poslovanje, kadri
 - 3.2.2 Razvitost in knjižnična mreža
 - 3.2.3 Storitve za posebne skupine uporabnikov
 - 3.2.4 Financiranje
 - 3.2.5 Bibliografski informacijski sistem
 - 3.2.6 Izobraževanje, strokovno izpopolnjevanje
 - 3.2.7 Stanovsko in interesno povezovanje
 - 3.2.8 Ugotovitve
 - 3.3 Pravno okolje**
 - 3.4 Ekonomsko okolje**
 - 3.5 Tehnološko okolje**
 - 3.5.1 Zunanje tehnološko okolje
 - 3.5.2 Notranje tehnološko okolje
 - 3.5.3 Ugotovitve
 - 3.6 Demografska slika Slovenije**
 - 3.7 Družbeno okolje, družbene spremembe, vseživljenjsko izobraževanje**
 - 3.7.1 Družbeno okolje in družbene spremembe
 - 3.7.2 Vseživljenjsko izobraževanje
 - 3.8 Člani, uporabniki in neuporabniki (nečlani) splošnih knjižnic v Sloveniji**
 - 3.8.1 Stanje 2010
 - 3.8.2 Raziskava javnega mnenja med prebivalci Slovenije
 - 3.10 »Konkurenti« v okolju splošnih knjižnic (institucije, ki ponujajo istovrstne ali podobne storitve)**
- 4. Tuje politike in strategije splošnih knjižnic ter dokumenti Evropske unije**
- 5. Vizija in poslanstvo splošnih knjižnic**
- 6. Namen strategije splošnih knjižnic**
- 7. Strateška področja, cilji in ukrepi**
- 8. Literatura in viri**

1. Uvod

Knjižnice so zelo uspešno preživele različna pretekla obdobja in ves čas ohranjale svojo kulturno, informacijsko, izobraževalno in socialno vlogo. S hitrim prilagajanjem na spremembe, odprtostjo in sodelovanjem so uspešno uresničevale svoje poslanstvo. Tudi danes so se knjižnice primorane prilagajati spremembam v globalizirani družbi: spreminja se demografska slika, vse več je starejše populacije, ker se podaljšuje življenjska doba, z migracijami pa si ljudje iščejo boljše življenjske ter delovne pogoje.

Z informacijsko revolucijo in razvojem informacijske tehnologije so knjižnice dobile velike možnosti za povečanje dosega svoje dejavnosti in modernizacijo svojih storitev, hkrati pa resno konkurenco drugih informacijskih ponudnikov, ki se prav tako hitro prilagajajo potrebam in zahtevam uporabnikov ter pri tem uporabljajo prednosti novih tehnologij. Široka raba interneta ključno vpliva na družbene spremembe, na pohodu je množična digitalizacija, ljudje postajajo aktivni sooblikovalci družbenega dogajanja, spodbujata se vseživljenjsko učenje in inovativnost. Knjižnice se razvijajo kot fizični in virtualni prostori z globalnim dosegom, a hkrati kažejo močan interes za lokalno dogajanje in socialno vključenost različnih skupin prebivalcev ter se tako vzpostavljajo kot idealni tretji prostor. Informacijska tehnologija jim omogoča, da postavijo v ospredje uporabnike kot enakopravne partnerje pri oblikovanju storitev.

Že dalj časa trajajoče obdobje splošne recesije vpliva na zmanjšanje finančnih sredstev za delovanje splošnih knjižnic in zahteva gospodarno ter racionalno vlaganje in uporabo različnih virov na vseh ravneh. Lahko splošne knjižnice družbene spremembe in ekonomske omejitve izkoristijo tudi kot priložnost za svoje delovanje? V spremenjenih razmerah se bo delovanje knjižnic prilagodilo potrebam in možnostim notranjega in zunanjega okolja, na novo bodo opredelile svoj odnos in odgovornost do uporabnikov, ustanoviteljev, partnerjev, konkurentov in družbe nasploh.

Knjižnice bodo sledile omenjenim spremembam in izzivom v družbi, če bodo:

- uspešno udeleževale svoje poslanstvo;
- raziskovale ožje (uporabniki, ponudniki podobnih ali istovrstnih storitev v okolju) in širše (ekonomske, tehnološke, socialne, demografske itd.) okolje svojega delovanja in se mu prilagajale. Načrtovale, na katere ciljne skupine se bodo primarno usmerile, katere storitve jim bodo ponudile, spoznale, katere so njihove prednosti, sposobnosti ter priložnosti;
- s svojo dejavnostjo podpirale dejanske potrebe posameznih skupin uporabnikov v skladu s poslanstvom knjižnic in splošnimi družbenimi interesi ter napredkom v svetu;
- premišljeno načrtovale in racionalno uporabljale vse možne vire.

2. Temeljna izhodišča za strategijo

Strategija slovenskih splošnih knjižnic izhaja iz treh perspektiv sodobne družbe:

- kulture kot razvojne moči – vsaka lokalna skupnost lahko prek kulturne ponudbe krepí svojo moč z izkoriščanjem potenciala kulturnih in ustvarjalnih industrij. Kultura je kot kreativni sektor, ki se vsebinsko in tehnološko hitro razvija, zanimiva za gospodarstvo.
- Informacij za inovacije – inovacija je proces spreminjanja znanja v nove produkte, procese in storitve. Za to so potrebni znanje in sveže informacije.
- Medkulturnega dialoga – knjižnica je pomembna vhodna točka za nove prebivalce lokalnih skupnosti z drugačnimi kulturnimi koreninami.

Temeljno izhodišče strategije je prilaganje novim družbenim razmeram, življenjskim stilom in vrednotam prihajajočih generacij, sodobnim tehnološkim izzivom, kot so dostop na daljavo, digitalizacija in elektronske knjige, ter uveljavljanje kulturnega in izobraževalnega pomena knjižnic v lokalnih skupnostih, vse to ob racionalni porabi virov.

Knjižnice v okviru javne službe zagotavljajo dostop do publikacij, storitev in informacij vsem, ki to želijo in potrebujejo. Od knjižnic se pričakuje, da bodo osrednji kulturni in informacijski centri lokalnih skupnosti, da bodo aktivne ustvarjalke kulturne in informacijske pismenosti ter promotorke vseživljenjskega učenja. Pripravljene bodo sprejeti in upravljati spremembe. Za to pa bodo potrebovale dodatna znanja, organizacijske spremembe, marketinške pristope in inovativne storitve, ki bodo omogočile pozicioniranje knjižnic nasproti drugim javnim storitvam v lokalni skupnosti.

Tem trendom se bodo pridružili vsi zaposleni. Knjižničarjem še vedno manjkajo znanja in spretnosti za posredovanje storitev današnjim in prihodnjim uporabnikom, zato se bodo usposabljali zlasti za:

- upravljanje odnosov z uporabniki,
- obvladovanje informacijskih tehnologij vseh vrst,
- promocijo in trženje storitev knjižnice,
- znanje o »produktu« (poznavanje zbirk in njihovih vsebin, spretnosti svetovanja uporabnikom ter ugotavljanje in spodbujanje uporabniških potreb),
- vodstvena znanja in spretnosti.

Povezovanje in sodelovanje splošnih knjižnic je potrebno uporabiti za iskanje skupnih rešitev, kar bo pripomoglo k njihovem enakomernemu in skladnemu razvoju.

Skladnost Strategije razvoja splošnih knjižnic s smernicami in cilji razvojnih in strateških dokumentov RS

Strategija razvoja Slovenije (2005) v svojih ključnih nacionalnih razvojnih ciljih za obdobje 2006-2013 in petih razvojnih prioritetah za uresničevanje teh ciljev vključuje področja, kjer lahko splošne knjižnice pomembno prispevajo s svojimi storitvami:

- s prispevkom k izboljšanju kakovosti izobraževanja in spodbujanju vseživljenjskega učenja,
- povečanju dostopa do izobraževanja in usposabljanja s pomočjo novih tehnologij (z IKT podprte regionalne/lokalne točke vseživljenjskega učenja) (2. razvojna prioriteta);
- s prispevkom k zmanjševanju družbene izključenosti in socialne ogroženosti – enakost dostopnosti storitev sistemov socialne zaščite, zdravstva, izobraževanja in kulture (4. razvojna prioriteta),
- razvojem nacionalne identitete in kulture (5. razvojna prioriteta).

Državni razvojni program (DRP) Republike Slovenije za obdobje 2007-2013 (2008) Splošne knjižnice s svojimi storitvami lahko pomembno vplivajo na uresničevanje ciljev DRP s ponudbo storitev, ki povečujejo kakovost življenja v urbanih in podeželskih območjih.

Strategija Republika Slovenia v informacijski družbi (2003) omenja knjižnice kot pomembna mesta za izvajanje izobraževanja za informacijsko družbo in jih klasificira kot informacijska središča in ponudnike digitalnih vsebin.

Nacionalni strateški referenčni okvir 2007-2013, pri uresničevanju njegovih ciljev so lahko akterji tudi splošne knjižnice s svojimi storitvami.

3. Stanje in položaj slovenskih splošnih knjižnic v okolju

3.1 Organiziranost in ponudba splošnih knjižnic na ravni države

Po podatkih iz leta 2010 na območju Republike Slovenije deluje 58 samostojnih splošnih knjižnic, ki poslujejo na območju ene ali več občin in upravljajo z mrežo 265 mestnih in krajevnih knjižnic, 12 bibliobusi (671 postajališč v 589 krajih) in 73 lokacijami premičnih zbirk (domovi za starejše, varstveno delovni centri, materinski domovi itd.) (Slovenske knjižnice v številkah, 2011).

Zakon o knjižničarstvu (2001) opredeljuje tudi deset osrednjih območnih knjižnic, ki izvajajo dodatne naloge na posameznih območjih: zagotavljanje povečanega izbora knjižničnega gradiva in informacij, nudenje strokovne pomoči knjižnicam na območju, koordiniranje pridobivanja, obdelave in hranjenja domoznanskega gradiva na območju in usmerjenje izločenega knjižničnega gradiva s svojega območja.

Javno službo na področju knjižnične dejavnosti in izvajanje knjižnične dejavnosti kot javne službe urejajo:

- Zakon o knjižničarstvu,
- Zakon o obveznem izvodu publikacij,
- Zakon o uresničevanju javnega interesa za kulturo,

- Zakon o zagotavljanju sredstev za nekatere nujne programe Republike Slovenije v kulturi,
- Zakon o lokalni samoupravi,
- Pravilnik o načinu določanja skupnih stroškov osrednjih knjižnic, ki zagotavljajo knjižnično dejavnost v več občinah, in stroškov krajevnih knjižnic,
- Uredba o osnovnih storitvah knjižnic,
- Pravilnik o pogojih za izvajanje knjižnične dejavnosti kot javne službe,
- Pravilnik o osrednjih območnih knjižnicah in
- Standardi za splošne knjižnice((za obdobje od 1. maja 2005 do 30. aprila 2015) kot strokovna priporočila za učinkovito in gospodarno organiziranje javne splošne knjižnične dejavnosti za doseganje družbenih ciljev.

Splošne knjižnice načrtujejo, organizirajo in izvajajo storitve za različne ciljne skupine uporabnikov:

nabavljajo, obdelujejo, hranijo, posredujejo in zagotavljajo dostop do različnih vrst knjižničnega gradiva (.knjige, revije, časopisi, zgoščenke, dvd-ji, igrače itd.) in njihovo izposajo v knjižnici in na dom, omogočajo medknjižnično izposajo, nudijo čitalniške prostore za branje in študij.

Razvijajo bralno kulturo.

Izdelujejo različne informacijske vire, kot so knjižnični katalogi, podatkovne zbirke itd.

Posredujejo in svetujejo pri iskanju informacij iz knjižničnega gradiva, elektronskih virov na različnih medijih in interneta ter zagotavljajo dostopnost in uporabo gradiv javnih oblasti, ki so splošno dostopna v elektronskih medijih.

Obiskovalcem brezplačno namenjajo javno dostopne računalnike z dostopom do interneta, elektronskih podatkovnih zbirk, elektronske pošte, urejevalnikov besedil itd. .

Neformalno izobražujejo uporabnike za uporabo knjižnice in informacijskih virov.

Razvijajo in ponujajo različne dejavnosti in storitve za posamezne ciljne skupine uporabnikov knjižnice: delavnice informacijskega opismenjevanja, predavanja strokovnjakov z različnih področij, pomoč in svetovanje za iskalce zaposlitve, strokovno vodene igralnice za otroke, debatni krožki, organiziranje svetovanja, učne pomoči in prireditve za mladostnike, literarni večeri, pravljичne ure, vodstva po razstavah itd. S temi storitvami ustvarjajo prostor za nadaljnje razvijanje posameznikove osebnosti, razvijanje bralne kulture, vseživljenjsko izobraževanje, druženje, sprostitev, povezavo s svetom in demokratično možnost sodelovanja v različnih procesih človekovega ustvarjanja. S tem uresničujejo kulturno in socialno vlogo ter omogočajo vseživljenjsko učenje in aktivno preživljanje prostega časa skozi branje, poslušanje, pogovor, sprostitvev in zabavo.

Povezujejo se z drugimi institucijami v svojem okolju in širše (šole, galerije, muzeji, turistične organizacije itd.) z namenom oblikovanja skupnih ponudb vseživljenjskega učenja za uporabnike knjižnic.

Z razvijanjem in organiziranjem različnih storitev omogočajo dostop do ponudbe knjižnic tudi ljudem:

- ki zaradi kakršnegakoli razloga fizično ne morejo obiskati knjižnice: izposoja gradiva na domu, izposoja v bolnišnico, premične zbirke gradiva in druge oblike sodelovanja v varstveno delovnih centrih, zaporih, domovih za starejše, materinskih domovih, skupnostih za odvisnike itd.
- in ljudem s posebnimi potrebami (funkcionalno ovirani, slepi in slabovidni, gluhi in naglušni, ljudje s starostno pogojenimi težavami itd.), ki jim prilagajajo ponudbo (fizični dostop za invalidske vozičke, zvočne knjige, slabovidnim prilagojena računalniška oprema, knjige z večjim tiskom itd.). S temi storitvami uresničujejo svojo socialno vlogo v demokratični družbi.

Zalagajo, izdajajo in prodajajo različne vrste publikacij (revije, knjige, neknjižno gradivo itd.) s svojega področja delovanja.

Slovenske splošne knjižnice so že dosegle visoko raven razvitosti v skladu s spremembami in potrebami družbe, vendar je ta razvoj še vedno neenakomeren po posameznih območjih v Sloveniji in odvisen od:

financiranja posameznih občin, ki so sicer zakonsko obvezane financirati dejavnost splošne knjižnice na svojem območju, vendar tega marsikje ne izvajajo tako, kot to določa zakon, in Ministrstva za kulturo, ki **naj bi** z državnim sofinanciranjem na določenih področjih izravnalo neenakomeren razvoj dejavnosti splošnih knjižnic; menedžmenta v splošnih knjižnicah ter njegove sposobnosti za racionalno porabo javnih sredstev, pridobivanja alternativnih finančnih virov skozi lokalne, nacionalne, državne ali evropske projekte, pridobivanja sponzorjev in donatorjev, sposobnosti upravljanja in vodenja, kreativnosti in pripravljenosti na spremembe.

3.2 Pregled in analiza poslovanja splošnih knjižnic

3.2.1 Poslovanje, kadri

Trendi dolgoročnih gibanj v obdobju desetih let od leta 2000 do leta 2009 kažejo rast knjižnične zbirke, letnega prirasta gradiva, števila zaposlenih in izposoje na dom, medtem ko delež članstva med prebivalstvom ostaja na isti ravni. Knjižnična zbirka se je v obdobju 2000-2009 povečala za 38 % (Knjižnični sistem Slovenije 2009-2010, 2010, str. 8).

Na prebivalca Slovenije imajo splošne knjižnice v povprečju na voljo pet enot knjižničnega gradiva. Pri kazalcu velikosti knjižnične zbirke slovenske splošne knjižnice v povprečju že dosegajo standarde za splošne knjižnice (Slovenske splošne knjižnice: Srečevanja z znanjem in domišljijo, 2010, str. 12).

Splošne knjižnice so postopoma povečevale prirast knjižničnega gradiva, ki se je v obdobju 2000-2009 povečal za 24 % (Knjižnični sistem Slovenije 2009-2010 2010, str. 8). Vendar pa še niso uspeli doseči izpolnjevanja določil standardov glede prirasta knjižničnega gradiva, saj so v povprečju leta 2009 dosegle 88 % priporočene količine in v primerjavi z letom 2008 nabavile za 8 % manj enot knjižničnega gradiva. Padeč pri količini knjižničnega novega gradiva, pridobljenega z nakupom pa je še večji, kar za 10 %. Pri strukturi porabe finančnih sredstev za nakup knjižničnega gradiva moramo izpostaviti bistveno rast deleža sredstev namenjenih za nabavo elektronskih virov, ki se je iz 2,1 % povečal na 4,2 % (Knjižnični sistem Slovenije 2009-2010, 2010, str. 9)

V obdobju 2000-2009 se je število izposojenih enot gradiva na dom povečalo za 44 % (Knjižnični sistem Slovenije 2009-2010 2010, str. 8). Član knjižnice si je leta 2009 na dom v povprečju izposodil 45,6 enote knjižničnega gradiva, od tega 57% leposlovja in 43% ostalega gradiva (Slovenske splošne knjižnice: Srečevanja z znanjem in domišljijo, 2010, str. 18)

Podatki o koriščenju posameznih storitev splošnih knjižnic, ki jih izvajajo v skladu z 2. členom Zakona o knjižničarstvu (npr. informacijsko opismenjevanje, izobraževanje uporabnikov itd.) in 16. členom Zakona o knjižničarstvu (npr. dejavnosti za otroke, mladino in odrasle, ki so namenjene spodbujanju bralne kulture, dejavnosti za otroke, mladino in odrasle s posebnimi potrebami, organizacija kulturnih prireditvev, posredovanje

domoznanskega gradiva itd.) niso na voljo, razen podatkov o tem, da je storitve organiziranega usposabljanja uporabnikov v letu 2010 uporabljalo 101.602 uporabnikov slovenskih splošnih knjižnic (od tega za uporabo elektronski virov 8.108 uporabnikov) in da so splošne knjižnice v letu 2010 izvedle 21.051 prireditve. Število prireditve se je v obdobju 2007-2010 dvignilo za 20%. Razvidni so tudi podatki o uporabi elektronskih storitev na daljavo prek sistema COBISS (naročanje, gradiva, rezervacije ...) in uporaba knjigomatov (Slovenske knjižnice v številkah, 2012).

Delež članstva med prebivalstvom ostaja na isti ravni. Leta 2009 je bilo 24,7% prebivalcev članov splošnih knjižnic (Knjižnični sistem Slovenije 2009-2010, 2010, str. 8).

Število zaposlenih delavcev se je v obdobju 2000-2009 povečalo za 33 % (Knjižnični sistem Slovenije 2009-2010, 2010, str. 8). Kljub temu povečanju v slovenskih splošnih knjižnicah kar nekaj splošnih knjižnic ne dosega minimalnih pogojev, ki jih glede števila delavcev določa Pravilnik o pogojih za izvajanje knjižnične dejavnosti kot javne službe. Večina knjižnic zaposluje manj delavcev kot za zagotavljanje delovanja določajo Standardi za splošne knjižnice. Manjkajo jim vse tri kategorije delavcev, strokovni, upravni in tehnični delavci, zaradi česar ne trpi samo strokovnost opravljanja dela, ampak tudi gospodarnost (Analiza stanja na področju kulture s predlogi ciljev za nacionalni program za kulturo 2012-2015, 2011, str. 199).

Število strokovnih delavcev v splošnih knjižnicah se sicer stalno in postopoma zvišuje, a ne dovolj za dohitevanje sodobnega razvoja v poslovanju splošnih knjižnic. Za splošne knjižnice velja, da so večji obseg dela in večje število novih nalog (skozi zakonodajo) dobile tudi z razvojnimi zahtevami po vzpostavitvi hibridne knjižnice (prav tam, str. 198). Evropske in nacionalne strategije za razvoj knjižnic v demokratična središča lokalnih skupnosti ter strokovne smernice in priporočila za uveljavljanje enakosti državljanov pri dostopnosti kakovostnih knjižničnih storitev so povečale obseg delovanja splošnih knjižnic. Splošnim knjižnicam so prinesle številne nove naloge, predvsem uveljavljanja nove tehnologije in novih medijev v pridobivanju, izbiri in uporabi informacij in uporabi informacijske tehnologije v vsakdanjem življenju občanov (informacijsko opismenjevanje), uveljavljanja njihove ustvarjalnosti z zbiranjem in predstavljanjem domoznanskega gradiva in razvijanjem knjižnične kulture kot načinom reševanja informacijskih in izobraževalnih problemov za različne skupine prebivalstva (prav tam, str. 197). Na področju knjižnične dejavnosti elektronsko poslovanje ne prinaša zamenjave analognih storitev z digitalnimi, nasprotno, prinaša vzporedno delovanje za klasično in digitalno okolje, tako slovenske splošne knjižnice delujejo kot t. i. hibridna knjižnica, ki dostop do svojega gradiva uporabnikom omogočajo v prostorih knjižnice in tudi prek oddaljenega dostopa. (prav tam, str. 196)

Osrednje območne knjižnice (OOK)

Deset splošnih knjižnic v državi je, po sprejetju Pravilnika o osrednjih območnih knjižnicah leta 2003, z Ministrstvom za kulturo in s soglasjem ustanoviteljev podpisalo pogodbe o izvajanju območnih nalog, za katere je bilo predvideno, da se bodo razvijale postopoma, v skladu s finančnimi možnostmi. Ministrstvo za kulturo je doslej zagotovilo del sredstev za izvajanje posebnih nalog osrednjih območnih knjižnic v vseh osrednjih območnih knjižnicah, skupaj s koordinacijskimi nalogami, ki jih izvaja nacionalna knjižnica.

Glavne ugotovitve in podatki o stanju na področju delovanja osrednjih območnih knjižnic so:

- v zadnjem triletnem obdobju je zaznati napredek pri izvajanju posebnih nalog območnih knjižnic, enakomeren razvoj pa še ni dosežen.
- Knjižnice še vedno ne razlikujejo povsem svoje redne dejavnosti od območnih nalog.

- Na večini območij niso bile izdelane temeljne analize in dokumenti območij, ki bi omogočali enakomernost izvajanja nalog po vsej Sloveniji (na primer: analiza stanja razvitosti in potreb knjižnične dejavnosti na območju, analiza razvoja in načrtovanja knjižničnih mrež, temeljni dokumenti nabavne politike za zagotavljanje povečanega in zahtevnejšega izbora knjižničnega gradiva in informacij, nekatere še nimajo opredelitev razvojnih potreb glede informacijske tehnologije za območje).
- Naloge koordinatorja območnosti v nacionalni knjižnici so omejene na koordinacijo svetovanja, vodenja, motiviranja in pomoči pri delu območnih knjižnic. Največje razlike med knjižnicami se kažejo v izvajanju nudenja strokovne pomoči knjižnicam na območju. Predvsem še ni v zavesti vseh, da naloga ne zajema le občasnega sprotnega odgovaranja na vprašanja knjižnic, ali obveščanja knjižnic o novih storitvah v osrednji območni knjižnici. Pomembna so tudi nova teoretična spoznanja (strokovno in razvojno delo), kar bi izboljšalo kakovost in raznolikost knjižničnih storitev ter usmerjalo in pospeševalo razvoj bibliotekarske stroke ter seveda implementacijo teorije v prakso. Strokovno delo pomeni sistematično in dolgoročno načrtovanje usklajenega razvoja knjižnic na območju v partnerskem sodelovanju s knjižnicami območja. Konstruktivno sodelovanje se pričakuje tudi od osrednjih knjižnic na območju. Skupnih projektov knjižnic v regijah, razen nekaj izjem, skoraj ni.
- Pravilnik o osrednjih območnih knjižnicah določa zaposlovanje vsaj treh strokovnih delavcev oz. tri EPZ z najmanj univerzitetno izobrazbo. To določilo je še vedno neuresničeno. Praksa izvajanja posebnih nalog pa kaže, da je kvaliteta izvajanja območnih nalog večja v tistih knjižnicah, ki so sistemizirale delovno mesto »koordinatorja osrednjih knjižnic«, in s tem jasno določile odgovornost za izvajanje območnih nalog. Te so sicer še vedno razpršene med različne strokovnjake v knjižnici, vendar je zagotovljena njihova koordinacija in izvajanje. Enako je z zaposlitvijo systemskega administratorja oz. informatika.
- V letih 2008 in 2009 so knjižnice programske dobile večji obseg sredstev za zaposlovanje kadrov. Na podlagi tega je bilo možno sklepati, da bodo osrednje območne knjižnice lahko sorazmerno povečale izvajanje nalog območnosti oz. koordinacije in svetovanja v primerjavi s prejšnjimi leti. Vendar se to ni zgodilo, razvoj je še vedno neenakomeren, iz poročil je razvidno, da obstajajo velike razlike med posameznimi osrednjimi območnimi knjižnicami. Vzroka torej ne moremo pripisati različnemu obsegu prejetih sredstev za izvajanje nalog območnosti.
- Koordinacijo v nacionalni knjižnici vodi ena oseba, ki koordinira delo desetih območnih knjižnic. Glede na določbe Pravilnika o osrednjih območnih knjižnicah - 19. člen, ki predvideva zaposlitev vsaj treh oseb v območni knjižnici, ni primerljive korelacije med območnimi in nacionalno knjižnico glede števila kadrov in obsega del.

3.2.2 Razvitost in knjižnična mreža

Pregled stopnje razvitosti splošnih knjižnic (razvita, srednje razvita, nerazvita) po določilih Pravilnika o pogojih za izvajanje knjižnične dejavnosti kot javne službe, ki določa mninimalne pogoje za izvajanje javne službe vseh vrst knjižnic, pri splošnih knjižnicah pa še posebej za osrednje območne, osrednje, krajevne in potujoče knjižnice, kaže v obdobju 2002-2008 napredek pri krajevnih knjižnicah, postajališčih premičnih zbirk in bibliobusih. Skozi obdobje je opazno povečanje števila razvitih in srednje razvitih enot (Vodeb, 2011, str. 161-169).

Podrobnejša slika stanja razvitosti oziroma izpolnjevanja pogojev po posameznih sklopih (organiziranost, gradivo, strokovni delavci, prostor in oprema) v splošnih knjižnicah kaže v letu 2008 visoko povprečno oceno pri osrednjih knjižnicah in bibliobusih. Ugotavlja slabo zasedenost mest za izvajanje nalog območnosti (zagotavljanje povečanega izbora knjižničnega gradiva in informacij, nudenje strokovne pomoči knjižnicam na območju, koordiniranje zbiranja, obdelave in hranjenja domoznanskega gradiva na območju in usmerjenje izločenega knjižničnega gradiva s svojega območja) v osrednjih območnih knjižnicah (47,5% izpolnjevanje pogojev). Stanje zaposlenih strokovnih delavcev pri osrednjih knjižnicah je znatno boljše (86,8% izpolnjevanje pogojev), medtem ko je pri krajevnih knjižnicah spet nekoliko slabše (62,7% izpolnjevanje pogojev).

Za osrednje knjižnice je značilno zelo dobro izpolnjevanje pogojev, razen pri izboru gradiva. Krajevne knjižnice v celoti slabše izpolnjujejo pogoje, zlasti pri izboru gradiva in številu strokovnih delavcev. V celoti najboljše izpolnjujejo pogoje bibliobusi.

V obdobju 2002-2008 so se najbolj izboljšali pogoji povezani s prostorom ter opremo, in sicer število računalniških mest za uporabnike, število čitalniških delovnih mest, najmanjša rast je pri prirastu knjižničnega gradiva in številu strokovnih delavcev.

Pregled izvajanja splošnih (2. člen Zakona o knjižničarstvu) in posebnih (16. člen Zakona o knjižničarstvu) nalog v splošnih knjižnicah v obdobju 2002-2008 kaže, da krajevne knjižnice v splošnem v večji meri izvajajo vse naloge, napredek je razviden predvsem pri izvajanju posebnih nalog, kjer so knjižnice dale večji poudarek vseživljenjskemu učenju, dostopu do gradiv javnega značaja, razvoju bralne kulture ter organizacije kulturnih prireditev, manj pa domoznanstvu in uporabnikom s posebnimi potrebami.

Na podlagi podatkov o lokaciji krajevnih knjižnic in postajališč premične zbirke je ugotovljeno, da 56 od 210 slovenskih občin nima krajevne knjižnice, od teh 56 občin pa jih 47 tudi nima postajališča premične zbirke. V občinah brez krajevne knjižnice živi 8,5 % vseh prebivalcev RS, v občinah, ki nimajo niti postajališča premične zbirke, pa 7,6 % vseh prebivalcev RS. V zgornji ugotovitvi o dostopnosti knjižničnih storitev niso upoštevana postajališča bibliobusov po teh občinah (Knjižnični sistem Slovenije 2009-2010, 2010, str. 10).

Kljub temu da celotna slika razvitosti po postavljenih kazalnikih izkazuje izboljšanje pogojev glede prostora in opreme, se v praksi kažejo številni problemi, ki so povezani z načrtovanjem, gradnjo in opremljanjem knjižnic: neprimerna lokacija z vidika dostopnosti in varnosti, reševanje neustreznosti prostorskih pogojev je predolgo, negospodarno, pogosto tudi nestrokovno, urejanje prostora (lokacija, stavba/prostor, oprema) se ne obravnava celostno. Pomanjkljivo pripravljene knjižnični programi so ovira za kakovostno načrtovanje in izvedbo, knjižnični programi nimajo ustreznih tehničnih prilog za kakovostno in varno ureditev ter hranjenje gradiva, odločanje o lokaciji, načrtu se izvaja brez knjižničarjev, posegi v prostor se opravljajo brez skupine različnih strokovnjakov, lahko tudi brez arhitektov, načrti za prostore knjižnice se velikokrat izbirajo brez natečaja, za realizacijo sprejetega načrta je čas pogosto prekratek. Premalo pozornosti se namenja kakovosti opreme, izbira se po ceni, ne pa tudi po kakovosti, ovirana je dostopnost in uporaba prostora za skupine s posebnimi potrebami (Analiza stanja na področju kulture s predlogi ciljev za nacionalni program za kulturo 2012-2015, 2011, str. 200).

Ocena stopnje razvitosti splošnih knjižnic kaže tudi, da nobena osrednja ali krajevna knjižnica ni uvrščena v 1. kategorijo kot razvita knjižnica (Vodeb, 2011, str. 169).

Na podlagi gornjih podatkov se odpira vprašanje o metodologiji ugotavljanja izpolnjevanja pogojev glede na kazalnike, postavljene po določilih Pravidnika o pogojih za izvajanje knjižnične dejavnosti kot javne službe, ki morda ne daje ustreznih povratnih informacij.

Osrednje območne knjižnice (OOK)

Stanje osrednjih območnih knjižnic (OOK) kaže v letu 2010 neenakomerno stopnjo razvitosti po posameznih kazalnikih stanja (zbirka in prirast gradiva, odstotek včlanjenih prebivalcev, izposoja gradiva, medknjižnična izposoja, obisk, opremljenost z informacijsko komunikacijsko tehnologijo, prihodki, vsi zaposleni in zaposleni strokovni delavci ...).

Analiza (Bon, 2011, str. 171-196) je pokazala, da absolutne vrednosti nakazujejo največjo razvitost devetih splošnih knjižnic na Osrednjeslovenskem območju. Relativne vrednosti - izračuni na potencialne uporabnike - pa kažejo visoko stopnjo razvitosti knjižnične dejavnosti v štirih splošnih knjižnicah na Goriškem območju. Zanimivo je, da je to tudi slovenska statistična regija, kjer so bili doseženi najboljši rezultati bralne pismenosti med otroki in mladostniki v sklopu mednarodne raziskave PISA 2009.

Po drugi strani pa nam ista analiza kaže, da je stopnja doseganja pogojev v splošnih knjižnicah na Spodnjepodravskem, Pomurskem in Štajerskem območju še pod določili standardov. Analiza kaže, da nekatere socialno-ekonomske dejavnike lahko primerjamo tudi s stopnjo razvitosti knjižnične dejavnosti. Primerjava med socialno-ekonomskim položajem statističnih regij (stopnja registrirane brezposelnosti, bruto družbeni proizvod na prebivalca) in doseganjem standardov kot strokovnih priporočil za učinkovito organiziranje javne splošne knjižnične dejavnosti nam kaže, da je na območju vzhodne Slovenije, kjer je večja stopnja registrirane brezposelnosti, nižji BDP in večje število občin, tudi večji razkorak med stopnjo izpolnjevanja pogojev knjižnične dejavnosti in priporočili standardov.

Spremljanje teh dejavnikov že drugo leto in primerjava z rezultati analize PISA 2009, nam vse bolj potrjujeta tezo, da socialno-ekonomski položaj določenih statističnih regij vpliva na stanje in razvitost knjižničnih območij. Enako ugotavljajo na področju vzgoje in izobraževanja, saj socialno-ekonomski položaj družine zelo pomembno vpliva na izobraževalne (ne)uspehe otrok.

3.2.3 Storitve za posebne skupine uporabnikov

Slepi in slabovidni

Po grobih ocenah naj bi bilo v Sloveniji približno 10.000 slepih in slabovidnih oseb. Ta številka ne vključuje tistih, ki zaradi starostne oslabelosti vida praktično ne morejo več spremljati televizijskih programov, brati knjig, ki so natisnjene za populacijo z zdravim vidom in podobno. Ker delež prebivalstva nad 65 let nezadržno raste, z njim raste tudi število slepih in slabovidnih oseb (Vzpostavitev ustreznega statusa knjižnice za slepe in slabovidne v sistemu knjižnic, 2010, str. 5).

Zakon o knjižničarstvu (2001) splošne knjižnice v 16. členu zavezuje, naj »zagotavljajo storitve tudi za skupine prebivalcev s posebnimi potrebami«. Študija Vzpostavitev ustreznega statusa knjižnice za slepe in slabovidne v sistemu knjižnic 2010, ki jo je pripravil Center za razvoj knjižnic NUK, ugotavlja, da so splošne knjižnice v skladu z zakonom in strateškimi usmeritvami izvedle vrsto projektov, s katerimi so skušale pritegniti slepe in slabovidne državljane v knjižnice. Vendar glavni knjižnični storitvi za slepe in slabovidne kljub temu še vedno opravlja knjižnica pri Zvezi društev slepih in slabovidnih Slovenije, ki je po svojem

statusu društvena knjižnica in torej ne sodi v krog knjižnic, ki opravljajo knjižnično dejavnost kot javno službo. Študija podaja predlog organizacije nacionalne knjižnice za slepe kot javnega zavoda oziroma način njenega vključevanja v sistem knjižnic, ki izvajajo knjižnično dejavnost kot javno službo.

Predlaga uvedbo integriranega modela izvajanja knjižnične dejavnosti za slepe in slabovidne kot javne službe. Ta model anticipira osrednjo/nacionalno knjižnico za slepe in slabovidne, ki je tesno povezana z drugimi knjižnicami, ki izvajajo knjižnično dejavnost kot javno službo. Njena temeljna naloga bi bila, poleg izvajanja osnovnih storitev knjižnic in reproduciranja gradiva v tehnikah, dostopnih slepim in slabovidnim, tudi vzpodbujanje, vodenje, razvoj in koordinacija knjižničnih dejavnosti namenjenih tej populaciji na področju cele Slovenije. Splošne knjižnice bi v tem sistemu sodelovale pri distribuciji gradiva ter kot samostojni akterji pri izvajanju in promociji knjižničnih storitev za slepe in slabovidne.

Ta predlog je glede na geografsko majhnost Slovenije in nesmiselnost podvajanja podobnih ali istorvrstnih storitev za slepe in slabovidne uporabnike v vsaki splošni knjižnici posebej, dober izziv, ki bo omogočil vzpodbujanje, vodenje, razvoj in koordinacijo knjižničnih dejavnosti namenjenih populaciji slepih in slabovidnih z enega mesta za področje cele Slovenije.

Analiz na področju ponudbe storitev za druge posebne skupine uporabnikov v splošnih knjižnicah Slovenije (ponudba za uporabnike s posebnimi potrebami, kot so gluhi in naglušni, dislektiki, ljudje na prestajanju zaporne kazni, ljudje, ki so v bolnišnicah na zdravljenju itd.) ni zaslediti.

3.2.4 Financiranje

V obdobju 2000–2009 je delež sredstev za kulturo ostajal na približno enaki ravni, saj je predstavljal približno 2 odstotka proračuna Republike Slovenije, delež sredstev za knjižnično dejavnost pa se je občutno zmanjševal, z 8,19 odstotka v letu 2000 na 5,94 odstotka v letu 2009 (Analiza stanja na področju kulture s predlogi ciljev za nacionalni program za kulturo 2012-2015, 2011, str. 184). Delež sredstev za splošne knjižnice v sredstvih za knjižnično dejavnost v proračunu Ministrstva za kulturo se je iz 43% leta 2002 zmanjšal na 37% leta 2009 (prav tam, str. 193).

Delež sredstev za knjižnično dejavnost je v obdobju 2000-2009 nenehno padal, izvajanje zakonsko določenih nalog ni bilo mogoče v polnem obsegu, prav tako tudi ni bilo mogoče doseči vseh, v obeh nacionalnih programih za kulturo postavljenih ciljev. Sredstev, ki so bila načrtovana za podporo nadaljnjemu razvoju knjižnične dejavnosti s proračunskim memorandumom, pozneje pa tudi kot finančna posledica Nacionalnega programa za kulturo, v proračunu ni bilo, kar je ohromilo nadaljnji razvoj knjižnične dejavnosti, oziroma je onemogočilo izvajanje nekaterih programov in storitev. Zaradi krčenja programov je bilo nujno določanje prednostnih nalog, ki se morajo opravljati, ker so podlaga za dobro in uspešno delo drugih dejavnosti. Knjižnice so s svojim, čeprav delno okrnjenim delovanjem, zagotovo nepogrešljiv del infrastrukturne dejavnosti za boljšo družbeno rast in nadaljnji razvoj (prav tam, str. 184).

Dodatno zniževanje sredstev za knjižnično javno službo lahko ogrozi izvajanje javnega interesa, oziroma celo ogrozi izvajanje javne službe, saj so spremenjene družbene in ekonomske razmere, tehnološki napredek, evropske in nacionalne strategije in smernice ter specialna zakonodaja povečali obseg nalog in aktivnosti. Ker se je v zadnjih letih zaradi plačne reforme v razmerju financiranja delež sredstev za plačilo stroškov dela občutno

povečal, opazamo prevelik izpad sredstev, ki so namenjena izvedbi programa, investicijskemu vzdrževanju in nakupu opreme. (prav tam, str. 186).

V strukturi prihodkov je leta 2009 delež občin predstavljal 80,4 %, delež države 9,1 %, drugi viri 2,6 % in nejavni prihodki iz izvajanja javne službe 7,8 %. Delež prihodkov iz naslova članarin in vpisnin je znašal 4,1 %. Prihodki splošnih knjižnic so bili v letu 2009, glede na leto poprej, nominalno višji za 3,1 % ob 1,8 % letni inflaciji (vir podatka SURS), vendar gre v primerjavi z letom 2008 za precej manjšo rast, saj je bila rast prihodkov leta 2008 v primerjavi z letom 2007 11,3 %. Finančna sredstva, namenjena nakupu knjižničnega gradiva, so se povečala v obdobju 2008/2009 le za 0,3 %. Sredstva, namenjena za investicijske stroške, so se v obdobju 2008/2009 občutno zmanjšala tudi nominalno in sicer za 6,1 % (Knjižnični sistem Slovenije 2009-2010, 2010, str. 9).

Osrednje območne knjižnice (OOK)

Ministrstvo za kulturo je zagotovilo sredstva za izvajanje posebnih nalog osrednjih območnih knjižnic v vseh osrednjih območnih knjižnicah, skupaj s koordinacijskimi nalogami, ki jih izvaja nacionalna knjižnica. Doslej so finančna sredstva zadoščala le za financiranje slabe tretjine obsega posebnih nalog območnih knjižnic v posameznem letu. Sredstva so v letu 2009 zadostovala za delno izvedbo nalog, in sicer v obsegu od 1,25 do 2,00 zaposlenega strokovnega delavca, namesto treh na knjižnico, kolikor jih za izvajanje vseh potrebnih nalog določa Pravilnik o osrednjih območnih knjižnicah.

3.2.5 Bibliografski informacijski sistem knjižnic

Vse slovenske splošne knjižnice so članice Kooperativnega online bibliografskega sistema in servisov Cobiss. Naloge tega servisa izvaja Institut informacijskih znanosti (IZUM), ki ga je ustanovila Vlada Republike Slovenije kot informacijski servis slovenske znanosti, kulture in izobraževanja. Njegova dejavnost je vezana pretežno na razvoj in delovanje sistema in servisov COBISS (Kooperativni online bibliografski sistem in servisi), na razvoj sistema SICRIS (Informacijski sistem o raziskovalni dejavnosti v Sloveniji) ter na povezovanje obeh sistemov s pomembnimi tujimi informacijskimi viri, kot so WorldCat, Web of Science, ProQuest itd.

V sistemu COBISS.SI sodeluje preko 2.300 knjižničarjev, od tega jih ima dovoljenje (licenco) za vzajemno katalogizacijo preko 700. Primerjava števila katalogizatorjev in števila originalno kreiranih zapisov kaže na izredno razpršenost katalogizacijskega dela. Skoraj polovica katalogizatorjev kreira manj kot 100 zapisov letno, kar pomeni v povprečju največ do 2 zapisa na teden. To se odraža tudi v kakovosti zapisov.

Bibliografske agencije in sistemi po svetu so danes pred velikimi izzivi: posodobitev katalogizacijskih pravil na osnovi novih načel katalogizacije, modelov FRBR, FRAD in FRASD ter številnih standardov, uvedba novih metapodatkovnih shem (poleg formata MARC), uvedba ali razvoj novih sistemov za avtomatizacijo knjižnic ter ustrezna usposobitev katalogizatorjev. Tudi COBISS je pred številnimi izzivi: prehod na COBISS3/Katalogizacijo z novim načinom ažuriranja podatkov v COBIB-u, implementacija splošnega geslovnika, uvedba novosti v katalogizacijska pravila, format, programsko opremo in sistem nasploh.

Poseben izziv v okviru bibliografskega sistema COBISS.SI je kakovost zapisov.

Katalogizacijsko delo bi bilo nujno osredotočiti na manjše število katalogizatorjev, tem pa omogočiti ustrezno izobraževanje (Knjižnični sistem Slovenije 2009-2010, 2011, str. 30).

V drugi polovici leta 2010 so se začeli v okviru različnih asociacij s knjižničarskega področja (Nacionalni svet za knjižničarstvo, Združenje splošnih knjižnic, NUK itd.) in Institutom Informacijskih znanosti IZUM dolgoročni pogovori o možnosti vzpostavitve centra za

nabavo, obdelavo in opremljanje gradiva na nacionalnem nivoju ali na nivoju osrednjih območnih knjižnic.

3.2.6 Izobraževanje, strokovno izpopolnjevanje

Izobraževanje na področju bibliotekarstva in knjižnične dejavnosti se izvaja na ravneh formalnega in permanentnega izobraževanja ter funkcionalnega usposabljanja.

Formalno izobraževanje poteka na Oddelku za bibliotekarstvo, informacijsko znanost in knjigarstvo Filozofske fakultete Univerze v Ljubljani. Izvajajo prvostopenjski bolonjski program Bibliotekarstvo in informatika, ki vključuje tri smeri: Bibliotekarstvo, Informacijska znanost in Knjigarstvo. Študij traja 3 leta. Program daje osnove tudi za nadaljevanje študija na magistrski in/ali specialistični stopnji ter za vseživljenjsko strokovno in znanstveno usposabljanje, saj kandidati pridobijo znanja in spretnosti za obvladanje sveta informacij. Na drugi stopnji je študij predvidoma mogoč na programih: Bibliotekarstvo, Informacijska znanost z bibliotekarstvom, Založniški študiji in Šolsko knjižničarstvo.

Cilj izobraževalnih programov je pridobiti teoretična znanja s področja bibliotekarstva, informacijskih ved, založništva in knjigarstva, razvijanje sposobnosti za vseživljenjsko učenje in tudi raziskovanje, spodbujanje profesionalne zavesti in pozitivnega odnosa do dejavnosti.

Različni subjekti na področju knjižnične dejavnosti (nacionalna knjižnica, Zveza bibliotekarskih društev Slovenije s svojimi sekcijami, Oddelek za bibliotekarstvo, informacijsko znanost in knjigarstvo, Združenje splošnih knjižnic, Društvo šolskih knjižničarjev Slovenije ipd.) izvajajo in organizirajo različne oblike permanentnega izobraževanja zaposlenih. Funkcionalno usposabljanje za delo v knjižnični dejavnosti izvajata predvsem nacionalna knjižnica in knjižnični informacijski servis, zlasti za potrebe aktivne gradnje in uporabe vzajemnega kataloga ter za delo z uporabniki. Namenjeno je vsem zaposlenim v knjižnični dejavnosti in vključuje bibliotekarske in informacijske vsebine, potrebne za zagotavljanje knjižnične javne službe in njenih zakonsko določenih vsebin in nalog (Analiza stanja na področju kulture s predlogi ciljev za nacionalni program za kulturo 2012-2015, 2011, str. 168).

3.2.7 Stanovsko in interesno povezovanje

Zaposleni v knjižnicah, predvsem strokovni delavci, se združujejo v bibliotekarska društva na regionalni ravni, ta pa so združena v Zvezo bibliotekarskih društev Slovenije (ZBDS). ZBDS je prostovoljno, samostojno in nepridobitno strokovno združenje (zveza) osmih območnih bibliotekarskih društev (Ljubljana, Maribor, Celje, Koroška, Gorenjska, Pomurje, Primorska, Dolenjska) in združuje več kot 1300 slovenskih knjižničark in knjižničarjev.

Strokovno delo se izvaja neprofesionalno, v okviru stalnih delovnih teles – sekcij: Sekcija za splošne knjižnice, Sekcija za potujoče knjižnice, Sekcija za visokošolske knjižnice, Sekcija za šolske knjižnice, Sekcija za specialne knjižnice, Sekcija študentov bibliotekarstva, Sekcija za domoznanstvo in kulturno dediščino, Sekcija za mladinsko knjižničarstvo, Sekcija za izobraževanje in kadre ter Sekcija za promocijo in marketing. Za preučevanje posameznih teoretičnih vprašanj lahko upravni ali strokovni odbor imenujeta začasna delovna telesa – strokovne komisije. ZBDS sodeluje z zamejskimi knjižnicami in bibliotekarskimi združenji, predvsem iz sosednjih držav in držav nekdanje Jugoslavije, aktiven pa je tudi v sekcijah mednarodnega združenja IFLA (International Federation of Library Associations and Institutions) ter evropskega krovnega združenja bibliotekarskih, informacijskih in dokumentacijskih organizacij, EBLIDA.

Združenje splošnih knjižnic je samostojno, prostovoljno in nepridobitno združenje pravnih oseb – splošnih knjižnic na območju Republike Slovenije, ki se združujejo zaradi skupnih interesov na področju upravljanja knjižnične dejavnosti v splošnih knjižnicah (prav tam, 169).

3.2.8 Ugotovitve

1. Delež članov splošnih knjižnic med prebivalstvom ostaja na doseženi ravni, medtem ko se izposoja znotraj enakega števila članov povečuje.

Raziskava med člani, uporabniki in neuporabniki splošnih knjižnic (glej poglavje 3.9) kaže, da več kot 50% uporabnikov in neuporabnikov uporablja storitve splošnih knjižnic preko drugih članov, iz česar lahko sklepamo, da uporablja storitve splošnih knjižnic Slovenije veliko višji odstotek prebivalstva, kot je število evidentiranega članstva. Splošne knjižnice bi se v primeru včlanitve uporabnikov, ki uporabljajo storitve prek drugih, v veliki meri približale postavljenemu standardu (*»Knjižnica naj na območju svojega delovanja vključuje med svoje članstvo vsaj 40% vseh prebivalcev«*) ali ga celo presegle (Standardi za splošne knjižnice, 2005).

Te potencialne člane splošnih knjižnic bi bilo smiselno pritegniti k članstvu z boljšim informiranjem o storitvah splošnih knjižnic.

Statistični podatki kažejo, da se izposoja znotraj enakega števila članov povečuje, medtem ko raziskava med člani, uporabniki in neuporabniki splošnih knjižnic (glej poglavje 3.9) ugotavlja, da obstajajo pri članih razlike med poznavanjem in dejansko uporabo posameznih storitev splošnih knjižnic. Nad 50% članov pozna in tudi uporablja le najbolj »klasične« storitve splošnih knjižnic, kot so izposoja leposlovne literature, izposoja strokovne in študijske literature za potrebe dopolnilnega ali lastnega izobraževanja in pridobivanje informacij od knjižničar(jev) o želenih knjigah in drugem gradivu, ki ga ima knjižnica. Druge storitve sicer poznajo, a jih znatno manj uporabljajo.

Ker splošne knjižnice ponujajo še veliko več, je potrebno povečati informiranje in promocijo tudi manj znanih storitev.

2. Število strokovnih delavcev v splošnih knjižnicah se sicer postopoma zvišuje, a ne dovolj za dohitevanje sodobnega tehnološkega razvoja v poslovanju.

3. Prirast knjižničnega gradiva je v zadnjih letih po letih postopnega povečevanja začel ponovno upadati .

4. Delež sredstev za knjižnično dejavnost je v obdobju 2000-2009 padal, izvajanje zakonsko določenih nalog ni bilo mogoče v polnem obsegu. Vendar pa ni zbranih skupnih podatkov, kako so se gibal deleži sredstev za knjižnično dejavnost posameznih občin. Tiste, ki se zavedajo potenciala splošnih knjižnic, vanje tudi zadovoljivo vlagajo.

5. Pri izvajanju posebnih nalog iz 16. člena Zakona o knjižničarstvu dajejo splošne knjižnice premalo poudarka domoznanstvu in uporabnikom s posebnimi potrebami.

6. Ponudba storitev za različne ciljne skupine prebivalcev in med njimi tudi posebne skupine uporabnikov v posameznih splošnih knjižnicah ni razvidna v nobenih dokumentih na nacionalnem nivoju. Deloma so izjema slepi in slabovidni, ki jih obravnava dokument »Vzpostavitev ustreznega statusa knjižnice za slepe in slabovidne v sistemu knjižnic 2010«, čeprav splošne knjižnice v veliki meri organizirajo in izvajajo storitve za te skupine

uporabnikov. Stanje je lahko deloma razvidno v letnih poročilih posameznih splošnih knjižnic in posameznih strokovnih člankih.

7. Neenakomerna razvitost posameznih splošnih knjižnic (krajevne, osrednje, osrednje območne) po posameznih območjih. Raziskave nakazujejo, da tudi socialno-ekonomski položaj določenih statističnih regij vpliva na stanje in razvitost knjižničnih območij.

8. Problemi pri izvajanju posebnih nalog osrednjih območnih knjižnic, neenakomeren razvoj, financiranje, nejasna razmejitev nalog med koordinatorem v NUK in koordinatorji v osrednjih območnih knjižnicah, ki še vedno povsem ne razlikujejo svoje redne dejavnosti od območnih nalog.

9. 56 od 210 slovenskih občin nima krajevne knjižnice, od teh 56 občin pa jih 47 tudi nima postajališča premične zbirke. V občinah brez krajevne knjižnice živi 8,5 % vseh prebivalcev RS, v občinah, ki nimajo niti postajališča premične zbirke, pa 7,6 % vseh prebivalcev RS.

10. Pojavlja se potreba po racionalizaciji katalogizacijskega dela na območju celotne Slovenije (center/agencija za nabavo, obdelavo in opremljanje gradiva na nacionalnem ali regionalnem nivoju).

11. Formalna vključenost javnosti (prebivalcev, uporabnikov) v pripravo programov in delo knjižnic. Šibko znanje o strateškem načrtovanju oziroma delovanju, šibka ali pomanjkljiva opredelitev razvoja in ciljev v programih splošnih knjižnic. Pomanjkljivo vrednotenje dela knjižnice, strokovnosti in koristi za uporabnike.

12. Pri zbiranju podatkov in informacij o poslovanju in stanju splošnih knjižnic v Sloveniji ugotavljamo, da razpršenost podatkov o poslovanju in storitvah splošnih knjižnic, ki so zbrani v različnih dokumentih, ne daje ustrezne in popolne slike o stanju in poslovanju splošnih knjižnic na nivoju države, predvsem z vidika izvajanja storitev, ki jih nalagata 2. in 16. člen Zakona o knjižničarstvu. Pregled in vrednotenje poslovanja splošnih knjižnic Slovenije se preverjata v večji meri skozi sekundarno pridobljene statistične podatke in analize, ki z vidika stroke odražajo stopnjo doseganja in skladnosti z izvajanjem različnih zakonsko določenih ciljev, nalog in nacionalnih standardov. Ugotavljanja uspešnosti in učinkovitosti poslovanja ter zadovoljstva s ponudbo z vidika uporabnikov storitev ni zaznati.

Iz gornjih ugotovitev, zbranih iz različnih virov, ugotavljamo:

- relativno uspešnost splošnih knjižnic (rast knjižnične zbirke, prirasta, števila zaposlenih in izposoje na dom v obdobju 2000-2009,
- nezadostno financiranje (za gradivo, zaposlitve itd.),
- neenakomerno razvitost knjižnične mreže in nepokritost nekaterih območij,
- probleme pri izvajanju nalog osrednjih območnih knjižnic,
- neracionalno organizacijo dela (katalogizacija),
- razpršenost podatkov, ki ne daje ustrezne in popolne slike o stanju in poslovanju splošnih knjižnic na nivoju države,
- da metodologija ugotavljanja izpolnjevanja pogojev poslovanja splošnih knjižnic ne daje ustreznih povratnih informacij,

3.3. Pravno okolje

Pregled desetletja od uveljavitve Zakona o knjižničarstvu (Gazvoda, 2011,) je pokazal, da so se splošne knjižnice v tem času opazno razvile, zlasti na področju informacijske tehnologije, storitev za uporabnike ter modernizacije prostorskih pogojev. Tudi financiranje je bilo stabilno, nivo izpolnjevanja in marsikje tudi preseganja pogojev za izvajanje dejavnosti je bil stabilen. Zakonodaja je financierjem ponudila podlago za boljše razumevanje knjižnične dejavnosti in njenega pomena ter vsebin, ki jih je treba zagotavljati. Tiste občine, ki se zavedajo izobraževalnih potencialov knjižnic in pozitivnega odnosa, ki ga imajo prebivalci do njih, so vanje tudi dodatno vlagale in jim omogočile dobro delovanje. Zakon pa žal nima realnih vzvodov, s katerimi bi bilo mogoče občine, ki dejavnosti ne financirajo tako kot je v njem določeno, v to prisiliti. Zakonsko predvidene sankcije namreč v odnosu do zakonodaje o lokalni samoupravi nimajo moči.

Ugotoviti pa je treba tudi, da nekatera področja zakona še niso realizirana niti s strani države. Ta se je sicer v zakonu obvezala za sofinanciranje določenih funkcij knjižnic, vendar ni sprejela obveze o točno določenem obsegu sredstev. Tako se obseg financiranja določa glede na vsakokratne politične prioritete na področju kulture.

Bolj kot financiranje, ki je zmeraj v neposrednem odnosu do ekonomskega zdravja države, bode v oči dejstvo, da zakon na nekaterih področjih tudi vsebinsko ostaja nerealiziran. Zato se bo potrebno odločiti, ali je nekatere določbe, za katere v prihodnosti ni videti ustreznih rešitev ali pa so se celo pokazale kot neizvedljive, še smiselno obdržati v zakonu. Ob nujni dopolnitvi zakona v prihodnosti bo potreben temeljit razmislek, za katere zakonske vsebine bomo našli bodisi boljšo rešitev ali pa jih bomo prepustili zakonodaji kakega drugega področja, ker bo tako bolj racionalno. Predvsem pa se bo postavilo vprašanje, ali še vedno v enem zakonu enotno urejati knjižnično dejavnost na področjih kulture, šolstva in visokega šolstva ter znanosti.

Zakonske rešitve v zvezi s splošnimi knjižnicami

Knjižnična dejavnost je bila prvič jasno opredeljena kot javna služba prav v sedanjem zakonu iz leta 2001, s čimer je bil nadomeščen prejšnji pojem »knjižnični informacijski sistem«, ki je že vseboval elemente javne službe. Uvedba pojma javne službe je pomembna predvsem z vidika, da je to dejavnost, ki se mora enakomerno razvijati in nuditi uporabnikom enake ali zelo primerljive storitve po vsej državi, tako kot drugi sistemi javnih služb, npr. šolstvo, zdravstvo ali sociala. Na tej točki se je dejavnost splošnih knjižnic srečala z lokalno samoupravo, ki je v svoji zakonodaji opredelila splošno knjižnico kot izvirno dejavnost občine, tako da je bil zakonodajno sklenjen krog med dejavnostjo, njenimi uporabniki in financierji. Zaradi neenakomerne razvitosti lokalnih skupnosti in posledično različne sposobnosti zagotavljanja razvoja knjižnic je svojo vlogo v javni službi ohranila tudi država, katere naloga je v tem primeru, da čim bolj enakomerno usmerja razvoj in s svojimi sredstvi pomaga dosegati standardizirani obseg dejavnosti.

Zakon je kot javno službo poleg dejavnosti splošnih knjižnic opredelil tudi dejavnost šolskih, visokošolskih in specialnih knjižnic, pri čemer pa izvedbeno ni uspešen, saj se pri urejanju teh vrst knjižnic srečuje z zakonodajo drugih področij, ki svoje knjižnice urejajo drugače.

Dejavnost splošnih knjižnic kot javna služba

Splošne knjižnice imajo v zakonu vrsto natančno določenih nalog, ki sodijo v okvir javne službe in so jih zato dolžne izvajati. Zlasti pomembno je, da so opredeljene kot institucije vseživljenjskega izobraževanja, s čimer v veliki meri izstopajo iz temeljnega konteksta kulture ter vstopajo na številna druga področja, ki jih vključuje vseživljenjsko izobraževanje kot ena od stalnic človekovega življenja. V kombinaciji z zakonsko zahtevo, da naj bodo osnovne storitve knjižnic za uporabnike brezplačne, imajo splošne knjižnice izjemne možnosti, da med svoje člane pritegnejo vse sloje prebivalstva.

Drugo pomembno področje njihove dejavnosti je zbiranje in posredovanje dokumentov lokalne zgodovine in dokumentov sodobnega življenja lokalne skupnosti. Domoznanstvo je z uveljavitvijo zakona postalo funkcija, ki naj bi se uveljavila v vsaki osrednji knjižnici, torej na lokalnem nivoju, v neposredni bližini lokalnega uporabnika. S tem splošne knjižnice vstopajo na področje kulturne dediščine, kar dotlej zanje ni bilo značilno.

Splošne knjižnice so dolžne zagotoviti tudi splošen dostop do uporabe elektronskih gradiv javnih oblasti. S tem so dobile pomembno nalogo pri razvoju demokratizacije družbe, ker ponujajo tudi tistim, ki niso računalniško usposobljeni, pomoč pri uporabi teh gradiv in s tem usposabljanje za informiranje o državljskih pravicah in dolžnostih.

Tudi bibliopedagoške dejavnosti za različne skupine uporabnikov so v zakonu opredeljene kot javna služba, in sicer dejavnosti oz. izobraževalne prireditve za vse starostne skupine uporabnikov ter skupine s posebnimi potrebami. Za splošne knjižnice so to zelo pomembni elementi delovanja, ki v končni fazi podpirajo aktiviranje knjižničnih zbirk za razvoj bralne kulture in informacijske pismenosti.

V praksi se je izkazalo, da so na bibliopedagoškem in biblioandragoškem področju med knjižnicami zelo velike razlike. Predvsem večje knjižnice kažejo mnogo več energije pri zbiranju uporabnikov ob branju ali v knjižnici z namenom kulturne in informacijske vzgoje, izobraževanja in bralnega druženja, medtem ko majhne knjižnice velikokrat zaostajajo, predvsem zaradi pomanjkanja kadra in sredstev. Financerji namreč nimajo okvira, po katerem bi morali financirati določen obseg dejavnosti vseživljenjskega učenja v knjižnicah, zato se lahko odločijo tudi za povsem minimalen obseg sredstev. Prebivalci v določenih predelih države so zato prikrajšani za t.i. primerljive storitve. V zakonu bi bilo torej dobro opredeliti, kakšni naj bodo obseg in vsebine izobraževalnih dejavnosti, ki jih financirata občina in država. Morda bi bilo smiselno na novo opredeliti osnovne in nadgrajene dejavnosti (dejavnosti z dodano vrednostjo), pri čemer naj bi v osnovne sodilo tisto, kar bi bilo obvezno za vse knjižnice in s tem tudi obvezno financirano.

Zakon določa, da naj bodo splošne knjižnice v celoti vključene v nacionalni vzajemni bibliografski sistem. Slovenija je tako s strokovno-organizacijskega vidika knjižnice povezala v enoten informacijski prostor, kar je glede na majhnost države zelo primerno za učinkovito uporabo knjižnic. Da imajo uporabniki od doma neposreden vpogled v zbirke vseh knjižnic v Sloveniji, je zagotovo naša velika prednost v primerjavi z drugimi državami.

V nasprotju z določitvijo primerne obsega zbirk ali načina bibliografske obdelave pa zakon z organizacijskega vidika nič ne govori o upravljanju in o vsebini knjižničnih zbirk. Posebej pomemben je vidik upravljanja, saj je edina zakonska določba v tem kontekstu tista, ki govori, da je gradivo last knjižnice. Če to določbo primerjamo z določbami o ustanoviteljstvu

knjižnic, se seveda takoj postavi vprašanje, kako je z lastništvom gradiva, ki ga financirajo občine, ki niso ustanoviteljice knjižnice in kako s tistim, ki ga za potrebe teh občin financira država. Zakon bi lahko tudi smiselno opredelil strokovna načela glede vsebine in kvalitete knjižničnih zbirk.

Ustanoviteljstvo

Skladno z zakonom so ustanoviteljice splošnih knjižnic občine, vendar ne v vseh primerih. Pomembno je, da dejavnost splošne knjižnice zagotovijo, pri čemer lahko to storijo tudi tako, da se odrečejo (so)ustanoviteljstvu in se pogodbeno povežejo z določeno knjižnico, ki bo zanje izvajala knjižnično dejavnost po pogodbi. Tako obliko organizacije je zakon ponudil zato, da bi knjižnice lahko čim bolj normalno poslovale, saj nekatere delujejo tudi v več kot desetih občinah.

Ob tem pa zakon ne določa, da so (vsaj) nekatere občine dolžne ustanoviti knjižnice. Tu bi se lahko pojavila težava. Če ustanoviteljske vloge ne bi sprejela nobena občina, tudi druge ne bi mogle s knjižnicami skleniti pogodb o izvajanju dejavnosti in bi tako zakon lahko sam povzročil razpad knjižnične mreže! Treba bi bilo torej določiti temeljno mrežo, v kateri bi bila za določene občine ustanovitev knjižnice obvezna, najmanj na primer na nivoju osrednjih območnih knjižnic. Na določeno število velikih in/ali srednje velikih knjižnic bi se tako lahko pogodbeno vezale vse ostale na konkretnem območju, če bi tako želele.

Pogodbena povezanost občin s posamezno knjižnico za potrebe izvajanja dejavnosti kot javne službe je zelo primerna oblika, ki lahko racionalizira in tudi poceni dejavnost. Zlasti to velja za kadrovske področje, kjer v teh primerih pride do zmanjšanja potreb po vodstvenih, tehničnih in administrativnih delavcih, posledica take organiziranosti pa je lahko tudi uvedba skupnih strokovnih služb, ki prinaša večjo kvaliteto storitev zaradi specializacije na posameznih strokovnih področjih.

Zakon je premalo natančen tudi glede urejanja premoženja v primeru izvajanja javne službe po pogodbi. Ne določa namreč, kako je z upravljanjem knjižničnih prostorov in opreme, ki so last občine, ki s knjižnico sklene pogodbo. Ni jasno, ali mora taka občina s knjižnico skleniti pogodbo o prenosu premoženja v upravljanje ali ne. Ureditev premoženjskih razmerij, tudi v primeru lastništva gradiva, je torej ena od nujnih tem za dopolnitev zakonodaje.

Izpolnjevanje pogojev za izvajanje dejavnosti

Pod pričakovanji v praksi deluje tudi področje pogojev, ki jih morajo splošne knjižnice izpolnjevati, da lahko poslujejo z uporabniki. Izkazalo se je, da je pogoje za izvajanje dejavnosti nemogoče vezati na ustanovitev in obratovanje knjižnic ali celo na njihov vpis v sodni register. Zakon določa, da pomeni »izpolnjevanje pogojev« to, da mora knjižnica izpolniti vse pogoje, da lahko zakonito deluje. Primerneje bi bilo, da bi znižali prag polne razvitosti.

Območne knjižnice

Osrednje območne knjižnice (dalje območne knjižnice) so izum sedanjega zakona in so v določenem smislu nadomestile prejšnjo matičnost. Predlagatelj zakona je ocenil, da so funkcije matičnosti na nekaterih področjih, ki jih je posebej opredelil v pravilniku, še zmeraj potrebne. Prav na področju območnosti je prišlo do največjega razvoja v zadnjem desetletju. Pokazalo se je, da imajo območne knjižnice velik potencial za razvoj storitev, ki so ali bi lahko postale zanimive za vse knjižnice na njihovih območjih. Poleg tega so z izvajanjem v pravilniku določenih nalog dobile dober vpogled v kvaliteto knjižnične javne službe vsaka na

svojem območju. Vse bolj se razvija miselnost, da lahko knjižnice skupaj dosežejo več in da lahko v resnici manjše od večjih precej pridobijo. Tako lahko v zadnjih nekaj letih poleg koordinirane digitalizacije domoznanskega gradiva, usklajenega prispevanja digitalnih »zgodb« za skupni portal Kamra, skupnega strokovnega izobraževanja zaposlenih, izmenjave dobrih praks pri projektih, zlasti v elektronskem okolju, sodelovanja pri avtomatizaciji procesov, nabavi IKT in vzpostavljanju sistemov, govorimo tudi že o skupnem dostopu uporabnikov do elektronskih zbirk in ugodnejših pogojih za njihovo uporabo. Poti sodelovanja so odprte tudi za naprej. Pojavlja se že mnenje, da bi območne knjižnice lahko funkcionirale kot skupen kadrovski vir za nekatere večne probleme knjižnic, lahko bi se oblikovale skupne službe nabave in obdelave gradiva, pravne službe, javno naročanje, informatika, vzdrževalne in računovodske službe, repozitoriji za izločeno gradivo, knjigoveznice in še marsikaj, kar bi delovalo za vse knjižnice na območju in bi se tako zniževala skupna masa stroškov, kadrovski potenciali pa bi se bolj usmerili na delo z zbirkami in uporabniki.

Knjižnična zakonodaja takega razvoja območnosti, kot se trenutno nakazuje za prihodnje desetletje, ne predvideva, zato je smiselno čimprej poseči v pravilnik o območnih knjižnicah in tam opredeliti njihove naloge tako, da bo omogočeno delovanje knjižnične javne službe v nakazanih smereh.

Podoben primer verjetnega in zagotovo nujnega povezovanja osrednjih in območnih knjižnic je področje izposoje e-knjige, ki nas bo doletela v naslednjih nekaj letih in morda prvič resno postavila knjižnice pred vprašanje o njihovem nadaljnjem obstoju. Zato bo tudi usposabljanje zaposlenih za področje e-knjige ena skupnih prioritet.

Razvojni normativi

Eno od področij zakonodaje, kjer se kljub zakonu v desetletju ni zgodilo nič, je področje razvojnih normativov. Pripravljalci zakona so razmišljali, da bi vsaka tri leta na podlagi dejansko doseženih povprečij po posameznih sklopih dejavnosti za eno stopnjo dvignili razvojne normative, ki bi določali, koliko se morajo knjižnice razviti v naslednjih treh letih, da bodo postopoma dosegle standarde in priporočila. Zakonska določba ni bila realizirana. V dani situaciji je smiselno razmisliti o tem, ali so na današnji stopnji razvoja knjižnic še smiselni razvojni normativi. Razvoj knjižnic, potem ko so minimalni pogoji preseženi, bi bilo morda smiselno prepustiti iniciativi knjižnic in občin. Z drugimi besedami to pomeni, da naj bo javna služba le dejavnost v okviru predpisanih pogojev, nadaljnji razvoj pa naj gre v smeri nadstandardnih rešitev, ki jih občine financirajo po svoji presoji in možnostih. Ob tem pa mora biti zmeraj zagotovljena možnost občasnega dviga minimalnih pogojev za izvajanje javne službe.

Financiranje splošnih knjižnic

Zakon je financerjem, ki benevolentno skrbijo za svoje knjižnice, omogočil določitev sredstev v obsegu, ki omogoča primeren razvoj. Število novozgrajenih in obnovljenih knjižnic še nikoli doslej ni bilo tako veliko kot v zadnjem desetletju in tudi to je posledica pravnega okolja, ki tako občinam kot državi jasno kaže pričakovani nivo dejavnosti.

Na drugi strani številne splošne knjižnice stagnirajo ali celo nazadujejo. Občine in država so v resnici ujetnice svojih proračunov in večino sredstev razporedijo na podlagi zahtev različnih zakonov. V tem smislu je knjižnična zakonodaja šibka, saj se sredstva za knjižnice pričakujejo na podlagi programov dela, ki praviloma upoštevajo le obvezni minimalni okvir poslovanja,

za financiranje pa je to maksimum, ki so ga pripravljene dati, številni niti tega ne. V času krize pa so tendence po zmanjševanju sredstev vsak dan močnejše.

Da bi v tem času poskušali doseči drugačen model financiranja, ki bi knjižnicam zagotavljal trajno rastoče delovanje, je težko pričakovati. Bolj natančno določeni stroški storitev pa bi tudi za občine pomenili boljšo podlago za določanje obsega potrebnih sredstev za knjižnice, pri čemer bi se lahko odločale, katere storitve bodo financirale in katerih morda ne. Da bi bilo smiselno stroške opredeliti po posamezni storitvi, je vidno tudi iz dejstva, da knjižnice mnogo lažje določijo potreben obseg sredstev za plače in nakup gradiva, kjer so jim na voljo pravila javnega plačnega sistema in povprečna cena knjige, kot pa za programske stroške in investicije, kjer so odvisne le od primerjave s prejšnjim letom ali pa od trenutne razpoložljivosti proračunskih sredstev občine.

Programska sredstva, od katerih sta najbolj odvisna obseg in kvaliteta knjižnične dejavnosti, se pri posameznih knjižnicah, če jih ocenjujemo glede na število prebivalcev, močno razlikujejo in tudi najbolj vplivajo na strokovni razvoj knjižnic. Prav na tem področju financirani »stojijo ali padejo«, kot pravimo. Z zniževanjem programskih sredstev na minimum se knjižnična dejavnost skrči v skrajni situaciji le na izposojeno gradivo, medtem ko jim njihov ustrezen obseg omogoča, da sprostitijo strokovne potencialne in se razvijejo v kulturno in izobraževalno središče lokalne skupnosti. Prav zaradi možnosti dopolnjevanja programskih sredstev morajo knjižnice nujno pridobivati tudi lastna sredstva in tudi to je potrebno opredeliti v zakonu.

3.4 Ekonomsko okolje

V kriznih časih, ki nas trenutno pestijo, je racionalna poraba javnih sredstev več kot potrebna. Proračunski uporabniki morajo dokazovati svoje poslanstvo tudi z merljivimi kazalniki uspeha, da financiranje in javnosti prepričajo o potrebi po svojem obstoju. Veljalo pa bi identificirati kulturne, izobraževalne, socialne in ekonomske učinke knjižnic, ki veljajo v svojem okolju za porabnike proračunskega denarja, ne da bi se odločevalci zavedali, kakšne neposredne in posredne koristi svojemu okolju nudi knjižnica. Knjižnice so namreč povsem nepridobitna dejavnost. Ustanovljene so z namenom, da zagotavljajo storitve, ki jih širša družba spozna za nujno potrebne in jih profitno usmerjene organizacije ne morejo ali ne želijo zagotavljati širši družbi. Tehtanje uspešnosti poslovanja zgolj na podlagi njihovega ekonomskega prispevka je neutemeljeno, saj so ustanovljene z namenom, da poslujejo v razmerah, v katerih profitne organizacije ne bi preživele (Dimovski, 2002, str. 695). Tavčar takšna podjetja imenuje nepridobitna, saj njihov temeljni namen ni v ustvarjanju dobička in so namenjene delovanju v družbeno koristne namene (Tavčar, 2005, str. 16). Država ali lokalne skupnosti ustanavljajo javne zavode za opravljanje dejavnosti vzgoje in izobraževanja, znanosti, kulture in športa, zdravstva, socialnega varstva, otroškega varstva in drugih nepridobitnih dejavnosti (ibidem: 18).

Smisel obstoja nepridobitnih organizacij je delovanje v splošno družbeno korist, za splošne družbene interese, ki jih po principu demokratičnosti ureja država kot javni interes, na drugi strani pa državljanji kot skupni interes. Izid delovanja države je t.i. javno dobro, ki je dostopno vsem pod enakimi pogoji, določajo ga javni akti (zakoni, pravilniki) (Kolarič et al., 2002, str. 10-13).

Knjižnice ne pridobivajo sredstev na trgu, delež lastnih sredstev sega do 10 % celotnega prihodka. Brez občinskih in državnih sredstev ne bi mogle financirati svoje dejavnosti. Torej

so v celoti odvisne od razumevanja, kaj je javni interes in kaj je javno dobro. To urejata krovna in področna zakonodaja (Zakon o uresničevanju javnega interesa za kulturo, 2002, Zakon o knjižničarstvu, 2001).

Zakon o uresničevanju javnega interesa za kulturo javni interes opredeljuje kot ustvarjanje, posredovanje in varovanje kulturnih dobrin na državni in lokalnih ravneh. Uresničuje se z zagotavljanjem pogojev zanje, za nosilce javnega interesa pa določa pristojne organe od državnega zbora preko vlade do ministrstev in lokalnih oblasti. Opredeljena je tudi javna kulturna dobrina - to je tista kulturna dobrina, ki jo v javnem interesu zagotavlja država oziroma lokalna skupnost kot javno službo oziroma v obliki podpore posamičnim kulturnim projektom (2. člen).

Ker so knjižnice nosilke javnega interesa, jim področni zakon natančno opredeljuje naloge, pravilniki in standardi pa urejajo osnovne storitve, minimalne standarde, ki so pogoji za opravljanje javne službe, razvitost dejavnosti ter druge elemente njihovega delovanja.

V tem smislu so splošne knjižnice kot nepridobitne organizacije in kot nosilke uresničevanja javnega interesa ustrezno regulirane, opredeljen je pravni okvir njihove dejavnosti, meril in tudi kazalnikov uspešnosti. Regulacija poteka z državne ravni, financiranje pa z lokalne. Ni pa ustrezno regulirana "samovolja" financiranj in določanje višine financiranja ne upoštevajoč zakonske podlage. Pomanjkljivo financiranje ne omogoča izpolnjevanja pogojev, ki bi knjižnicam zagotavljali uresničevanje javnega interesa, prebivalcem lokalnih skupnosti pa enakovreden dostop do javnih kulturnih dobrin. Financiranje je torej neenotno in reflektira odnos posamezne lokalne skupnosti do takšne nepridobitne organizacije, kakršna je knjižnica. Odnos lokalne skupnosti ni vedno sorazmeren s trdom posamezne knjižnice in njenega vodstva za doseganje pogojev dela, ki bi omogočali izpolnjevanje zakonsko predpisanih nalog ali standardiziranih kazalnikov uspeha. Prav tako politična kultura na lokalni ravni ni sorazmerna s pričakovani uporabnikov, niti ne z zadovoljstvom zvestih uporabnikov knjižnic. Zato prihaja do neenakomerno razvite knjižnične dejavnosti.

Pritisk na porabnike javnih, davkoplačevalskih sredstev, je lahko pozitiven v tem smislu, da je potrebno porabo za izvajanje dejavnosti dobro utemeljiti na podlagi javnega interesa, hkrati pa tudi koristi, ki jih ima lokalna skupnost od takšne organizacije.

Knjižnice redno zbirajo statistične podatke o svoji dejavnosti in jih posredujejo pristojnim službam. Podatki so javno dostopni in omogočajo redno ugotavljanje obsega njihovega poslovanja.. To knjižničnemu managementu in lokalnim skupnostim pomaga pri ugotavljanju koristnosti vlaganj v dejavnost, predvsem pa pri argumentiranju potreb po finančnih sredstvih.

Financerji, tako lokalne skupnosti kot država, se morajo pretehtano in proaktivno odločiti, katero dejavnost naj podprejo in zakaj. Zato potrebujejo argumente pa tudi znanje in vizijo, kaj je za lokalno skupnost in kaj za državo pomembno. Potrebno je pretehtati stroške in koristi in se odločiti za največje koristi glede na stroške. Prepoznavanje ekonomske vrednosti knjižnic, poleg socialne, kulturne in izobraževalne, je pomembno za stabilno financiranje njihove dejavnosti. Čeprav uporabniki priznavajo knjižnicam pomembno vlogo, je vendarle ta še močno podcenjena. Vendar pa bi morale biti knjižnice tako kot tudi drugi javni zavodi sposobne prikazati svojo vrednost in tudi z ekonomskimi atributi utemeljiti ekonomski vpliv in koristi za davkoplačevalce.

Krčenje sredstev, ki jih za knjižnično dejavnost namenjajo lokalni financerji (občine) in država, je tudi posledica splošne gospodarske krize in recesije, zaradi česar lahko splošne knjižnice pričakujejo v prihodnosti celo zmanjšanje obsega že tako pomanjkljivega financiranja (kar se je pokazalo že v letu 2010).

S strani proračunskega financiranja javno dostopnih storitev je torej splošnim knjižnicam v tem času ekonomsko okolje dokaj nenaklonjeno in to lahko posledično vodi:

- v prevetritev notranjega poslovanja, pregled notranjih rezerv (prevelika odprtost? preveč dejavnosti? premalo združevanja resursov? preveč sredstev, namenjenih nakupu gradiva? mecenstvo ali pokroviteljstvo bogatejših slojev za knjižnične programe? pridobivanje sredstev preko projektov ob povezovanju knjižnic?);
- v bolj načrtovano upravljanje, ki temelji na strateškem načrtovanju, povezovanju v obliki strateških partnerstev z različnimi organizacijami v svojem okolju (kulturne, izobraževalne, turistične itd.), sinergijskih učinkih, identificiranju ekonomskih učinkov splošne knjižnice na okolje in iskanju alternativnih virov financiranja storitev po meri uporabnikov.

Po drugi strani je z vidika gospodarske krize, manjšanja kupne moči prebivalstva, pojava vedno večje revščine in socialne šibkosti splošnim knjižnicam ekonomsko okolje pravzaprav tudi »naklonjeno«. Kot nepridobitne organizacije v javnem interesu lahko namreč s svojimi storitvami za vse državljane prav v teh kriznih časih zagotavljajo enakopraven dostop do dobrin, kot so informacije, učenje, znanje, možnost vključevanja v različne interesne skupine, kvalitetno preživljanje prostega časa itd. Manjša kupna moč, revščina in socialna šibkost povzročajo še večjo izključenost posameznika in knjižnica je pravzaprav edini demokratični prostor neomejenega dostopa do kulture in znanja v lokalnem okolju, ki mora prepoznavati te skupine ter skrbeti za programe tako za odrasle kot otroke in mladino.

Ugotovitve

Ob ugotovljenem stanju ekonomskega okolja in potrebi po enakomernem razvoju knjižnične dejavnosti po vsej državi se nakazujejo potrebe po:

- oblikovanju modela za prikaz rezultatov in ekonomskega vpliva/učinkov na okolje splošne knjižnice, ki bi financerjem ter odločevalcem predstavil knjižnico kot ekonomski dejavnik in ne le kot porabnika javnih sredstev,
- raziskavi, ki bi ugotovila razlike v razvitosti glede na financiranje knjižnic, ki jim zakon nalaga enake naloge in so nosilke uresničevanja javnega interesa, ter opredelila dejavnike, ki vplivajo na različno financiranje,
- razmisleku o morebitni potrebi po prenosu financiranja z lokalnih skupnosti na državo, da se državljanom omogoči uresničevanje njihove pravice do enakopravnega dostopa do javnih kulturnih dobrin,
- povezanosti oz. racionalizaciji načrtovanja in oblikovanja storitev na državnem nivoju.

3.5 Tehnološko okolje

3.5.1 Zunanje tehnološko okolje

Zunanje tehnološko okolje knjižnic je definirano s stanjem razvoja informacijske komunikacijske tehnologije, njene ponudbe in razširjenosti v Sloveniji in v svetu, načinom življenja prebivalcev, različnimi predpisi in priporočili. Na zunanje tehnološko okolje knjižnica nima velikega vpliva in mu je predvsem prisiljena slediti.

Stanje ponudbe, razširjenost uporabe in servisov IKT ter stanje e-kompetenc prebivalcev v letu 2011 kaže naslednjo podobo:

Komunikacijske storitve

Širokopasovni internet

Ob koncu leta 2010 je bilo na slovenskem trgu skoraj 493.000 širokopasovnih priključkov do interneta (6% več kot ob koncu leta 2009 in 16% več kot ob koncu leta 2008). Povečuje se število priključkov prek kableskega modema (29% od leta 2008) in število priključkov optičnega omrežja (77% od leta 2008). Število drugih širokopasovnih priključkov (vključno s fiksnim brezžičnim dostopom) se je v zadnjih dveh letih povečalo za več kot petkrat.

Po podatkih SURS (Uporaba informacijsko - komunikacijske tehnologije v gospodinjstvih in pri posameznikih, 2011) ima v letu 2011 v Sloveniji dostop do interneta 72% gospodinjstev, 67% gospodinjstev ima širokopasovni dostop. Promet do ponudnikov klicnega dostopa do interneta strmo pada (50% na leto). Pomanjkljivo znanje, pomanjkanje potrebe po dostopu ter stroški dostopa in opreme za dostop so najpogostejši razlogi, zakaj gospodinjstva nimajo internetnega dostopa.

Mobilna telefonija

Konec leta 2010 je bilo v Sloveniji 2,1 milijona uporabnikov mobilne telefonije, kar je v primerjavi z letom 2008 za 3% več in v primerjavi z letom 2009 za 1% več.

Med osebami v starosti od 10 do 74 let je bilo že leta 2008 90 % uporabnikov mobilnih telefonov. Med osebami, stari od 10–74 let, je bilo 24 % takih, ki so v prvem četrtletju 2008 uporabljale mobilne telefone za pošiljanje fotografij ali video posnetkov. 11 % oseb je prek mobilnih telefonov brskalo po internetu, 8 % oseb pa je nalagalo fotografije ali video posnetke neposredno z mobilnih telefonov na spletne strani. Na informativne storitve je bilo naročenih 5 % oseb, 5 % pa jih je prek mobilnih telefonov bralo elektronsko pošto.

Svetovni splet

Po podatkih SURS v Sloveniji internet uporablja 69 % populacije v starosti 10-74 let, 66% enkrat na teden ali pogosteje. Več rednih uporabnikov interneta je po podatkih SURS med mlajšimi prebivalci – v kategoriji 10-24 let 98%, med prebivalci, stari 55-74 let pa le 29%. Po podatkih poročila E-kompetentni državljani Slovenije danes (Prevodnik, in Vehovar, 2011) je v pogledu uporabe storitev informacijske družbe Slovenija v okviru držav EU-27 okoli povprečja EU (70 % uporabnikov interneta v 2010), izrazito navzdol pa odstopa po uporabi med upokojenimi in neaktivnimi (Si 24 %, EU 40 %). Izraziteje v Sloveniji zaostajajo tudi najmanj izobraženi, gospodinjstva in tujci. Podrobnejša analiza pokaže, da je razvitost specifičnih e-kompetenc v Sloveniji izrazito nad povprečjem EU v skoraj vseh segmentih, razen pri starejših od 55 let, ki zaostajajo v vseh pogledih.

Vendar pa se nasprotno po nekaterih virih uporaba interneta med upokojenci povečuje. Po podatkih MOSS (Merjenje obiskanosti spletnih strani) iz novembra 2011 se je v letu 2011 delež upokojencev med spletnimi uporabniki v primerjavi z letom 2009 povečal za 62% in med spletnimi uporabniki v pokoju jih 38% vsaj enkrat mesečno brska po spletnih malih oglasih, 28% pa jih vsaj mesečno na spletu išče turistične informacije (Več kot tri četrtine slovenskih spletnih uporabnikov v pokoju, vsaj enkrat na dan brska po spletu, 2011).

Uporaba interneta glede na aktivnosti (SURs)

- 60 % za pošiljanje in prejemanje elektronske pošte,
- 53 % za iskanje informacij o blagu in storitvah,
- 51 % za branje ali prenašanje spletnih novic, časopisov ali revij,
- 46 % za iskanje informacij, povezanih z zdravjem, in za branje spletnih forumov.
- 37 % za pridobivanje znanja s pomočjo spletnih enciklopedij
- 34 % za storitve, povezane s potovanji in nastanitvijo
- 34 % za pridobivanje informacij o izobraževanju in tečajih
- Spletne strani državne uprave je v zadnjih 12 mesecih v zasebne namene uporabljalo 44 % oseb, in sicer so po tej poti pridobivali različne informacije (41 %) in obrazce (31 %) ter te izpolnjene obrazce tudi vračali (13 %).

Posredno merjenje splošne in IKT pismenosti v Sloveniji (RIS 2008) kaže, da je na obeh področjih več skupin, ki se med seboj ločijo predvsem glede na starost, izobrazbo, spol in aktivnost. Identificiramo lahko štiri skupine: i) nizka IKT in srednja splošna pismenost (slabo izobražene, starejše ženske, 26 %); ii) nizka IKT in nizka splošna pismenost (slabo izobraženi starejši moški, 18 %); iii) srednja IKT in visoka splošna pismenost (izobražene ženske srednjih let, 30 %) in iv) visoka IKT ter visoka splošna pismenost (izobraženi, mlajši, šolajoči, 26 %).

Uporabniki socialnih omrežij v Sloveniji

Portal RIS je opravil raziskavo o rabi socialnih omrežij v Sloveniji, ki izpostavlja vidike, kot so varnost in zasebnost, objavljanje podatkov in fotografij ter uporaba socialnih omrežij med otroki in starši.

Rezultati Spletne ankete med uporabniki interneta kažejo, da ima 60% anketirancev oblikovan profil na vsaj enem od številnih spletnih socialnih omrežij. Med temi prevladujejo mlajši, predvsem stari med 16 in 25 let (75%), ženske (63% žensk v primerjavi s 57% moških), prebivalci iz naselij, ki imajo več kot 2000 prebivalcev, in srednje izobraženi (72%) (Vehovar, Kuželički Jerman in Lebar, 2011).

Glede na status anketiranca izrazito izstopajo šolajoči se (otroci, učenci, dijaki in študenti); dobre tri četrtine le-teh je poročalo o uporabi vsaj enega spletnega socialnega omrežja. Najmanj glede na status spletna socialna omrežja uporabljajo kmetovalci, pomagajoči družinski člani ter nezmožni za delo zaradi bolezni, invalidnosti, starosti ipd.

E-knjige, e-bralniki

Statistično po razširjenosti e-knjig v svetu vodijo ZDA s 16 %, sledi jim Velika Britanija s 9,4%.ocene za Slovenijo kažejo, da pri nas preko e-bralnikov bere približno 3000-4000

ljudi. Število dostopnih e-naslovov je v Sloveniji še majhno, a več založnikov načrtuje uvedbo ponudbe e-knjig v bližnji prihodnosti.

Ko gre za vprašanje e-knjig, splošne knjižnice nimajo razrešenih naslednjih vprašanj:

- sistem nakupa: na tem področju je odprta dilema, ali bomo splošne knjižnice e-knjige kupovale v trajno last, najele kot baze podatkov itd.,
- sistem hranjenja: glede na obliko »pridobitve« gradiva je posledično vprašanje, kje se bodo te knjige nahajale: na strežnikih, na nosilcih itd.,
- sistem izposoje e-knjig: trenutno ga v splošnih knjižnicah še ni, razen skupaj z bralniki. Smiselno bi bilo razviti, kupiti ali uporabiti skupno platformo in to v vseh splošnih knjižnicah enako, po možnosti z administriranjem platforme z enega mesta – skupna digitalna knjižnica?

Knjižnice morajo na tem področju skrbno spremljati tehnološko okolje poslovnih partnerjev (založnikov), da bi pravočasno zagotovile podporo v svojem notranjem okolju (knjižnici).

3.5.2 Notranje tehnološko okolje

Notranje tehnološko okolje v knjižnicah sestavljata dve podokolji: okolje za notranje uporabnike (zaposlene) in okolje za zunanje uporabnike (člane in ostale uporabnike knjižnice).

Obe podokolji morata biti takšni, da sledita razvoju tehničnih možnosti in posledično razvoju dejavnosti splošnih knjižnic. V knjižnici moramo zagotoviti strojno in programsko opremo, da bodo zaposleni lahko izvajali svoje naloge brez večjih motenj. Zagotoviti moramo, da bodo težave kontrolirane in da imamo predvidene rešitve v primeru le-teh. Tu sta mišljena strokovno znanje zaposlenih v tem segmentu (sistemski administrator, informatik) in organizirana podpora v primeru kompleksnejših težav (možnost zunanjega servisa). Za obe okolji moramo tudi zagotoviti ustrezno varnost pri vstopanju v informacijski sistem in pri prenašanju osebnih podatkov. Pri tem je potrebno upoštevati zakonodajo in priporočila standardov (npr. ISO 27 000, varovanje osebnih podatkov itd.).

Problem z zagotavljanjem ustrezne varnosti, urejenosti in operativnosti lokalnih omrežij se pojavlja v marsikateri manjši splošni knjižnici, ki nima svojega ustrezno usposobljenega kadra. Koordinirano delo sistemskih administratorjev iz osrednjih območnih knjižnic (OOK) je v določeni meri že pripomoglo k izboljšanju na tem področju.

Kaže se tendenca večanja starosti računalnikov in periferne opreme v knjižnicah in pričakujemo lahko, da se bo pojav zaradi kriznih razmer v naslednjih nekaj letih še stopnjeval. Po knjižnicah še niso izkoriščene vse možnosti ponudbe storitev Moja knjižnica v okviru sistema COBISS, veliko pa je še razvojnih možnosti, da bi bile te storitve, vključno z iskalnim vmesnikom OPAC, uporabniško bolj prijazne in bolj skladne z uporabniško izkušnjo, ki so je prebivalci navajeni pri naprednih spletnih storitvah.

Tehnologija v veliki meri lahko pomaga premagovati specifične ovire, s katerimi se srečujejo uporabniki s posebnimi potrebami. Knjižnica bi morala uporabo opreme, namenjene tem uporabnikom, omogočati vzporedno z uporabo opreme za druge uporabnike in svoje storitve v največji možni meri ponujati po obeh kanalih. V knjižnicah primanjkuje tako podrobnejše znanje o specifičnih potrebah uporabnikov kot tudi znanje o tehničnih rešitvah, ki na te potrebe odgovarjajo. Implementacija teh rešitev predstavlja tudi znaten finančni zalogaj.

3.5.3 Ugotovitve

Zunanje tehnološko okolje v Sloveniji je knjižnicam naklonjeno. Opremljenost gospodinjstev s širokopasovnim dostopom do interneta, uporaba svetovnega spleta in nivo kompetenc so na visoki ravni, vendar obstajajo skupine prebivalstva, si so v tem pogledu izključene. Izključenost je z ene strani vezana na pomanjkanje tehnologije po drugi pa na potrebne kompetence.

Slovenske splošne knjižnice bodo v naslednjih nekaj letih težko sledile razvoju zunanjega tehnološkega okolja in ga integrirale v svojo ponudbo. Tehnološko okolje je zanje finančno velik zalogaj. Manjša je knjižnica, težje sledi novostim. Posodobitev in razvoj nove opreme jih sili v nakupe, ker starejše opreme ne morejo več nadgraditi in postaja neuporabna. Predvsem je težava na področju, kjer želijo zadostiti potrebam uporabnikov. Potrebno bo razmisliti o organiziranih sistemih sofinanciranja (npr. s strani velikih ponudnikov opreme) in skupen nastop.

Razvijati moramo čim več skupnih tehničnih platform na nivoju npr. splošnih knjižnic, da bomo konkurenčni, kajti posamezne knjižnice bodo prepočasne in tudi finančno ne bodo zmogle (dobra praksa: oddaljen dostop, portal KAMRA).

Popisi IKT opreme, ki jih izvaja skupina sistemskih administratorjev, morajo postati stalna praksa. Preko njih dobimo opis tehnične opremljenosti knjižnic (notranje okolje) z dodano vrednostjo. Pri zbiranju raznovrstnih podatkov o okolju knjižnic lahko pridobimo (npr. glede na tip uporabnikov) tudi posredne podatke o njihovih tehničnih možnostih in temu prilagodimo ponudbo (v knjižnici ali na dom).

Tehnična podpora omogoča vedno bolj enostavne dostope do spleta ali do drugih aplikacij z močno grafično podporo. COBISS temu ne sledi. Razmisliti bi morali o enostavnejšem delu za knjižničarja v izposoji, brez veliko klikanja itd, za uporabnika pa boljši grafični vmesnik.

3.6 Demografska slika Slovenije

Sredi leta 2011 je imela Slovenija 2.052.496 prebivalcev, od tega 51,4% žensk, kar pomeni 102 ženski na 100 moških. V Sloveniji živi 83.737 tujcev, največ, 72.595, državljanov bivših jugoslovanskih republik. Zanimivo je, da se povečuje število tujk, medtem ko je število tujcev razmeroma konstantno.

V Sloveniji je pričakovano trajanje življenja novorojenega otroka krajše kot v bolj razvitih državah članicah EU-27, vendar se tudi v Sloveniji stalno zvišuje. Deček, rojen v Sloveniji leta 2009, lahko pričakuje, da bo dočakal skoraj 76 let, deklica, rojena istega leta, pa malo več kot 82 let. V zadnjem desetletju se je pričakovano trajanje življenja za moškega podaljšalo za 6,2 leta, za žensko pa za 4,9 leta.

Prebivalstvo Slovenije se nezadržno stara, in to dejstvo predstavlja enega največjih ekonomskih in socialnih izzivov v prihodnosti. Ob koncu leta 2010 je bilo 16,5 % prebivalcev Slovenije starih najmanj 65 let, pred desetimi leti pa je bilo prebivalcev v tej starosti 14,1 %. V letu 2010 je bilo razmerje med povprečnim številom delovno aktivnih prebivalcev in številom upokojencev 1,6.

Ob upočasnjeni umrljivosti je bilo v drugi polovici devetdesetih let število rojstev že manjše od števila umrlih, tako da je naravni prirast, ki se je zmanjševal že od leta 1979 dalje, postal negativen. Kljub temu da je bil selitveni prirast od leta 1993 dalje večinoma pozitiven, se je število prebivalcev po podatkih registra prebivalstva vse do leta 1998 zmanjševalo, od tega leta dalje pa število prebivalcev ponovno počasi narašča.

Med vsemi državami v EU ima Slovenija zaenkrat eno najnižjih stopenj tveganja revščine, prav tako pa tudi eno najnižjih neenakosti porazdelitve dohodka med gospodinjstvi. K relativno nizki dohodkovni neenakosti je nedvomno prispevala tudi socialna država s svojo prerazporeditveno funkcijo, kajti ta z različnimi oblikami socialnih transferjev blaži stiske gospodinjstev s prenizkimi dohodki. Brez delovanja socialne države bi bile razmere v Sloveniji mnogo slabše, saj bi se stopnja tveganja revščine skoraj podvojila, zvišala bi se tudi neenakost porazdelitve dohodka. Podatki o stopnjah tveganja revščine različnih socialno-ekonomskih kategorij oseb in gospodinjstev kažejo, da so bila v najslabšem položaju gospodinjstva, v katerih ni bil noben član delovno aktiven (pod pragom revščine je živel 40,1 % oseb iz takih gospodinjstev), še posebej pa tista gospodinjstva brez delovno aktivnih članov, v katerih so živeli tudi vzdrževani otroci (74,8 %).

3. 7 Družbeno okolje, družbene spremembe, vseživljenjsko izobraževanje

3.7.1 Družbeno okolje in družbene spremembe

Javne storitve na področju zdravstva, šolstva in kulture so prepoznane kot pomembni dejavniki, ki bodisi povečujejo družbeno vključenost ali pa povečujejo neenakopravnost v družbi. Splošne knjižnice kot javna storitev morajo prebivalstvu omogočiti čim večjo dostopnost in v svojem okolju delovati kot družbeno odgovorne ustanove, ki se zavedajo nujnosti podpore okolju v katerem delujejo, in oblikovati svoje storitve tako, da bodo pomembno vplivale na bolj kakovostno življenje prebivalcev.

Načrti za splošno izboljšanje družbenega okolja so: ustvariti nova in boljša delovna mesta, izboljšati zdravje, varnost in kakovost delovnega okolja, zagotoviti ljudem, ki se selijo iz države v državo, dostop do družbenih ugodnosti, pospeševati raziskave in zagotoviti financiranje za razvoj gospodarstva. Za družbeno okolje velja, da ni homogeno in statično ampak dinamično in fleksibilno.

Družbene razmere v času recesije od leta 2008 so povzročile družbeno spremembo s poudarjeno družbeno odgovornostjo, ki se izraža v socialnem vključevanju, sistemih socialne varnosti, boju proti diskriminaciji, odnosih s civilno družbo, boju proti brezposelnosti in za bolj zdrava delovna mesta ter varstvu okolja in gospodarni izrabi energije. Trenutne družbene razmere kar kličejo po družbeni spremembi kot opazno predrugačenem vzorcu družbenega ravnanja in odnosov med posamezniki, skupinami in družbami, kar pomeni tudi preoblikovanje vrednot, norm, družbenih simbolov in drugih kulturnih proizvodov. Družbena

sprememba mora temeljiti na družbeni pravičnosti, ki vključuje distribucijo dobrin in njihovo porazdeljenost v družbi.

Kriza, ki ni le ekonomska ampak še bolj socialna, vrednotna in okoljska, dosega vse segmente družbe in terja odzivnost in strateško načrtovanje na vseh nivojih.

Evropska unija si je zadala tri prednostne naloge za uresničevanje gospodarske rasti, ki izhajajo iz izpopolnjevanja in vseživljenjskega učenja, spodbujanja raziskav in inovativnosti, uporabe pametnih omrežij in digitalnega gospodarstva, posodabljanja industrije, gospodarne rabe energije in virov:

Pametna rast s tremi vodilnimi pobudami:

1. Evropski program za digitalne tehnologije - Oblikovanje enotnega digitalnega trga, ki bo temeljil na hitrih in ultrahitrih internetnih povezavah ter interoperabilnih aplikacijah.
2. Unija inovacij - Težišče raziskav in razvoja ter politike inovacij na podnebnih spremembah, učinkoviti rabi energije in virov, zdravstvenem varstvu ter demografskih spremembah.
3. Mladi in mobilnost - Pomoč študentom in pripravnikom pri študiju v tujini, boljša priprava mladih na trg dela, večja uspešnost in privlačnost evropskih univerz v mednarodnem okolju, izboljšava vseh ravni izobraževanja in usposabljanja (akademska odličnost, enake možnosti).

Trajnostna rast z dvema vodilnima pobudama:

1. Evropa, gospodarna z viri
2. Gospodarska politika v času globalizacije

Vključujoča rast z dvema vodilnima pobudama:

1. [Program za nova znanja in spretnosti in nova delovna mesta](#) - za posameznike: pomoč pri pridobivanju novih znanj in spretnosti, prilagajanju spremembam na trgu dela in izbiri nove poklicne poti; za skupnost: moderniziranje trgov dela za dvig zaposlenosti, zmanjšanje brezposelnosti, dvig delovne produktivnosti in zagotovitev trajnostnih sistemov socialne varnosti.
2. [Evropska platforma za boj proti revščini](#) - Zagotavljanje ekonomske, socialne in teritorialne kohezije, spoštovanje temeljnih pravic revnih in izključenih, ki jim je treba omogočiti dostojno življenje in sodelovanje v družbi, skrb za vključenost ljudi v skupnost, usposabljanje in pomoč pri iskanju zaposlitve ter dostop do socialne pomoči.

Slovenska izhodna strategija 2010-2013 je zasnovana kot kombinacija ukrepov ekonomske politike in strukturnih sprememb, ki ob zagotavljanju fiskalne vzdržnosti izboljšujejo socialni položaj najšibkejših in krepijo konkurenčnost gospodarstva in ustvarjanje novih delovnih mest. Predvideni so ukrepi ekonomske politike, strukturni ukrepi (spremembe pokojninskega sistema, spremembe sistema dolgotrajne oskrbe, spremembe v sistemu zdravstvene dejavnosti in zdravstvenega zavarovanja) in institucionalne prilagoditve (prilagoditve na področju upravljanja javnih institucij in javne uprave, prilagoditve v prometni in energetske infrastrukture za učinkovito okoljsko in podnebno politiko).

Tudi knjižnice so kot deležniki nacionalnega razvoja nagovorjene, da državno oblikovane cilje in politike uresničujejo s široko dostopnimi in odzivnimi storitvami. Če izhajamo iz osnovnega poslanstva splošnih knjižnic, potem morajo slovenske splošne knjižnice v novi strategiji oblikovati takšne cilje in ukrepe na področju družbenega okolja, družbene spremembe in družbene odgovornosti, ki vključujejo:

- enake možnosti za vse,
- krepitev solidarnosti,
- ravnovesje med generacijami,
- medregijsko skladnost,
- trajnostni razvoj,
- kakovostno življenje množic.

3.7.2 Vseživljenjsko izobraževanje

Bela knjiga o vzgoji in izobraževanju v Republiki Sloveniji 2011 izpostavlja znanje kot ključni dejavnik razvoja in delovanja, učljivost posameznikov postaja čedalje pomembnejša konkurenčna prednost v ekonomiji sodobnega globaliziranega sveta. Vendar pa znanje ne smemo zreducirati zgolj na njegovo vrednost v ekonomskem smislu. Bela knjiga poudarja razvoj kritičnega in opolnomočenega državljana, ki je zmožen refleksije tehnologije, jo obvladuje, ne pa se ji samo slepo prilagaja. Analogno so avtorji videli tudi odnos do informacijske družbe. Zanj je značilna široka dostopnost informacij, vendar pa se ob tem toliko bolj izpostavi problem njihove verodostojnosti, kvalitete in natančnosti. Poudarek je torej na zmožnosti kritičnega vrednotenja in izbire informacij, ki pa ga lahko zagotovi le kakovostno znanje, ki daje široko razgledanost in odprtost duha.

Formalno izobraževanje naj bi šolajoče pripravilo na vseživljenjski proces učenja, tudi tako, da bi jih naučilo, kako se učiti.

Izpostavljena je potreba po učenju tudi po zaključku formalnega izobraževanja. Ne gre več samo za pravico do vseživljenjskega učenja zaradi znanja samega po sebi, ampak postaja učenje dolžnost posameznika. Vseživljenjsko učenje ima tudi pomen za razvijanje osebnih potencialov, za splošno razgledanost in tudi za upravljanje s pogoji lastnega življenja, se pravi za aktivno družbeno in politično participacijo.

Na področju vseživljenjskega izobraževanja Bela knjiga zastavi nabor ciljev, med katerimi izpostavljamo:

- zagotavljanje dostopa do kakovostnih izobraževalnih in učnih možnosti;
- zagotavljanje pogojev za doseganje standardov znanj vsaj na nivoju popolne srednje šole;
- zmanjševanje strukturnih in individualnih ovir za vključevanje odraslih, tu je mišljeno informiranje in svetovanje, inovativni metodični pristopi ter specifični pristopi za osebe s posebnimi potrebami, bogatenje izobraževalne ponudbe itn.
- povečevanje motivacije ranljivih skupin za izobraževanje in učenje, gre za priznavanje znanj, informiranje in svetovanje, promocijo in posebne podporne aktivnosti (Krek in Metljak 2011, str. 377).

Bela knjiga predstavi predlog rešitev, med katerimi izpostavljamo določene rešitve na področju neformalnega izobraževanja:

- vzpostavitev ali krepitev sistemskih struktur, ki povezujejo vse akterje na tem področju z namenom širitve in bogatitve ponudbe in kakovosti programov;
- povečevanje vlaganj v razvoj inovativnih oblik in pristopov ter tudi oblikovanje učnih okolij, ki bodo vključevale ciljne skupine;
- povezovanje pridobivanja ključnih kompetenc s pridobivanjem poklicnih spretnosti in spretnosti za življenje;

- zagotavljanje večje transparentnosti izidov izobraževanja;
- dodatne spodbude za vključevanje v NPK (nacionalne poklicne kvalifikacije);
- kot javni interes se razvijajo nove izobraževalne oblike, programi in iniciative za ranljive družbene skupine, ki so namenjene razvoju ključnih kompetenc za socialno vključenost in vključenost v sodobno informacijsko-komunikacijsko okolje, zatem motivacijske ukrepe ter nove oblike programov in oblik za aktivno državljanstvo in trajnostni razvoj;
- uvajanje spodbud za razvoj izobraževalnih možnosti za odrasle, ki so manj motivirani za vključevanje v organizirano izobraževanje in učenje;
- vzpostavitev mreže izobraževalnih organizacij, ki bo enakomerno geografsko pokrivala Slovenijo in omogočala vsem prebivalcem dostop do kvalitetnega izobraževanja in učenja;
- občine morajo zagotoviti izvajanje splošnega neformalnega izobraževanja za svoje občane;
- občine morajo zagotoviti delovanje organizacij, ki izvajajo programe, dostopne vsem ter podporo iz nacionalnih javnih virov za izpeljavo izobraževalnih programov;
- ob tem pa se spodbudi tudi izobraževalna vloga nevladnih organizacij;
- zagotovi se brezplačno informiranje in svetovanje pred, med in po izobraževanju, ob tem velja posebna pozornost ranljivimi družbenim skupinam ter povezovanju z ostalimi organizacijami (Krek in Metljak 2011, str. 397-400).

3.8 Člani, uporabniki in neuporabniki (nečlani) splošnih knjižnic v Sloveniji

Poslovanje slovenskih splošnih knjižnic se z vidika bibliotekarske stroke letno ugotavlja na osnovi podatkov splošnih knjižnic, ki jih zbira in pripravi, na podlagi posredovanih vprašalnikov, Center za razvoj knjižnic pri Narodni in univerzitetni knjižnici Ljubljana.

Ti podatki zajemajo med drugim tudi število članov splošnih knjižnic, njihov delež glede na celotno prebivalstvo ter število njihovih obiskov v knjižnicah, in sicer v okviru dveh kategorij: mladi uporabniki (člani) splošnih knjižnic do 15. leta in odrasli uporabniki (člani). Analiza teh podatkov odraža stopnjo doseganja različnih zakonsko določenih ciljev in nalog, stopnjo doseganja nacionalnih standardov, ki opredeljujejo poslovanje splošnih knjižnic, in primerjavo posameznih kategorij merjenja s prejšnjim obdobjem. V tem primeru gre za merjenje uspešnosti knjižnic na državni ravni v primerjavi z zakonodajnimi predpisi ter priporočili, ki jih je oblikovala bibliotekarska stroka.

Te analize poslovanja splošnih knjižnic pa ne vključujejo podatkov, ki bi bili pridobljeni s primarnim zbiranjem, to je z merjenjem zadovoljstva prebivalcev s knjižničnimi storitvami, njihovega zaznavanja storitev splošnih knjižnic ter njihovih potreb, pričakovanj ali želja.

3.8.1 Stanje 2010

Po podatkih Centra za razvoj knjižnic pri Narodni in univerzitetni knjižnici Ljubljana je bilo leta 2010, od 2.086.541 potencialnih uporabnikov (292.717 mladine do 15. leta in 1.793.824 odraslih), včlanjenih v slovenske splošne knjižnice 504.354 prebivalcev (151.986 (30%) mladine do 15. leta in 352.368 (20%) odraslih).

Podatki kažejo, da knjižnice vključujejo med svoje članstvo 24,6% vseh prebivalcev. Statistika v letu 2010 beleži več kot 9.500.000 obiskov v slovenskih splošnih knjižnicah

Pridobljeni podatki služijo ugotavljanju, kako splošne knjižnice poslujejo v skladu s postavljenimi usmeritvami znotraj stroke. Standardi za splošne knjižnice npr. navajajo, da naj knjižnica na območju svojega delovanja vključuje med svoje članstvo vsaj 40% vseh prebivalcev in vsaj 60% mladine do 15. leta.

Iz podatkov Centra za razvoj knjižnic za leto 2010 je razvidno, da knjižnice ne dosegajo zgoraj omenjenih standardov vključevanja prebivalcev med člane splošnih knjižnic (24,6% vseh prebivalcev in 52% mladine do 15. leta). V obdobju zadnji petih let (2006-2010) je zaznati stagnacijo oz. rahel upad članstva tako med celotnim prebivalstvom skupaj kot med mladino do 15. leta, medtem ko obisk vseh članov v zadnjih petih letih izkazuje postopno naraščanje, z izjemo upada v letu 2009.

Članstvo in obisk v splošnih knjižnicah Slovenije v obdobju 2006-2010

Leto	št./prebivalci	prebivalci/ mladina do 15. leta	prebivalci/o drasli	št. članov (% med prebivalci)	št. članov/mladina (% med prebivalci/mladina)	št. članov/odrasli (% med prebivalci/odrasli)	Obisk
2006	2.010.377 (podatek knjižnic)	303.008	1.707.369	538.865 (26,8%)	164.965 (54%)	373.900 (22%)	9.190.569
2007	1.937.337 (podatek knjižnic) 2.025.866 (podatek SURS)	279.504	1.657.833	525.682 (27,13%) 525.682 (25,94%)	165.535 (59%)	360.147 (22%)	9.572.465
2008	2.032.362 (podatek SURS)	304.251	1.728.111	502.627 (24,7%)	164.124 (54%)	338.503 (20%)	9.983.856
2009	1.948.811 (podatek knjižnic) 2.046.976 (podatek SURS)	272.725	1.676.086	506.599 (26%) 506.599 (24,7%)	160.973 (59%)	345.626 (21%)	9.200.197
2010	2.086.541 (podatek knjižnic) 2.050.189 (podatek SURS)	292.717	1.793.824	504.354 (24,17%) 504.354 (24,60%)	151.986 (52%)	352.368 (20%)	9.538.406

* Upoštevani so podatki o številu prebivalcev, ki jih letno posredujejo splošne knjižnice Centru za razvoj knjižnic, ki pa se po posameznih letih nekoliko razlikujejo od podatkov SURS.

Vir: <http://cezar.nuk.uni-lj.si/analize/index.php>

Za načrtovanje poslovanja posamezne knjižnice pa tudi za načrtovanje strategije slovenskih splošnih knjižnic v prihodnosti, je pomembno, kako trenutni in potencialni uporabniki, prebivalci Slovenije, poznajo poslovanje in ponudbo storitev splošnih knjižnic, kakšna je razširjenost uporabe posameznih storitev, kakšni so razlogi za neobiskovanje knjižnic, kako

zaznavajo splošne knjižnice z vidika osebnih in družbenih koristi itd. Gre za vidik zunanjega okolja (uporabniki) s pomočjo primarno pridobljenih podatkov, ki dopolnjujejo sekundarno pridobljene podatke.

3.8.2 Raziskava javnega mnenja med prebivalci Slovenije

Kot podlago, ki lahko pripomore k načrtovanju strategije slovenskih splošnih knjižnic, smo, v okviru delovne skupine za pripravo strategije splošnih knjižnic Slovenije pri Združenju splošnih knjižnic Slovenije, pripravili javnomnenjsko telefonsko raziskavo med splošno javnostjo – prebivalci Slovenije, starimi 15 let in več, in sicer med člani, uporabniki (oseba, ki ni vpisana v knjižnico (ni član knjižnice), vendar obiskuje njene prireditve in/ali uporablja dostop do interneta in/ali uporablja knjižnično gradivo v knjižnici), in nečlani slovenskih splošnih knjižnic z namenom:

- raziskati različne skupine obiskovalcev/uporabnikov splošnih knjižnic (člani, uporabniki, posamezniki, ki uporabljajo storitve splošnih knjižnic izključno preko drugih),
- preveriti poznavanje storitev splošnih knjižnic,
- preveriti razširjenost uporabe posameznih storitev splošnih knjižnic,
- preveriti razloge za neobiskovanje splošnih knjižnic,
- izmeriti zaznavo koristi splošnih knjižnic, tako z vidika širše skupnosti kot tudi z osebnega vidika,
- oceniti predloge nadaljnega razvoja in prihodnjih usmeritev splošnih knjižnic,
- izmeriti zadovoljstvo s splošnimi knjižnicami in z delom knjižničarjev,
- preveriti, ali člani in neuporabniki predstavljajo homogeno skupino, ali pa je oboje mogoče razvrstiti v več manjših homogenih skupin, ki se glede na profil rezultatov med seboj pomembno razlikujejo (metoda segmentacije),
- pridobiti izhodišča za pripravo strategije nadaljnega razvoja splošnih knjižnic.

Raziskavo je izvedlo podjetje Interstat d.o.o., poročilo oziroma elaborat z analizo pridobljenih rezultatov na osnovi izvedbe javnomnenjske telefonske raziskave med splošno javnostjo v Republiki Sloveniji je dostopno na spletni strani <http://zdruzenje-knjiznic.si/dobro-je-vedeti/dokumenti/>

Ugotovitve iz raziskave

Glavne ugotovitve, ki izhajajo iz elaborata o raziskavi med splošno javnostjo, vodijo v nekatera strateška področja razvoja splošnih knjižnic:

1. Več kot 70% uporabnikov splošnih knjižnic uporablja storitve prek drugih – največ prek otrok, nekoliko manj prek partnerja(ke), staršev ali prijateljev.
2. Dobrih 40% neuporabnikov (nečlanov) uporablja storitve splošnih knjižnic prek drugih - največ prek otrok, manj prek partnerja(ke), staršev ali prijateljev.
3. V skupnem vzorcu uporabnikov in neuporabnikov 54% vprašanih uporablja knjižnične storitve prek drugih.

4. V slovenske splošne knjižnice je včlanjenih 24,6% prebivalcev Slovenije. Iz prvih dveh alinej pa je razvidno, da dejansko obiskuje splošne knjižnice in uporablja njihove storitve veliko več prebivalcev Slovenije, le da ti niso evidentirani kot člani splošnih knjižnic.
5. Obstajajo razlike med poznavanjem in dejansko uporabo posameznih storitev splošnih knjižnic. Nad 50% članov in uporabnikov pozna in tudi uporablja le najbolj »klasične« storitve splošnih knjižnic, to so: izposoja leposlovne literature, izposoja strokovne in študijske literature za potrebe rednega ali dopolnilnega izobraževanja in pridobivanje informacij od knjižničark(jev) o zelenih knjigah in drugem gradivu, ki ga ima knjižnica. Med 40 in 50% članov in uporabnikov pozna in uporablja še storitve, kot so: izposoja strokovne in študijske literature za potrebe formalnega izobraževanja, izposoja filmskih in glasbenih CD-jev in DVD-jev, dostop do interneta in elektronske pošte in dostop do Cobissa. Drugih storitev v večji meri ne poznajo ali jih poznajo, a jih ne uporabljajo.

Povzetek ugotovitev 1 - 5: Uporabniki in neuporabniki uporabljajo storitve prek drugih, razlika je med poznavanjem in dejansko uporabo storitev splošnih knjižnic med člani in uporabniki, prevladuje poznavanje in uporaba tradicionalnih storitev. Gre za potencialne člane splošnih knjižnic. Kako jih pridobiti in predstaviti koristi očitno še netradicionalnih storitev v javnosti, kako skozi predstavljanje koristi uporabe storitev za posameznike in družbo prebuditi lastne potencialne uporabnikov? Razmisliti bo potrebno, kakšne motivacijske prijeme naj bi uporabile knjižnice, da bi pritegnile potencialne uporabnike.

6. Med razlogi za neobiskovanje knjižnic med neuporabniki prevladujejo osebni razlogi: odsotnost potrebe po storitvah, ki jih splošne knjižnice ponujajo, pomanjkanje časa, kupovanje knjig, uporaba interneta.

Vprašanje: Se je bolj smiselno v strateških usmeritvah za nekaj let naprej usmeriti na uporabnike in nečlane, ki pravzaprav že uporabljajo določene storitve splošnih knjižnic prek drugih, nečlane, med katerimi pa prevladujejo osebni razlogi za neobiskovanje knjižnic, pa zaenkrat pustiti ob strani?

7. Pri segmentaciji članov na tri skupine, znotraj katerih so si pripadniki čim bolj podobni, skupine pa med seboj čim bolj različne, je zanimiva skupina neozaveščeni neaktivni člani, v kateri prevladujejo starejši uporabniki, stari 60 let in več oz. upokojeanci ter manj izobraženi posamezniki (OŠ in manj). Nadpovprečno so zastopani med tistimi, ki ne poznajo storitev splošnih knjižnic (to velja za prav vse našete storitve, razen za izposajo leposlovne literature (tradicionalna storitev knjižnice).

Vprašanje: Ali je smiselno nameniti tej ciljni skupini posebno pozornost ?-

8. Pri segmentaciji neuporabnikov na dve skupini, znotraj katerih so si pripadniki čim bolj podobni, skupini pa med seboj čim bolj različni, je zanimiva skupina potencialni člani, med katerimi prevladujejo mlajši posamezniki, stari med 25 in 44 let, z višjo, visoko, univerzitetno izobrazbo ali več, zaposleni z dohodkom 1600 EUR in več. Uporabljajo storitve prek drugih, knjižnice pa ne obiskujejo predvsem zaradi pomanjkanja časa. Poznajo večino naštetih storitev splošnih knjižnic, za tiste, ki pa jih ne poznajo, ocenjujejo, da bi bile zanje koristne.

Domneva: Potencialni člani splošnih knjižnic!

9. Anketiranci visoko ocenjujejo koristi, ki jih prinašajo knjižnice v širši skupnosti in za njihovo lastno življenje ter visoko stopnjo zadovoljstva s splošno knjižnico v okolju in delom knjižničarjev.

Povzetek: Organizirati vključevanje uporabnikov v akcije prepričevanja različnih deležnikov v okolju (potencialni financerji) o pomembnosti splošne knjižnice za okolje, proces zagovorništva, prijatelji knjižnice v lokalnem okolju itd.

10. Anketiranci v povprečju menijo, da je za splošne knjižnice pomembno (srednja ocena blizu 4), da: izboljšajo storitve za uporabnike s posebnimi potrebami, izboljšajo ponudbo informacij in gradiva o zgodovini in razvoju domačega kraja (*domoznanske informacije!*), boljše informirajo javnost o svoji ponudbi, izboljšajo izbiro knjižnega in ostalega gradiva ter da izboljšajo pomoč uporabnikom pri izposoji gradiva. Navajajo tudi potrebo po ponudbi elektronskih in zvočnih knjig.

3.10 »Konkurenti« v okolju splošnih knjižnic (institucije, ki ponujajo istovrstne ali podobne storitve)

Danes se za udejanjanje posameznih vlog, ki jih skozi svoje poslanstvo izvajajo splošne knjižnice v družbi (kulturalna, informacijska in socialna vloga, vloga vseživljenjskega učenja), uporabljajo že sodobnejše in novejšje formulacije, ki vse te vloge vključujejo skozi storitve splošne knjižnice kot:

- prostora za navdih (kontemplacija, koncentracija, glasba, digitalni mediji),
- prostora učenja (vseživljenjsko učenje, tečaji, neformalno učenje, svetovanje, pomoč otrokom pri domačih nalogah, dostop do znanja),
- prostora za srečevanja (srečanja, javne debate, predavanja, diskusije, politika, druženje),
- prostora za prireditve (delavnice pisanja, skupno delo, igra in učenje).

V ospredje stopajo uporabniki kot aktivni sodelavci pri oblikovanju storitev knjižnice, zato se mora knjižnica prilagajati tudi njihovim potrebam in željam ter hkrati usmerjati njihovo vedenje in potrebe.

Vendar pa se uporabniki zmeraj lahko odločijo tudi drugače, zato so tudi splošne knjižnice kot javna služba prav tako v konkurenci na trgu, čeprav mnogokrat tako ne razmišljajo. Nevarnost predstavlja prevelika samozadovoljnost z lastno ponudbo, za katero menijo, da jo mora vsakdo podpirati in uporabljati, saj zadovoljuje širši družbeni interes in je oblikovana izključno v dobro prebivalstva. Vendar še zdaleč ni tako. Uporabniki si lahko knjižnično gradivo izposodijo tudi v drugi knjižnici, neknjižno tudi v videoteki, lahko ga kupijo v knjigarni ali on-line prek interneta (tudi v digitalizirani obliki), informacijsko se lahko opismenjujejo v drugih izobraževalnih organizacijah v okolju, oblike vseživljenjskega učenja za upokojence lahko uporabljajo v društvih upokojencev ali andragoških zavodih, do interneta in elektronske pošte lahko brezplačno dostopajo tudi drugje in ne samo v knjižnici, pravljíčne ure in ustvarjalne delavnice za otroke so nenazadnje na voljo že v trgovskih centrih, predstavitve knjižnih del in znanih osebnosti ponujajo še mnoge druge organizacije, kot so knjigarne, kulturna društva itd.

Alternativ na trgu je torej danes za različne ciljne skupine uporabnikov splošnih knjižnic tudi v ponudbi drugih nepridobitnih in profitnih organizacij že veliko (na področju izobraževanja, kulture, civilne iniciative ipd.).

Zato je tako kot poznavanje uporabnikov v okolju splošne knjižnice pomembno tudi poznavanje konkurentov v tem okolju. S tem lahko ugotovimo, kje morda obstaja možnost sodelovanja in skupne ponudbe storitev za določene ciljne skupine z namenom doseganja sinergičnih učinkov (vsak prispeva tisto, kar najbolje zna). Na drugi strani pa lahko knjižnica skozi raziskavo okolja in konkurence identificira svoje lastne notranje prednosti in zunanje priložnosti na trgu ter oblikuje in pozicionira svojo ponudbo storitev tako, da se bo razlikovala od ponudbe ustanov, ki ponujajo podobne ali istovrstne storitve. Razlika je v dodani vrednosti, ki bo ponudbo ločevala od drugih tako, da bodo uporabniki prepoznali večjo korist, če jo uporabljajo v splošni knjižnici in ne kje drugje (kvaliteta storitve, primernejša lokacija, strokovni kader, zagotavljanje knjižničnih storitev na daljavo, knjižničarji kot "izobraževalci" za uporabo informacij na spletu (informacijska pismenost in vrednotenje informacij) itd.).

Načrtnega raziskovanja konkurence pri slovenskih splošnih knjižnicah ni zaznati, se pa v zadnjih letih pojavlja veliko skupnih projektov, ki združujejo posamezne institucije pri ponudbi različnih storitev za uporabnike - sodelovanje splošnih in šolskih knjižnic, splošnih knjižnic, arhivov in muzejev pri izvedbi razstav in gradnji digitalnih zbirk, nekaj pa je tudi sodelovanja knjižnic in gospodarskih družb.

4. Tuje politike in strategije splošnih knjižnic

DANSKA

The Public Libraries in the Knowledge Society (2010)

Dokument je izdala danska Agencija za knjižnice in medije. Komisijo za pripravo dokumenta Splošne knjižnice v družbi znanja je imenovalo Ministrstvo za kulturo v sodelovanju s številnimi parlamentarnimi komisijami za kulturo. Naloga komisije je bila predstavitev priporočil in predlogov za razvoj danskih splošnih knjižnic kot enostavno dostopne ponudbe za vsakogar.

Delovne skupine so ukvarjale s šestimi področji:

1. Tradicionalne storitve (promocija branja)
2. Digitalna infrastruktura in interakcija s tradicionalnimi storitvami
3. Posredovanje digitalizirane kulturne dediščine in licenciranih informacijskih virov
4. Modeli za različne oblike učenja
5. Nova partnerstva
6. Razvoj kompetenc za zaposlene

Nekaj izhodišč za pripravo dokumenta:

- Sprememba lokalne organiziranosti 2007.
- Znanje, inovacije in socialna vključenost so vitalnega pomena za bodoči razvoj vseživljenjskega učenja.
- Zbirka knjižnice ne samo da mora biti kvalitetna, gradivo je potrebno promovirati / aktivirati in motivirati za vseživljenjsko branje.

- Izobraževanje državljanov za uporabo IKT za iskanje informacij – vedno več ljudi se izgublja v neučinkovitem iskanju informacij, ko se spopadajo z reševanjem svojih vsakdanjih problemov.
- Neformalno izobraževanje v knjižnici je pomembno za dostop do znanja za tiste državljanke, ki imajo določene ovire v odnosu do formalnega izobraževalnega sistema.
- Pomen knjižnice v družbi znanja je v povečani potrebi državljanov, da so zmožni pretvoriti informacije v novo znanje in to znanje uporabiti za kreiranje nove vrednosti.
- Danska družba je pozna moderna družba, ki liberalizira kulturo in opogumlja za novo mišljenje in inovacije.
- Kultura omogoča grajenje identitete posameznika in naroda kot celote.
- Knjižnica je zadnji nekomercialni družbeni prostor srečevanj, ki ga uporablja tako visok odstotek državljanov.
- Biti prisoten na internetu pomeni, da gre knjižnica tja, kjer so njeni potencialni uporabniki.
- Digitalne tehnologije omogočajo dostop kjerkoli in kadarkoli; interes knjižnice je, da zmanjša število ne-uporabnikov; iz ankete je razvidno, da bi ljudje še bolj uporabljali knjižnico, če bi bilo več prireditev, več gradiva in daljši odpiralni čas.
- Še vedno 85% odraslih Dancev obiskuje knjižnico zaradi izposoje knjig in revij.
- Danska kulturna strategija izpostavlja kulturo za VSE, kulturne ustanove se morajo bolj posvečati ne-uporabnikom.

Za danske knjižnice prihodnosti se priporoča pet akcij:

Odprte knjižnice

Komisija priporoča nov razvojni koncept fizičnega prostora knjižnice. Knjižnica mora poiskati alternative tradicionalnemu knjižničnemu prostoru tako, da se povezuje z drugimi tipi ustanov v lokalnem okolju kot tudi z oblikovanjem bolj fleksibilnih storitev, ki zagotavljajo, da je knjižnična ponudba razširjena na vso populacijo. Daljša odprtost knjižnic: knjižnica je del časa odprta BREZ zaposlenih – to je perspektiva za manjše enote, ki jim grozi zaprtje.

Komisija priporoča:

- Knjižnični prostor kot storitev knjižnice, ki jo je potrebno še posebej razvijati.
- Bolj ofenzivna in ciljna promocija gradiva: želja po več gradiva se izpolnjuje prek boljše promocije in digitalne ponudbe in ne samo prek povečanega nakupa.
- Oblikovanje partnerstev za izvajanje aktivnosti v knjižnici.
- Raznolike in fleksibilne knjižnične storitve.

Navdih in učenje

Komisija priporoča, da delajo splošne knjižnice v prihodnosti sistematično na razvoju in krepitvi knjižnične ponudbe na področju izobraževanja in na osnovi potreb uporabnikov.

Prav na področju učenja je za knjižnice najbolj pomembno povezovanje, da lahko zagotovijo zares dobre izobraževalne storitve. Interes ustanovitelja je povezovanje knjižnic in izobraževalnih ustanov, saj bodo le tako lokalni resursi za vseživljenjsko učenje kar najbolj izkoriščeni. Še vedno je izobraževanje za IKT znanja in spretnosti glavni izziv za knjižnice.

Komisija priporoča:

- Oblikovanje lokalnih partnerstev z izobraževalnimi ustanovami.
- Okrepitev obstoječih naporov za IKT pismenost Dancev.

- Oblikovanje partnerstev za izboljšanje bralnih sposobnosti med skupinami z bralnimi težavami.

Nacionalna digitalna knjižnica

Komisija priporoča ustanovitev Danish Digital Library (DDL) kot skupnega digitalnega dostopa za vse Dance. To pomeni, da bodo knjižnice poleg fizičnega gradiva lahko ponujale tudi digitalno gradivo kot so filmi, glasba, literatura in video igre. Uporabniki bodo imeli možnost dostopa do digitalne kulturne dediščine in povezovanja z drugimi prek socialnega omrežja. DDL bo skupen dostop do knjižnic na spletu kot tudi priložnost za srečevanje s knjižnico kjerkoli na spletu.

Akcija na nacionalnem nivoju: prenos glasbe in e-knjig prek spletne strani (Bibliotekernes net musik – the libraries net music) – uporabnik knjižnice lahko znotraj svoje lokalne skupnosti prenaša glasbo brezplačno s spleta: v letu 2008 2,5 mio prenosov, kar je za 48% več kot 2007.

Komisija priporoča:

- Takojšna ustanovitev DDL kot skupne organizacije za vse nacionalne knjižnične storitve.
- Strinjanje vseh pomembnih deležnikov glede organizacijskega modela DDL.
- Splošne knjižnice vzpostavijo še bolj tesno koordinacijo pri nakupu digitalnega gradiva.
- Splošne knjižnice razširijo medknjižnično izposajo s specialnimi knjižnicami tudi z vključevanjem e-gradiv.
- Splošne knjižnice krepijo brezplačen dostop do informacij.

Sodelovanje

Komisija priporoča, da knjižnice sistematično vzpostavljajo taka partnerstva, ki gradijo raznovrstno ponudbo v javnem sektorju, poslovnem svetu in civilni družbi.

Komisija priporoča:

- Knjižnice vstopajo v partnerstva z namenom, da krepijo in razvijajo knjižnico in njeno ponudbo za javnost, kar vključuje odnos knjižnice s prebivalci in lokalno skupnostjo.
- Knjižnica se vključuje v partnerstva z javnim sektorjem, poslovnim svetom in civilno družbo.
- Knjižnica vstopa v partnerstva, ki raziskujejo in izkoriščajo digitalne platforme v posredovalnih kontekstih.
- Danska agencija za knjižnice in medije in Ministrstvo za kulturo bosta skupaj dolgoročno krepila pripravljenost in sposobnost knjižnic za vstopanje v partnerstva.

Razvoj na področju stroke

Komisija priporoča močnejši fokus na kompetencah in na organizacijskem razvoju v knjižnicah kot tudi na bolj strateški in sistematični pripravi knjižnične ponudbe, ki zares temelji na potrebah uporabnikov.

Komisija priporoča:

- Vsaka knjižnica določi načrt implementacije kompetenc za zaposlene prek širokega nabora možnosti: novega zaposlovanja, nadaljnjega izobraževanja, usposabljanja na delu itd.
- Razširitev skupnega modela kompetenc, ki je danes organiziran pod okriljem regionalnih knjižnic.
- Da je kot del usposabljanja menedžerjev v javnem sektorju oblikovan tudi ciljni modul za usposabljanje vodij v kulturnem sektorju.

Glej tudi: Vodeb, Gorazd. (2010). Študijski obisk danskih knjižnic. *Knjižnica, 20 (12)*, 18-20

Znanja in kompetence

(Scandinavian Public Library Quarterly (Volume 43, NO.4 2010): Professional Skills)

Oblikovanje takšnih kompetenc za danske knjižničarje, ki podpirajo vizijo nove knjižnice:

- Je dostopna na spletu kot v tradicionalnem fizičnem prostoru.
- Ponuja storitve, ki pomagajo državljanom uspešno urejati njihova življenja.
- Navdihuje uporabnike, da se izobražujejo prek vseh vrst medijev.

Tri meta kompetence:

1. Kompetenca, ki temelji na pridobivanju znanja in zmožnosti le-tega pretvoriti v aktivnosti z visoko dodano vrednostjo.
2. Kompetenca odnosov, ki je lahko posameznikova ali na ravni cele organizacije in zajema številne različne poglede in dojemanja knjižničnih nalog, povezanih z notranjim ali zunanjim delovanjem knjižnic.
3. Kompetenca dialoga, ki pomeni obvladovanje soočanja z zunanjim okoljem knjižnice in na tak način omogoča videti in oblikovati povezavo med množico vrednot in njihovim razumevanjem ter oblikovanjem takih storitev, ki so enoznačno prepoznavne s strani knjižničarjev in javnosti.

Za obvladovanje teh treh meta kompetenc je potrebnih pet področij znanja:

1. Znanja na področju izobraževanja, učenja in intermedijskih aktivnostih, ki so odziv na povečano potrebo po podpori pri uporabi različnih medijev in po digitalni pismenosti.
2. Znanja s področja marketinga.
3. Nadgradnja IKT znanj in spretnosti za vse zaposlene – to bo v prihajajočih letih odločilno za prehod knjižnice na nove storitve, ki so sicer že sedaj na voljo uporabnikom na trgu.
4. Strokovna knjižničarska znanja na različnih področjih delovanja.
5. Vodenje in upravljanje v knjižnicah.

Dva velika izziva v vodenju organizacij kulturnega sektorja:

1. Biti zmožen dela v novem tipu organizacije, ki se povezuje v mednarodne projekte, delovne time in mreže in sodeluje pri oblikovanju različnih politik: turizem, zdravstvo, otroško varstvo.
2. Biti zmožen vključiti spremembe in razvoj kot stalna dejavnika v delovanje knjižnice s poudarkom na:
 - Uporabnikih in lokalni politiki, ki želijo več izbire pri storitvah.
 - Razvoju IKT, ki podpira te storitve.
 - Večjem poudarku na ne-uporabnikih.
 - Zahtevi po vstopanju v projekte in partnerstva.

Danski center za vodenje je oblikoval izobraževalni program za vodenje v javnem sektorju z dvema moduloma:

1. timsko in mrežno vodenje
2. menedžment sprememb

NORVEŠKA

Library Reform 2014 (2006)

Norveško strategijo je pripravil Norveški nacionalni urad za arhive, knjižnice in muzeje v soglasju z Ministrstvom za kulturo in verske zadeve in Ministrstvom za izobraževanje in raziskovanje.

Norveška strategija ima tri področja:

1. Vsebine in storitve
2. Struktura in organizacija
3. Kompetence in raziskave

V strategiji se sprašujejo, kakšno vlogo ima knjižnica v družbi in kakšna naj bo jutrišnja knjižnica. Knjižnica je pomembna ustanova znanja. Podpira znanje na vseh nivojih izobraževanja s spodbujanjem branja in učenja jezikov, promocijo literature, informacijskim opismenjevanjem in ponudbo učnih prostorov za lokalno skupnost. Knjižnica mora biti dobro opremljen fleksibilen prostor za formalno in neformalno izobraževanje. Zmožnost knjižnice, da upravlja z naraščajočo ponudbo informacij, je zelo pomembna in njene kompetence na tem področju so ključne za razvoj knjižničnih storitev.

Norveška knjižnica (Norwegian Nationwide Library) naj zagotavlja, da bosta znanje in kultura zares dostopna vsem.

Štirje stebri knjižnice prihodnosti:

1. Dostop do digitalnega in analognega gradiva
2. Spletni dostop do knjižničnega kataloga, domače strani, informacijskih storitev in dokumentov v polnem besedilu
3. Strokovna podpora tistim, ki iščejo informacije in znanje, tako v knjižnici kot na spletu
4. Navdihujoč prostor srečevanj za branje, učenje, vključevanje in pridobivanje znanja

	Digitalna knjižnica	Fizična knjižnica
Stavba	Portal, digitalna struktura, virtualni prostor	Prostor srečevanj, kulturna arena, izobraževalni center, fizični prostor
Zbirka	On-line, polna besedila, zvok, slika, katalogi	Tiskano gradivo, zvok, slika, katalogi
Storitve	On-line referenčni servisi,	Referenčni servisi
Mreža	Sodelovanje na podlagi digitalnih storitev in digitalne distribucije	Medknjižnična izposoja, skupna pravila in standardi

STRATEGIJE IN POBUDE ZA PODROČJE VSEBIN in STORITEV

1.1. Digitalne vsebine in na spletu temelječe storitve

Pobuda: ustanovitev skupnega portala arhivov, knjižnic in muzejev, ki bo omogočal skupni dostop do na spletu temeljčih virov s področja znanja in kulture.

Pobuda: implementacija norveškega digitalnega programa za knjižnice.

Pobuda: zagotoviti dostop do virov znanja prek licenciranih in brezplačnih ponudb.

1.2 Digitalizacija pomembnih vsebin

Pobuda: oblikovanje programa za digitalizacijo v arhivih, knjižnicah in muzejih.

1.3 Razvoj digitalnih storitev

Pobuda: podpora testiranju novih IKT storitev in rešitev.

1.4 Poudarjanje knjižnice kot območja izobraževanja

Pobuda: oblikovanje rednega sodelovanja na nacionalni ravni med knjižnicami in nacionalnimi dejavniki s področja izobraževanja.

Pobuda: razvoj orodij in metod za informacijsko opismenjevanje.

Pobuda: uporaba odprtih digitalnih rešitev za zagotovitev dostopa do znanstvenih informacij, ki nastajajo na univerzah.

1.5 Prihodnji razvoj knjižnic na področju širjenja kulture in literature

Pobuda: uvedba posebnega programa za širjenje literature.

Pobuda: doseči dodelitev sredstev iz nacionalnega proračuna za podporo produkcije in predstavitve literature.

Pobuda: razviti akcijski načrt za krepitev arhivov, knjižnic in muzejev kot centrov zgodovine.

Pobuda: krepitev in širitev državne sheme nakupa literature in drugih medijev.

1.6 Krepitev knjižnic za njihov prispevek k večji vključenosti, integraciji in kulturni raznolikosti

Pobuda: prispevati k integraciji imigrantov prek promocije literature in znanja.

1.7 Krepitev knjižničnih storitev v zaporih

Pobuda: uveljavitev načrtov za knjižnične storitve v zaporih.

STRATEGIJE IN POBUDE ZA PODROČJE STRUKTURA in ORGANIZACIJA

2.1 Krepitev in razvoj organizacijskih enot

Pobuda: ustanovitev bolj močnih in učinkovitih splošnih knjižnic skozi proces združevanja knjižnic različnih lokalnih skupnosti.

Pobuda: izdelati program za razvoj šolskih knjižnic.

2.2 Izboljšati fizični prostor knjižnic

Pobuda: ustanoviti investicijski program za knjižnične prostore.

Pobuda: opremiti vse knjižnice s hitrim brezžičnim omrežjem.

2.3 Razviti k uporabnikom usmerjeno knjižnico

Pobuda: transportni sistem za distribucijo gradiva po vsem norveškem knjižničnem sistemu.

Pobuda: sprememba obstoječe knjižnične zakonodaje za zagotovitev polnega sodelovanja v nacionalni knjižnični mreži.

Pobuda: krepitev potrebe po storitvah v šolskih knjižnicah.

Pobuda: narediti norveško knjižnico prepoznavno za javnost z bolj profiliranimi vsebinami in storitvami.

2.4 Razvoj orodij in metod za evalvacijo in izboljšavo knjižnične dejavnosti

Pobuda: Razvoj orodij in metod za evalvacijo in izboljšavo knjižnične dejavnosti.

STRATEGIJE IN POBUDE ZA PODROČJE KOMPETENC in RAZISKAV

3.1 Obnovitev celotnih kompetenc na knjižničnem področju

Pobuda: program, ki bo povečal nivo kompetenc in posledično okrepil norveško knjižnico.

Pobuda: izmenjalni program za knjižničarje z drugimi knjižnično razvitimi državami.

3.2 Podpora večji izmenjavi znanja med različnimi področji knjižnične dejavnosti in tesnejšemu sodelovanju med arhivi, knjižnicami in muzeji.

Pobuda: oblikovanje mreže, ki jo sestavljajo udeleženci iz različnih tipov knjižnic, z namenom razvoja novih storitev, novih metod dela in organizacije.

Pobuda: krepitev in razvoj strokovnega znanja pri Narodni knjižnici Norveške na področju avtorskih pravic in varovanja osebnih podatkov.

Pobuda: raziskovalni program, ki vključuje področje delovanja arhivov, knjižnic in muzejev.

FINSKA

Finish Public Library Policy 2015 (2009): National strategic areas of focus

Novo finsko strategijo za splošne knjižnice je pripravilo Ministrstvo za izobraževanje.

V hitro spreminjajoči se družbi želi Finska z novo strategijo zaščititi pravico državljanov do kulture in dostopa do informacij in znanja.

Nekaj izhodišč za novo knjižnico:

- knjižnica kot osnovna storitev v procesu vseživljenjskega učenja
- knjižnična zakonodaja in urejeno državno financiranje
- poudarjanje prednosti in priložnosti knjižnic
- knjižnice odgovarjajo na bodoče izzive z osredotočanjem na strokovnost in poudarjanjem kvalitete
- bodoči uspeh knjižnic mora biti »zaslužen«
- uporabnik je vedno v središču pozornosti knjižnic.

Kaj je potrebno narediti na nivoju lokalne skupnosti:

Izvajanje osnovnega poslanstva knjižnic:

- na voljo mora biti dovolj usposobljenih knjižničarjev
- novi tipi gradiv in nove storitve

Knjižnice so dostopni prostori za učenje in druženje

- financiranje splošnih knjižnic bo po novem opredeljeno v smislu vzpostavitve učnega centra dostopnega za vse prebivalce
- vedno bolj so knjižnični prostori in oprema opredeljeni kot območja učenja
- knjižnični prostori bodo oblikovani tako, da bodo podpirali učenje, delo in druženje

Knjižnične storitve za predšolske organizacije, osnovne in srednje šole

- otroški vrtci, šole in druge izobraževalne ustanove aktivno uporabljajo knjižnične storitve
- posebne pogodbe z izobraževalnimi ustanovami, ki nimajo lastnih knjižnic, bodo urejale vsebino potrebnih storitev in njihovo dodatno financiranje

Na poti k novi kulturi storitev in združevanja

- za dosego uspeha mora knjižnica vedeti, kako se približati uporabnikom in njihovim različnim potrebam
- pomembne so potrebe uporabnikov v sedanjosti in ne praksa v preteklosti
- zahteva po novem načinu razmišljanja ter novem ovrednotenju tradicionalnega odnosa in izvajanja tradicionalne kulture storitev.

Kaj je potrebno narediti na nivoju države (Ministrstvo za izobraževanje):

Razvoj državnega financiranja

- država bo financirala dolgoročne projekte, ki bodo zajemali celotno državo in bodo inovativni
- aktivna udeležba v nacionalni digitalni knjižnici 2008-2011
- nacionalni projekti bodo podprti, v kolikor bodo uporabljali skupne knjižnične meta-podatke
- če bo potrebno, bodo vzpostavljene nove oblike financiranja kot odgovor na spremenjene potrebe uporabnikov, nove tehnologije in nove tipe gradiva.

Posodobitev knjižnične zakonodaje in oblikovanje nacionalnih kriterijev za kvaliteto

- pravice uporabnikov za enako dostopnost do kvalitetnih storitev.

Dejavnosti knjižnic na regionalnem nivoju

- regionalna distribucija dela v knjižnicah bo ocenjena in prilagojena spremembam v regionalni in lokalni administraciji.

Vlada podpira razvoj knjižnične mreže preko administrativnih meja

- sodelovanje med različnimi igralci v centralni administraciji bo okrepilo podporo razvoju knjižnične mreže na nacionalnem nivoju.

VELIKA BRITANIJA

THE MODERNISATION REVIEW OF PUBLIC LIBRARIES: A POLICY STATEMENT / Department for Culture, Media and Sport

Britanski strateški dokument o prihodnjem razvoju splošnih knjižnic je pripravilo Ministrstvo za kulturo, medije in šport in ga predstavilo vladi, tako da ima status uradne politike. Ministrica v uvodu poudarja, da se zavedajo različne kakovosti izvajanja dejavnosti v knjižnicah in tudi njihovega slabega imidža, ki ponekod prevladuje, ter dejstva, da sta obisk in izposoja v zadnjih desetih letih drastično upadla, vendar tudi tega, da imajo knjižnice zelo močno podporo v javnosti in da je zato treba razmišljati o njihovem nadaljnjem razvoju in poenotenju ter izboljšanju pričakovane kvalitete dejavnosti.

Strategijo so razdelili na 6 ciljev.

1. **Dvigniti kvaliteto vseh knjižnic, da se bodo izenačile z najboljšimi.** V ta namen naj bi oblikovali t.i. »Osnovno knjižnično ponudbo«, ki bi jo sestavljale osnovne storitve, ki jih morajo izvajati vse knjižnice. Poleg te bo oblikovana še »Lokalna knjižnična ponudba«, in sicer na občinski ravni.

Osnovna knjižnična ponudbo bo vsebovala naslednje storitve:

- članstvo v knjižnici od rojstva
- možnost, da občani sodelujejo pri oblikovanju storitev
- brezplačen dostop do zbirk, informacijskih virov ter lokalnih informacij
- dostop do katerekoli knjige v državi
- brezplačen dostop do interneta
- pomoč pri vstopu v online okolje,
- povezava z drugimi javnimi storitvami
- skupnosti bralcev
- fleksibilna odprtost knjižnic

- privrženost pomoči uporabnikom
- 24-urni dostop do online kataloga, informacij in drugih storitev
- enotno članstvo v vseh knjižnicah ipd.

Občinska knjižnična ponudba pa bo vsebovala:

- prizadevanje za raznoliko knjižnično zbirko
- dejavnosti za otroke in mlade
- dejavnosti za učenje
- programe prireditev
- družinske aktivnosti
- programe sodelovanja z lokalno skupnostjo ipd.

2. **Obrniti sedanji trend upadanja uporabe knjižnic in povečati število uporabnikov.**

Gre za to, da naj bo knjižnična ponudba storitev jasno in vidno skomunicirana v javnost in lokalno okolje. Tako naj se uvede članstvo v knjižnicah od rojstva, privablja nove člane z aktivnostmi v sami lokalni skupnosti, poveča naj se ure odprtosti, knjižnične stavbe naj bodo primerne današnjemu času in umeščene v pravi del mesta. Fizična dostopnost za vse naj bo eno od meril kvalitete.

3. **Knjižnična dejavnost bo zmogla odgovoriti na omejene javne vire in gospodarsko krizo.** Predvsem naj bi se izboljšave oblikovale preko skupnih storitev različnih javnih služb, novih modelov dostopnosti in dostave ter novih oblik vodenja.

Potrebni koraki za doseg tega cilja so precej vezani na britanske notranje razmere na področju javnih služb, zato niso toliko zanimivi za nas, sam cilj pa seveda je in ga je vredno poskusiti doseči tudi v naših razmerah. V tem okviru se poudarja tudi možnost razvoja filantropskih oblik knjižničnih storitev, oziroma razvoja prostovoljstva, kar trenutno pri nas deloma ovira zakonodaja.

4. **Zagotoviti, da bodo knjižnice upoštevale »kulturo 24/7« in pričakovanja ljudi po takojšnji informaciji.** Tudi to bo kriterij določanja uspešnosti knjižnic. Sredstva doseganja cilja so: oglaševanje izposojevalnih oz. dostopnih mest knjižnice v širši javnosti, sodelovanje z drugimi javnimi servisi in spet s prostovoljstvom.

5. **Vse knjižnice naj izkoristijo priložnosti, ki ji nudi digitalizacija.** Dostop do interneta mora biti brezplačen. Uporabnike bodo podpirali in jim svetovali, kako se vključiti online in pri tem naštevajo različne povezave z državnimi politikami in projekti na to temo. Knjižnice naj razvijejo strategije za dostop in uporabo e-knjig, pri čemer se pričakuje, da bo izposoja e-knjig v knjižnicah brezplačna, tudi na daljavo.

6. **Dokazati državljanom, komentatorjem in politikom, da so knjižnice še vedno potrebne in vitalne.** Knjižnice naj bi okrepile povezanost z lokalno politiko, lokalnimi prioritetami in potrebami. Tu so pomembne povezave s službami za otroke, šolami in družinami, pa tudi z javnimi službami ter lokalnim gospodarstvom.

VELIKA BRITANIJA

LIBRARIES: A VISION. The Public Library Service in 2015

Besedilo je nastalo kot rezultat seminarja v Bedfordu 2004, ki ga je organizirala Laser Foundation (London and South Eastern Library Region). Na začetku prinaša zelo zanimiv kontekst družbenih razmer, ki ga lahko upoštevamo tudi pri analizi okolja za slovensko strategijo .

O današnjih knjižnicah obstajajo mnenja, v katerih občutek, da knjižnice delajo slabo, pogosto prevladuje nad občutkom, da delajo dobro. Kritiki ocenjujejo, da obstaja resen upad izposoje in obiska v zadnjih letih, da gre preveč sredstev za plače in administracijo ter premalo za gradivo in večjo odprtost in da bi morale lokalne skupnosti bolj neposredno voditi knjižnice. Drugi celo ocenjujejo, da gre morda za dokončno usihanje knjižnic, ker njihovo delovanje v tem trenutku ni adekvatno. Čeprav priznavajo, da se nekatere od knjižnic dobre, pa vendarle prevladuje mnenje, da je večina slabih.

Celo v samih knjižnicah menijo, da ni vse v redu, npr. knjižnice so zelo nizko na seznamu prioritet vlade, med zaposlenimi obstaja odpor do sprejemanja sprememb, obstaja tudi določen fatalizem glede družbenih sprememb. Problemi so tudi z menedžmentom, predvsem s starejšim vodstvenim kadrom. Baza uporabnikov se stara, ne priznavajo se drugi igralci med knjižnicam podobnimi storitvami, nimajo podatkov o tem, kdo je in kdo ni uporabnik knjižnice itd.

Zato je treba knjižnične storitve čim prej pozicionirati za naslednje generacije. Poudarek naj bi bil na dostopnosti (virtualni in fizični – v tem vrstnem redu!), osredotočenosti na ljudi in zagotavljanju tistega, kar res potrebujejo, personaliziranih, fleksibilnih in prilagodljivih storitvah.

Knjižnice morajo izboljšati delovanje na naslednjih področjih:

- dostopnost informacij (enostavno dostopni portali, dostava informacij na dom – fizično in virtualno, zanesljivost informacij)
- socialna vključenost
- zbirke (poudarek na tistih gradivih, ki so težko dostopna drugje, posebne zbirke, katalogi, lokalna zgodovina, nišne tržne informacije)
- osebje (ekspertno znanje o zbirkah in virih, sposobnost evalvacije informacij, specializacija na lokalno zgodovino in lokalne informacije)
- prostor (odprt, nevtralen).

Uporabniki naslednjih generacij bodo odražali značilnosti celotne družbe. Obstajali bodo taki, ki bodo imeli malo denarja in veliko časa, za katere bo knjižnica lahko edini vir informacij in branja, in taki z veliko denarja in malo časa, ki bodo pripravljene plačati za dodatne in vsebinsko nadgrajene storitve.

Od knjižnic se bo pričakovalo, da bodo znale upravljati spremembe, za to pa bodo potrebovale spremembe v vodstvenem kadru, da bo znal učinkovito spreminjati knjižnice v skladu s potrebami v družbi. Prav tako se bo pričakovalo, da se bolj aktivno uvede marketing, ki bo pomagal pozicionirati knjižnice nasproti drugim javnim storitvam v lokalni skupnosti.

Temu se bodo morali pridružiti tudi zaposleni, za katere sedaj večinoma velja mnenje, da so sicer zelo prijazni, njihovo znanje pa je pomanjkljivo. Knjižničarjem manjkajo spretnosti za posredovanje storitev današnjim in prihodnjim uporabnikom, zato bi se morali usposabljeni zlasti za:

- odnose z uporabniki

- prezentacijo in trženje storitev knjižnice
- znanje o »produktu« (vedeti morajo veliko o zbirki, poznati vsebine knjig, znati svetovati uporabniku ter širiti njegovo obzorje)
- vodstvene spretnosti (v marsikateri knjižnici ni jasno, kdo bo nadomestil starejše vodje, ko bodo odšli v pokoj).

Država in lokalne skupnosti bodo morale imeti ločene pristojnosti do knjižnic. Država zlasti oblikovanje politik in dolgoročnih ciljev ter primernih standardov (za izpolnjevanje tega s strani knjižnic pa bi morala zagotoviti sredstva). Lokalna skupnost pa financiranje javne službe. Vendar nekateri v nasprotju s tem menijo, da bi država, če želi zagotoviti enakomeren razvoj knjižnic po vsej državi, morala prevzeti tudi financiranje v celoti. Tako naj bi večino financ zagotovila država in s tem tudi dosegla izpolnjevanje standardov, s tem da bi še vedno lahko lokalna skupnost dodala določena sredstva za boljše delovanje, a le, če bi tako hotela.

Ob tem se poraja tudi vprašanje možnosti dodatnih virov financiranja. Ponuja se nekaj možnosti, od zaračunavanja storitev, do novih javnih virov (npr. agencije na različnih področjih) ter zasebnih vlaganj. Omenja se povečanje prispevka lokalnih skupnosti in skupno državno-lokalno financiranje (kar pri nas že imamo).

Najzanimivejša pa je ideja o različnih »stopnjah« storitev:

Pri storitvah bi morale biti knjižnice zelo fleksibilne, saj storitve, ki jih izvajajo danes, morda čez deset let ne bodo več potrebne (npr. osnovni računalniški tečajji). Poleg tega se bo pojavila možnost, da bodo nekateri uporabniki pripravljene storitve tudi posebej plačati, če bodo narejene po njihovi meri. Npr. za običajno izposojbo bo treba še vedno priti v knjižnico in bo brezplačna (standardna storitev), če pa bo storitev opravljena z dostavo knjige na dom ali s hitro pošto, v roku ene ure ipd., jo bo treba plačati (premium storitev). Take storitve lahko obsegajo iskanje posebno zahtevnih informacij, sestavo obširnih bibliografij, informacije o podjetjih in drugih storitvah ipd. Posebne značilnosti premium storitev so: da so pravočasne, profesionalne, imajo dodano vrednost, so posredovane na način, ki ga zahteva uporabnik in jih knjižnice izvajajo za dobiček, torej niso del javne službe.

VELIKA BRITANIJA LIBRARY ACTION PLAN 2013

Framework for the Future. MLA Action Plan for Public Libraries – »towards 2013«

Strateški pogled na razvoj britanskih knjižnic za 2008-13 je pripravil tudi MLA Council v dokumentu, ki je razdeljen na naslednja »poglavja«:

1. Oris stanja oz. kontekst dejavnosti v Veliki Britaniji:
 - a. rast, staranje in vse bolj različno prebivalstvo (20% nepismenih, 30% z manj kot srednjo šolo);
 - b. lokalne oblasti zahtevajo stroškovno učinkovito knjižnično oskrbo, z bolj fleksibilnimi oblikami dela;
 - c. tradicionalni koncept dobave knjig knjižnicam so zamenjale poceni ponudbe v nakupovalnih centrih in online;
 - d. kljub temu se uporaba knjižnic »drži«, kar sugerira podporo javnosti knjižnicam;
 - e. vendar nekatere knjižnice ne dosegajo ciljev in nimajo zaupanja ljudi zaradi slabega vodenja, slabih strokovnosti, kadrov, inovativnosti in financiranja;
 - f. obstaja nekonsistenten vzorec investiranja in financiranja, odvisen od lokalne politike, kar vodi v slabo opremljenost in slabe zbirke.

2. Kaj nameravajo (MLA skupaj s politiko in stroko) narediti:
 - a. zagovarjati pomen splošnih knjižnic in prednosti celovite ponudbe, prilagojene okolju;
 - b. predstavljati dobre prakse knjižnic, izboljšati učenje, informacije in storitve;
 - c. razviti široko izobraževanje za knjižnično osebo, investirati v njihov razvoj.
3. Kako bodo to dosegli:
 - a. določili bodo prioritete (učenje, ciljne skupine, podpora odličnosti);
 - b. začeli bodo izvajati 4 ključne izzive:
 - i. Raziskave in rezultati. Kako bi lahko knjižnice dosegle večje število ljudi, kako bi se izboljšala stopnja zadovoljstva uporabnikov, kako v prihodnje zagotoviti fizično in online gradivo. Pri tem bo MLA izvajala raziskave o vplivu knjižnic na branje, učenje in angažma posameznika v lokalni skupnosti. Identificirala bo trende, da bo lahko svetovala lokalnim skupnostim.
 - ii. Dobre prakse. Uspešne knjižnice so inovativne in podjetne in so po potrebi tudi integrirane z drugimi storitvami, s čimer strežejo lokalnim potrebam. Ugotovili bodo ovire za združevanje in širšo uporabo splošnih knjižnic in ponudili opcije za izboljšanje. Pri tem bo MLA izvajal izobraževanje, študije primerov, svetovanje itd. Promoviral bo nacionalne izboljševalne strategije za izboljšanje delovanja in kvalitete. Aktivno bodo promovirali tudi pomen izobraževanja zaposlenih, s poudarkom na izvedbeni kulturi, vodenju, strokovnih spretnostih in profesionalnem razvoju. Povečali bodo kvaliteto in obseg usposabljanja za vse zaposlene, s posebnim poudarkom na usposabljanju za vodenje in delovne spretnosti.
 - iii. Inovativnost. Uspešne knjižnice so proaktivne pri zagotavljanju boljših storitev. MLA bo zato podpiral trajnostno (vzdržno) investiranje, integrirane pristope, nove modele storitev in povezave s privatnim sektorjem. MLA bo tudi prikazal prednosti novih pristopov, vključno z relokacijo in racionalizacijo, daljšimi in primernejšimi odpiralnimi časi. Po potrebi bo podpiral povezave in integracijo različnih lokalnih javnih storitev (izobraževanje, zdravstvo, muzeji, umetniške institucije, arhivi, druge vrste knjižnic). Ugotavljal bo ovire za inovativnost in integracijo (finančne, davčne, proceduralne, organizacijske, kulturne), da bi zmanjšal njihov vpliv. Spodbujal bo povezave gospodarstva v lokalnih skupnostih in izvedel analizo, kako maksimirati partnerstva med privatnim, javnim in tretjim sektorjem (politiko). Spodbujal bo nacionalne projekte, kot so Poišči svoj talent, Nacionalno leto branja, Kulturna olimpiada, personalizirane zdravstvene storitve ipd.
 - iv. Digitalna sprememba. Internet v knjižnicah mora biti po kapaciteti in hitrosti enak v knjižnicah in izobraževalnih institucijah – nacionalni tehnični standardi. Digitalne storitve morajo biti prilagojene digitalnemu uporabniku, nacionalno povezane in vključevati obsežne in raznovrstne interaktivne storitve. Zato bo MLA podpiral hitrejšo širokopasovno povezavo z večjo kapaciteto v splošnih knjižnicah. Digitalno okolje bo spodbujal z dobavo brezplačnih ali poceni informacijskih gradiv na podlagi centraliziranega pogajanja z dobavitelji. Spodbujal bo uporabo Web 2.0+. Promoviral bo »online knjižnice« in spodbujal 24-urno dostopnost gradiva in storitev. Spodbujal bo »nacionalno člansko shemo«, s katero bodo določeni tehnični parametri za izboljšanje storitev in ugodnosti za uporabnike, zlasti za dostop do knjižnic, kar naj bi na nacionalnem nivoju

vodilo v uvedbo enotne pametne mikročip kartice, enake za vse uporabnike.

V dokumentu je tudi nova zanimiva definicija dejavnosti splošnih knjižnic: Splošne knjižnice dajejo merljiv in bistven prispevek k lokalnemu gospodarstvu in premoščajo socialne razlike. Podpirajo dobro počutje, spodbujajo branje, razširjajo znanje, pomagajo pri učenju in spretnostih ter pri utrjevanju identitete, skupnosti in občutka, da so prostor za ljudi vseh starosti, izvorov in kultur.

ZDRUŽENE DRŽAVE AMERIKE

PUBLIC LIBRARIES STRATEGIES FOR BUILDING STRONGER ECONOMIES AND COMMUNITIES / Danielle Patrick Milam, 2008

Avtorica v dokumentu ugotavlja, da so se razmere v lokalnih okoljih spremenile. Sedaj so si le-ta postavila za cilj, kako se vključiti v ekonomijo znanja. Fokus je na kakovosti formalnega in neformalnega izobraževanja, pridobivanju spretnosti za opravljanje informacijskih poklicev, razvoju malih podjetij z globalnim dosegom ter infrastrukture za hitro potovanje informacij. V takem kontekstu naj bi knjižnice prenovile svoje vloge, dejavnosti in programe. Navaja nekaj možnosti:

1. **Knjižnica naj bo bistveni del lokalne mreže institucij za zgodnje izobraževanje.** Pripovedovanje pravljic naj ne bo več edina oblika dela z otroki, ampak je treba razširiti učne in informacijske vsebine za najmlajše otroke. Dokazano je bilo namreč, da obstaja tesna povezava med zgodnjim izobraževanjem otrok in gospodarskim razvojem, zato je največji poudarek tudi tu potreben prav na izobraževanju za informacijske poklice. Zanje so namreč značilni mišljenja na višjem nivoju ter analitične in kreativne sposobnosti. »Vlaganje« v človekovo znanje (human capital) vključuje na tej stopnji zlasti pismenost, dobro splošno izobrazbo in razvoj delovnih sposobnosti. Ob tem je potrebno zbuditi zavest o pomembnosti zgodnjega in pogostega oz. rednega branja.
2. **Knjižnica naj bo center informacij o zaposlitvah in usposabljanja za delo.** Hitre spremembe na trgu dela in zahtev za delo zahtevajo nova znanja in spretnosti in ponujajo nove priložnosti. Ker imajo knjižnice med svojimi člani velik del zaposlenih, so lahko dober partner na tem področju. Lahko okrepijo svoje zbirke za področje dela, vključno z informacijami za razvoj kariere, usposabljanje za razna delovna mesta in uporabo sodobne tehnologije, prav tako pa lahko usposobijo svoje delavce za posredovanje zaposlitvenih informacij. Tu lahko sodelujejo z drugimi organizacijami, ki se ukvarjajo s tem področjem, zlasti lahko ponujajo dostop do spleta za iskanje informacij o prostih delovnih mestih. Tudi računalniška usposabljanja za uporabnike, ki jih izvajajo knjižnice, lahko bistveno zmanjšajo stroške podjetjem za ta namen.
3. **Knjižnica naj bo podpora lokalnemu podjetništvu.** Tudi v družbi znanja mala podjetja kreirajo tri četrtine delovnih mest v lokalnem okolju. Zato naj bi bile za knjižnico bistvene tudi zbirke na temo podjetništva, zlasti baze podatkov s tržnimi in drugimi podjetniškimi informacijami, ki so dosegljive tudi od doma ali z delovnega mesta. V sodelovanju z zunanji izvajalci so lahko knjižnice tudi centri za razne delavnice na temo razvoja malih podjetij, izdelave podjetniškega načrta, kako odpreti

podjetje ipd. ter s tem bistveno prispevajo k odpravi ovir za vstop novega podjetja na trg.

4. **Knjižnica naj bo osrednji prostor lokalne skupnosti.** Lokacija knjižnice je bistvenega pomena, saj pritegne veliko število obiskovalcev, ki v del mesta, kjer je knjižnica, prihajajo peš. S tem postane ta del mesta aktivna destinacija in se ustvarjajo sinergije z drugimi kulturnimi institucijami ter gospodarskimi storitvenimi dejavnostmi. Imajo torej močan vpliv na podobo mesta in njegovo vitalnost. Zato naj bi bile knjižnice prioritete javne stavbe v posameznih delih mesta, ki jih lokalna skupnost želi bodisi obnoviti ali zgraditi na novo. Poleg domačega prebivalstva lahko knjižnice pritegnejo tudi druge obiskovalce in turiste. Prav tako je priporočljivo postavljati knjižnice v nakupovalnih središčih izven mesta, kjer se tako komercialni prostor meša s socialnim prostorom knjižnice. Knjižnica kot stavba v lokalnem okolju prispeva k njegovi stabilnosti, varnosti in kakovosti življenja.

DOKUMENTI EU

Pregledani so bili nekateri pomembni EU dokumenti, ki kažejo, v katere širše kontekste se uvršča delovanje knjižnic in od česa je odvisen njihov razvoj:

- Evropska agenda za kulturo v svetu globalizacije
- Evropska agenda za otrokove pravice
- Evropska prenovljena socialna agenda
- Evropska digitalna agenda .

5. Vizija in poslanstvo splošnih knjižnic

Že leta 1997 izdano poročilo o raziskavi »Splošne knjižnice v informacijski družbi«, ki je potekala v okviru Evropske unije, v povzetku kot vizijo splošnih knjižnic opredeljuje splošno knjižnico kot ključni dejavnik v lokalnem uveljavljanju družbe, ki ponuja:

- dostop do človeškega zapisa v katerikoli obliki hranjenja,
- zbirko tiskanega gradiva in multimedijev za izposajo,
- dostop do omrežja in podporo za navigacijo po omrežju in iskanje informacij,
- delovne postaje za uporabnike,
- odprte priložnosti za učenje in izobraževanje,
- fizični prostor za večnamenska srečanja,
- servise za elektronsko dostavo dokumentov.

in bo kot posodobljena splošna knjižnica:

- imela pravočasen dostop do vzajemnih katalogov za medknjižnično izposajo,
- del svetovnega knjižničnega omrežja,
- tesno sodelovala z drugimi spominskimi ustanovami, šolami in drugimi izobraževalnimi ustanovami,
- dobavitelj informacij za skupnost,
- ponujala posebne storitve različnim ciljnim skupinam - od poslovnih informacij do servisa za etnične manjšine in za ljudi z motnjami vida.

Lokalna splošna knjižnica se bo razvijala v skladu z lokalnimi potrebami. V določenih regijah bodo obstajale precej različne knjižnice, toda zaradi uspešnega sodelovanja bodo sposobne na svojem področju spraviti pod streho celosten razpon knjižničnih storitev.

Kot del širše vizije splošne knjižnice kot ustanove, ki ima veliko pomembnih funkcij v lokalnem uveljavljanju informacijske družbe, pa navaja ključne vloge splošnih knjižnic:

- aktivni partner pri zaščiti demokracije, ki bo zagotavljal neoviran dostop do vseh objavljenih gradiv,
- podpornik izobraževanja in učenja na mnogih stopnjah, ki bo oskrboval osnovne sestavine znanja,
- lokalni center informacijske tehnologije, ki omogoča dostop do strojne in programske opreme in omrežij, pri čemer daje državljanom možnost delati z novo in popolnoma prevladujočo tehnologijo,
- kulturna ustanova. (Splošne knjižnice in informacijska družba, 1997)

Že bežen pogled na gornji povzetek kaže, da že pred petnajstimi leti definirana vizija zajema usmeritve razvoja splošnih knjižnic in udejanjanje njenih vlog, ki umeščajo splošno knjižnico v tokove sodobne informacijske in globalizirane družbe. Lahko trdimo, da temu skozi vsa leta postopoma sledijo tudi slovenske splošne knjižnice, ki se (sicer na nekaterih področjih še zmeraj stihijsko in nepovezano) kot prostori za druženje in lokalni centri za dostop do vseh vrst informacij in znanja postopoma vse bolj umeščajo v življenje ljudi v lokalnih skupnostih in prilagajajo močnim premikom osnovnih vzorcev vedenja ljudi, ki danes v ospredje postavljajo vseživljenjsko učenje, stalne spremembe, inovativne veščine in demokratično vključevanje v procese odločanja v družbi.

Poslanstvo splošnih knjižnic opredeljujejo dokumenti, ki združujejo zakonske predpise in strokovne zahteve, sledi pa usmeritvam Unescovega Manifesta o splošnih knjižnicah (Manifest o splošnih knjižnicah 1994, 1995), ki med vsem drugim opredeljuje splošno knjižnico kot lokalni informacijski center, ki omogoča svojim uporabnikom brez zadržkov dostop do vseh vrst znanja in informacij.

Od začetka devetdesetih let pa vse do danes torej splošno knjižnico kot takšno v prihodnost umeščajo že številne evropske deklaracije, evropska in svetovna združenja knjižnic, strategije držav v informacijski družbi in razvoja splošnih knjižnic v svetu, knjižnične politike, smernice razvoja splošnih knjižnic in mnogi drugi dokumenti, ki so jih osnovali številni strokovnjaki s področja knjižničarstva in drugih ved.

Hiter tehnološki razvoj, globalizacija družbe, nenehne inovacije in stalne spremembe prinašajo zadnjih dvajset in več let torej velike spremembe v vsakdanje življenje vsakega posameznika. Dejstvo je, da v današnji visoko konkurenčni in informacijski družbi ljudje vse bolj povprašujejo po izdelkih/storitvah, ki jih zaznavajo kot koristne za svoje potrebe. Velike družbene spremembe in ekonomske omejitve pa zahtevajo racionalno porabo javnih sredstev za doseganje družbenih ciljev. Vsi ti premiki vplivajo tudi na poslovanje splošnih knjižnic, ki delujejo v javnem interesu, zato morajo usmeritve razvoja splošnih knjižnic na vseh ravneh postavljati v ospredje ljudi, obiskovalce splošnih knjižnic in ne knjižničnega gradiva, splošno knjižnico enakovredno obravnavati kot fizični in virtualni prostor, delovati globalno in hkrati vzbujati interes za lokalno dogajanje ter zagotavljati socialno vključenost vseh skupin prebivalcev. Poslovanje morajo prilagajati potrebam uporabnikov na trgu, se nenehno spraševati, na katere trge in ciljne skupine se bodo usmerili, kako in s čim jih bodo zadovoljili, kako bodo nastopili proti konkurentom na trgu, kdaj bodo vstopili na izbrani trg...

Slovenske splošne knjižnice nimajo oblikovane vizije in poslanstva splošnih knjižnic na nacionalnem nivoju, imajo pa vizijo in poslanstvo opredeljene posamezne splošne knjižnice in osrednje območne knjižnice.

Razvoj knjižnic v današnji globalni, informacijski, inovativni družbi gre v smer široko odprtih ustanov, ki se od svoje usmerjenosti »navznoter«, v svoje poslovanje in pomembnost, zmeraj bolj obračajo »navzven«, raziskujejo in spoznavajo okolje v katerem delujejo, se z njim povezujejo in ustvarjajo odprt prostor za dialog in znanje. Pri tem postopoma v ospredje postavljajo uporabnika splošne knjižnice, zato se morajo, povzeto po Žagarjevi (Žagar, 2011, str. 24) na eni strani odzivati na prepoznane potrebe, pričakovanja, zahteve uporabnikov, na drugi strani pa morajo knjižnice skozi proaktivno razmišljanje prebujati potrebe in pričakovanja uporabnikov in razvijati ter ustvarjati storitve, ki bodo uporabnikom prinesle koristi, ki se bodo izkazovale v prebujanju njihovih potencialov. To pa bo posledično vplivalo tudi na razvoj družbe. Zato naj bo poslanstvo knjižnice način poslovanja knjižnice, ki vodi k napredku in razvoju posameznika (njegovih potencialov) in blaginji družbe.

Iz poslanstva splošnih knjižnic morajo zato uporabniki na kratek in jasen način razumeti, kako bodo lahko zadovoljili svoje potrebe in kakšne koristi jim v njihovem življenju lahko prinese uporaba knjižničnih storitev, ki bodo pripomogle k razvijanju njihovih potencialov.

6. Namen strategije splošnih knjižnic

je, da na osnovi identificiranja

- **družbenih sprememb** (politične in ekonomske razmere, globalizacija, informacijska tehnologija, državljani oziroma občani lokalnih okolij splošnih knjižnic in njihova pričakovanja, konkurenca, migracije, staranje prebivalstva ...)
- in **problemov** (slaba funkcionalna pismenost odraslih, problematična je tudi informacijska pismenost t.i. »Google« generacije, komercializacija in s tem nedostopnost kulturnih dobrin, potreba po vseživljenskem učenju zaradi zahtev trga dela, integracija imigrantov, etničnih skupin, zaostrenost financiranja knjižnic iz proračunskih virov ... itn.),
- ter **trenutnega položaja, vloge in razvitosti splošnih knjižnic v državi**
- in **zaznavanja splošnih knjižnic s strani državljanov,**
- začrtati **vizijo** (smer) in **poslanstvo** (namen, razlog) splošnih knjižnic v spreminjajočih se razmerah sodobne družbe,
- iz katerih izhajajo **nacionalni cilji in strategije splošnih knjižnic** v prihodnosti, ki dajejo **odgovore**:
 - knjižničarjem: v katero smer razvijati storitve (npr. usmerjenost k uporabniku, socialna vključenost prebivalstva, komunikacijsko in kulturno stičišče ...),
 - državljanom: katere svoje potrebe lahko zadovoljijo v knjižnici in kakšne koristi lahko od tega pričakujejo (npr. vstopna točka za vseživljensko učenje, digitalni servisi, prostor za ustvarjanje ...),
 - politikom: da knjižnica s svojimi storitvami podpira nacionalne strategije razvoja (na področju gospodarstva, izobraževanja, zdravja, varstva okolja in družbene vključenosti posameznikov..),
 - partnerjem: na katerih področjih lahko sodelujejo (sinergija s partnerji / razlikovanje od drugih institucij, ki ponujajo podobne ali istovrstne storitve ...),
 - trenutnim in potencialnim financerjem: kakšne koristi lahko prinesejo vlaganja v dejavnost splošnih knjižnic.

- na način da jih lahko vsaka knjižnica prilagodi svojim lokalnim razmeram in možnostim.

7. Strateška področja, cilji in ukrepi

Delovna skupina je na podlagi ugotovitev, podanih v tem dokumentu, oblikovala strateška področja, cilje in ukrepe za razvoj slovenskih splošnih knjižnic v prihodnosti. Dotikajo se strukture, organizacije in mreže splošnih knjižnic, utrjevanja obstoječih in ustvarjanja novih storitev, pridobivanja ustreznih znanj, ki so potrebna za poslovanje v prihodnosti, potenciala partnerstev in promocije splošnih knjižnic kot izhodišča za poznavanje in priznavanje splošnih knjižnic ter vseh njihovih storitev kot pomembnih dejavnikov v družbi.

Strateška področja, cilji in ukrepi so zapisani v posebnem dokumentu z naslovom Strategija razvoja splošnih knjižnic Slovenije 2013-2020.

Izhodišča za oblikovanje dokumenta Strategija razvoja splošnih knjižnic je pripravila delovna skupina:

mag. Barbara Kovář, vodja oddelka za razvoj v Mariborski knjižnici, vodja delovne skupine
Milena Bon, koordinatorica izvajanja posebnih nalog osrednjih območnih knjižnic pri Centru za razvoj knjižnic pri NUK

mag. Jelka Gazvoda, direktorica Mestne knjižnice Ljubljana

Vesna Horžen, predsednica Združenja splošnih knjižnic

Breda Karun, Jara, zavod za razvoj knjižnic

Roža Kek, direktorica Mestne knjižnice Grosuplje

dr. Silva Novljan

mag. Breda Podbrežnik Vukmir, direktorica Matične knjižnice Kamnik

Simona Resman, vodja službe za razvoj in območnost v Mestni knjižnici Ljubljana

Martina Rozman Salobir, pomočnica direktorja Osrednje knjižnice Celje

Irena Sirk, informatik v Mariborski knjižnici

mag. Gorazd Vodeb, Center za razvoj knjižnic pri NUK

prof. dr. Maja Žumer, redna profesorica na Oddelku za bibliotekarstvo, informacijsko znanost in knjigarstvo Filozofske fakultete Univerze v Ljubljani

Literatura:

1. *An EU Agenda for the Rights of the Child*. (2011). Brusel: European Commission. Pridobljeno 5. 4. 2011 s spletne strani:
http://ec.europa.eu/justice/policies/children/docs/com_2011_60_en.pdf
2. *Analiza stanja na področju kulture s predlogi ciljev za nacionalni program za kulturo 2012-2015*. (2011). Ljubljana: Ministrstvo za kulturo. Pridobljeno 20.11.2011 s spletne strani:
http://www.mk.gov.si/fileadmin/mk.gov.si/pageuploads/Ministrstvo/Podatki/Letna_por

[ocila/2011/Analiza_stanja_na_podrocju_kulture_s_predlogi_prednostnih_ciljev-marec_2011_popravljen_28032011.pdf](#)

3. Bon, Milena. (2011). Splošne knjižnice po knjižničnih območjih v letu 2010. *Knjižnica : odprt prostor za dialog in znanje : zbornik referatov* (str. 171-196). Ljubljana: Zveza bibliotekarskih društev Slovenije.
4. Brečko N., Barbara. (2010). *Spletna obiskanost 2010 (RIS poročila)*. Pridobljeno 12. 11. 2011 s spletne strani: <http://www.ris.org/index.php?fl=2&lact=1&bid=11408&parent=13>
5. Dimovski, Vlado, 2002: Management neprofitnih organizacij. V: Management. Radovljica: Didakta. 695-737.
6. *Državni razvojni program Republike Slovenije za obdobje 2007-2013*. (2008). Ljubljana: Vlada RS. Pridobljeno 12. 11. 2011 s spletne strani: <http://www.pora-gr.si/DRP2007-2013.pdf>
7. *Evropska digitalna agenda*. (2010): Bruselj : Evropska komisija. Pridobljeno 28. 7. 2011 s spletne strani: <http://eur-lex.europa.eu/LexUriServ/LexUriServ.do?uri=COM:2010:0245:FIN:SL:PDF>
8. *Evropska komisija predstavlja Agendo EU za otrokove pravice*. (2011). Bruselj : Evropska komisija. Pridobljeno 3. 6. 2011 s spletne strani: <http://europa.eu/rapid/pressReleasesAction.do?reference=IP/11/156&format=HTML&aged=0&language=SL&guiLanguage=en>
9. *Finish Public Library Policy 2015. National strategic areas of focus*. (2009). Helsinki: Ministry of Education. Pridobljeno 20. 4. 2011 s spletne strani: <http://www.minedu.fi/export/sites/default/OPM/Julkaisut/2009/liitteet/opm31.pdf>
10. *Framework for the Future MLA Action Plan for Public Libraries – "towards 2013"*. (2008). London: Museums, Libraries and Archives Council (MLA). Pridobljeno 10. 6. 2011 s spletne strani: http://www.kingston.gov.uk/mla_library_action_plan.pdf
11. Gazvoda, Jelka. (2011). Deset let Zakona o knjižničarstvu: desetletje priložnosti za splošne knjižnice. *Knjižnica : odprt prostor za dialog in znanje : zbornik referatov*. Ljubljana: Zveza bibliotekarskih društev Slovenije.
12. *Internet dobro ukoreninjen v vsak dan slovenskega uporabnika*. (2011). Pridobljeno 25. 11. 2011 s spletne strani: <http://www.iprom.si/news/2621/25/Internet-dobro-ukoreninjen-v-vsakdan-slovenskega-uporabnika.html>
13. *Javnomnenjska telefonska raziskava med člani uporabniki in neuporabniki slovenskih splošnih knjižnic. Poročilo*. (2011). Grosuplje: Zveze splošnih knjižnic Sčlovenije. Pridobljeno 30. 9. 2011 s spletne strani: <http://zdruzenje-knjiznic.si/media/website/javnomnenjska-raziskava-med-clani-uporabniki-in-neuporabniki-splosnih-knjiznic-v-sloveniji/ZDRUZENJE-SPLOSNIH-KNJIZNIC-poročilo-raziskave-29-09-2011.pdf>
14. *Knjižnični sistem Slovenije 2009-2010: stanje, trendi, izzivi*. (2010). Ljubljana: NUK, Center za razvoj knjižnic. Pridobljeno 15. 11. 2011 s spletne strani: http://cezar.nuk.uni-lj.si/common/files/studije/razvoj_KSS%202009_2010.pdf
15. Kolarič, Zinka, 2002. Različni znanstveno-teoretski pristopi k proučevanju neprofitnih organizacij. V: D. Jelovac, Jadranje po nemirnih vodah menedžmenta nevladnih organizacij. Ljubljana, Koper: Radio Študent : Študentska organizacija Univerze Koper: Visoka šola za management v Kopru.
16. Kovář, Barbara. (2011). *Strateško marketinško pozicioniranje splošne knjižnice : magistrsko delo*. Maribor: [B. Kovář].
17. Krek, J. in Metljak, M. (2011). *Bela knjiga o vzgoji in izobraževanju v Republiki Sloveniji*. (2011). Ljubljana: Zavod RS za šolstvo. Pridobljeno 5.12. 2011 s spletne strani http://www.belaknjiga2011.si/pdf/bela_knjiga_2011.pdf

18. Libraries: a vision. The Public Library Service in 2015. (2004). Bedford : Laser Foundation
19. *Library Reform 2014. Part I - Strategies and initiative.* (2006). Oslo: Norwegian Archive, Library and Museum authority. Pridobljeno 15. 4. 2011 s spletne strani: http://www.abm-utvikling.no/publications/abm-publications/30_eng_web.pdf
20. *MOSS: Obiskanost spletnih strani.* (2011). Pridobljeno 14. 11. 2011 s spletne strani: http://www.ris.org/db/27/12189/Raziskave/MOSS_september_2011/
21. *Nacionalni program za kulturo 2012-2015. Osnutek.* (2011). Ljubljana: Ministrstvo za kulturo. Pridobljeno 30. 11. 2011 s spletne strani: http://www.mk.gov.si/fileadmin/mk.gov.si/pageuploads/Ministrstvo/Drugo/aktualno/2011/Osnutek_NPK_november_2011_.pdf
22. *Nacionalni strateški referenčni okvir 2007-2013.* (2007). Ljubljana: Služba Vlade Republike Slovenije za lokalno samoupravo in regionalno politiko. Pridobljeno 10. 11. 2011 s spletne strani: http://www.svlr.gov.si/fileadmin/svlr.gov.si/pageuploads/KOHEZIJA/kohezija-200207/nsro-vlada-150207_koncno.pdf
23. Patrick Milam, Danielle. (2008). Public Library Strategies for Building Stronger Economies and Communities. National Civic Review. Published online in Wiley InterScience (www.interscience.wiley.com)
24. Pravilnik o načinu določanja skupnih stroškov osrednjih knjižnic, ki zagotavljajo knjižnično dejavnost v več občinah, in stroškov krajevnih knjižnic. (2003). *Uradni list RS*, 19.
25. Pravilnik o osrednjih območnih knjižnicah. (2003). *Uradni list RS*, 88.
26. Pravilnik o pogojih za izvajanje knjižnične dejavnosti kot javne službe. (2003). *Uradni list RS*, 73.
27. *Prenovljena socialna agenda.* (2010). Bruselj : Evropska komisija. Pridobljeno 5. 6. 2011 s spletne strani: <http://ec.europa.eu/social/main.jsp?catId=547&furtherPubs=yes&langId=sl&pubId=529&type=2>
28. Prevodnik K., Vehovar, V. (2011). *E-kompetentni državljan Slovenije danes* (RIS poročila). Pridobljeno 15. 11. 2011 s spletne strani: http://www.ris.org/db/13/12082/RIS%20poro%C4%8Dila/Ekompetentni_drzavljan_Slovenije_danes/?&p1=276&p2=285&p3=1318
29. *Renewed social agenda: Opportunities, access and solidarity in 21st century Europe.* (2008): Brussels: Commission of the European Communities. Pridobljeno 5. 4. 2011 s spletne strani: <http://eur-lex.europa.eu/LexUriServ/LexUriServ.do?uri=COM:2008:0412:FIN:EN:PDF>
30. *Slovenske knjižnice v številkah.* (2012). Pridobljeno 13. 3. 2012 s spletne strani: <http://cezar.nuk.uni-lj.si/analize/index.php>
31. *Slovenske splošne knjižnice: Srečevanja z znanjem in domišljijo.* (2010). Ribnica: Združenje splošnih knjižnic Slovenije. Pridobljeno 12. 8. 2011 s spletne strani: http://zdruzenje-knjiznic.si/media/website/dokumenti/Knjiznice_k07_za_Web.pdf
32. *Splošne knjižnice in informacijska družba.* (1997). Pridobljeno 12. 3. 2012 s spletne strani: http://home.izum.si/cobiss/cobiss_obvestila/1997_3/html/clanek_03.html
33. *Standardi za splošne knjižnice: (za obdobje od 1. maja 2005 do 30. aprila 2015).* (2005). Ljubljana: Nacionalni svet za knjižnično dejavnost RS. Pridobljeno 20. 11. 2011 s spletne strani: http://www.mk.gov.si/fileadmin/mk.gov.si/pageuploads/Ministrstvo/Drugo/hitri_dostop/standardi_spl_k_sprejeti.pdf

34. *Statistični urad Republike Slovenije*. (2011). Pridobljeno 15. 11. 2011 s spletne strani: <http://www.stat.si/>
35. *Strategija Republika Slovenija v informacijski družbi*. (2003). [online]. Ljubljana: Vlada republike Slovenije, Ministrstvo za informacijsko družbo. Pridobljeno 20. 10. 2011 s spletne strani: [http://mid.gov.si/mid/mid.nsf/V/KE332AF03299A027FC1256CCC0042109C/\\$file/Strategija_RSvID_\(2003-02-13\).pdf](http://mid.gov.si/mid/mid.nsf/V/KE332AF03299A027FC1256CCC0042109C/$file/Strategija_RSvID_(2003-02-13).pdf)
36. *Strategija razvoja Slovenije*. (2005). Ljubljana: Urad Republike Slovenije za makroekonomske analize in razvoj. Pridobljeno 10.10. 2011 s spletne strani: http://www.umar.gov.si/fileadmin/user_upload/projekti/02_StrategijarazvojaSlovenije.pdf
37. Tavčar, Mitja, 2005: *Strateški management nepridobitnih organizacij*. Koper: Fakulteta za management.
38. *The modernisation review of public libraries: A policy statement*. (2010): Department for culture, media and sport. Pridobljeno 14. 4. 2011 s spletne strani: <http://www.official-documents.gov.uk/document/cm78/7821/7821.pdf>
39. *The Public Libraries in the Knowledge Society*. (2010). Danish Agency for Libraries and Media. Pridobljeno 15. 4. 2011 s spletne strani: http://www.bibliotekogmedier.dk/fileadmin/publikationer/publikationer_engelske/Reports/The_public_libraries_in_the_knowledge_society_Summary.pdf
40. *Uporaba informacijsko - komunikacijske tehnologije v gospodinjstvih in pri posameznikih, podrobni podatki, Slovenija 2011 – končni podatki*. (2011). Ljubljana: Statistični urad Republike Slovenije. Pridobljeno 25. 11. 2011 s spletne strani: http://www.stat.si/novica_prikazi.aspx?id=4384
41. Uredba o osnovnih storitvah knjižnic. (2003). *Uradni list RS*, 29.
42. *Več kot tri četrtine slovenskih spletnih uporabnikov v pokoju, vsaj enkrat na dan brska po spletu*. (2011). Ljubljana: Slovenska oglaševalska zbornica. Pridobljeno 15. 11. 2011 s spletne strani: <http://www.ris.org/uploadi/editor/1320314425sporilo-za-medije-moss-24-10-2011.pdf>
43. Vehovar V., Kuželički Jerman A. in Lebar L.. (2011). *Socialna omrežja 2011*. Ljubljana: Univerza v Ljubljani, Fakulteta za družbene vede. Center za metodologijo in informatiko. Pridobljeno 15. 11. 2011 s spletne strani: http://www.ris.org/uploadi/editor/1307495011poroilo_spletneskupnosti.pdf
44. Vodeb, Gorazd. (2010). Študijski obisk danskih knjižnic. *Knjižnica*, 20 (12), 18-20
45. Vodeb, Gorazd. (2011). Značilnosti razvoja slovenskih splošnih knjižnic: kaj nam lahko povedo podatki iz meritev razvitosti?. *Knjižnica : odprt prostor za dialog in znanje : zbornik referatov* (str. 161-169). Ljubljana: Zveza bibliotekarskih društev Slovenije.
46. *Vseživljenjsko učenje za znanje, ustvarjalnost in inovacije*. (2007). Bruselj : Komisija evropskih skupnosti. Pridobljeno 5. 4. 2011 s spletne strani: http://eur-lex.europa.eu/LexUriServ/site/sl/com/2007/com2007_0703sl01.pdf
47. *Vzpostavitev ustreznega statusa knjižnice za slepe in slabovidne v sistemu knjižnic*. (2010). Ljubljana: NUK, Center za razvoj knjižnic. Pridobljeno 12. 12. 2011s spletne strani: 12. 12. 2011: http://cezar.nuk.uni-lj.si/common/files/studije/knjiznica_za_slepe_in_slabovidne.pdf
48. Zakon o knjižničarstvu. (2001). *Uradni list RS*, 87.
49. Zakon o lokalni samoupravi. (1993). *Uradni list RS*, 72.
50. Zakon o obveznem izvodu publikacij. (2006). *Uradni list RS*, 69.
51. Zakon o uresničevanju javnega interesa za kulturo. (2002). *Uradni list RS*, 96.

52. Zakon o zagotavljanju sredstev za nekatere nujne programe Republike Slovenije v kulturi. (1998). *Uradni list RS*, 24.
53. Žagar, Tatjana. (2011). Poslanstvo knjižnice: odprt prostor prebujanja potencialov. Zakaj pa ne?. *Knjižnica : odprt prostor za dialog in znanje : zbornik referatov* (str. 24). Ljubljana: Zveza bibliotekarskih društev Slovenije.

Viri:

1. *A Library Policy for Europe*. (2009). Vienna: National Authorities on Public Libraries in Europe. Pridobljeno 15. 5. 2011 s spletne strani: <http://www.conference.bvoe.at/presentations.html>
2. EBLIDA (European Bureau of Library, Information and Documentation Associations). Pridobljeno 15. 5. 2011 s spletne strani: <http://www.eblida.org/>
3. *Enriching communities: The value of public libraries in New South Wales*. (2008). Sydney : Library Council of New South Wales. Pridobljeno 18. 10. 2011 s spletne strani: http://www.sl.nsw.gov.au/services/public_libraries/publications/docs/enriching_communities.pdf
4. *Increasing our value*. (2011). Pridobljeno 4. 4. 2011 s spletne strani: <http://www.bl.uk/aboutus/stratpolprog/increasingvalue/index.html>
5. Knowledge Commons, Meeting Place and Cultural Arena in a Digital Age. (2009). Norwegian Ministry of Culture. Pridobljeno 5- 4- 2011 s spletne strani: http://www.regjeringen.no/pages/2479579/PDFS/STM200820090023000EN_PDFS.pdf
6. Framework for the Future. MLA Action Plan for Public Libraries – »towards 2013«. (2008). London : MLA
7. *Library Strategy 2010. Policy for acces to knowledge and culture*. (2003). Helsinki: Ministry of education. Pridobljeno 38. 3. 2011 s spletne strani: http://www.minedu.fi/export/sites/default/OPM/Julkaisut/2003/liitteet/opm_98_kseng.pdf?lang=en
8. Manifest o splošnih knjižnicah 1994. (1995). *Knjižničarske novice* let. 5, št. 3. Priloga. Dostopno tudi na: <http://www.ifla.org/VII/s8/unesco/manif.htm> .
9. Marc Tizaj, Damjana. (2011). Slovenske knjižnice v številkah 2001-2010. *Knjižnica : odprt prostor za dialog in znanje : zbornik referatov* (str. 149-160). Ljubljana: Zveza bibliotekarskih društev Slovenije.
10. *Measuring our value*. (2010). British Library. Pridobljeno 4. 4. 2011 s spletne strani: <http://www.bl.uk/pdf/measuring.pdf>
11. *Metropolitan Cooperative Library System : Public Perception of Public Libraries*. (1999). Pridobljeno 29. 3. 2011 s spletne strani: <http://www.library.ca.gov/lrs/docs/METAsummary09-99.pdf>
12. Milam Patrick, Danielle. (2008). *Public Library Strategies for Building Stronger Economies and Communities*. Pridobljeno 25. 5. 2011 s spletne strani: <http://www.ncl.org/publications/ncr/97-3/Libraries.pdf>
13. The modernisation review of public libraries: a policiy statement / Department for Culture, Media and Sport (2010). Norwich : The Stationery Office
14. Muddiman, Dave. Images of Exclusion: User and Community Perceptions of the Public Library. (1999). Pridobljeno 29. 3. 2011 s spletne strani: http://www.seapn.org.uk/content_files/files/vol3wp9.pdf

15. *Nacionalni strateški načrt razvoja podeželja 2007-2013*. (2007). Ljubljana: Ministrstvo za gozdarstvo, kmetijstvo in prehrano. Pridobljeno 15. 11. 2011 s spletne strani: http://www.mkgp.gov.si/fileadmin/mkgp.gov.si/pageuploads/Breda/PRP/NSN_-_potrjena.pdf
16. NAPLE (National Authorities on Public Libraries in Europe). Pridobljeno 15. 5. 2011 s spletne strani: <http://www.naple.info/>
17. Novljan, Silva, Kodrič-Dačić E. in in Karun B. (2007). *Slovenske splošne knjižnice danes: stanje, problemi, razvojni trendi*. Ljubljana: NUK, Center za razvoj knjižnice. Pridobljeno 15. 6. 2011 s spletne strani: http://www.nuk.uni-lj.si/dokumenti/kis/stanje_2006.pdf
18. *Perceptions of Libraries, 2010*. (2010). Dublin, Ohio: OCLC. Pridobljeno 11. 5. 2011 s spletne strani: http://www.oclc.org/reports/2010perceptions/2010perceptions_all.pdf
19. *Perceptions Study*. Six-Country Africa Library Perception Study – read the findings. (2011). Pridobljeno 15. 8. 2011 s spletne strani: <http://www.eifl.net/perception-study>
20. *Sporočilo o evropski agendi za kulturo v svetu globalizacije*. (2007). Bruselj : Komisija evropskih skupnosti. Pridobljeno 3. 6. 2011 s spletne strani: <http://eur-lex.europa.eu/LexUriServ/LexUriServ.do?uri=COM:2007:0242:FIN:SL:PDF>
21. *Slovenska izhodna strategija 2010-2013*. (2010). Ljubljana: Vlada Republike Slovenije. Pridobljeno 5.12. 2011 s spletne strani http://www.vlada.si/fileadmin/dokumenti/si/projekti/Protikrizni_ukrepi/izhod_iz_krize/IZHODNA_STRATEGIJA.pdf
22. *Strategija Evropa 2020*. (2011). Bruselj: Evropska komisija. Pridobljeno 5.12. 2011 s spletne strani http://ec.europa.eu/europe2020/index_sl.htm
23. The Heart of the Metropolis – the Heart of Helsinki. Pridobljeno 13. 4. 2011 s spletne strani: <http://www.concursoscoacv.org/Ficheros/heksinki-bases.pdf>
24. *The Small but Powerfull Guide to Winning big Support for Your Rural Library*. (2011). ALA. Pridobljeno 13. 9. 2011 s spletne strani: http://www.ala.org/offices/sites/ala.org.offices/files/content/olos/toolkits/rural/2011RuralWeb_FINAL.pdf
25. Thorhauge, Jens. (2002). *Danish Library Policy*. Copenhagen : Danish National Library Authority. Pridobljeno 13. 4. 2011 s spletne strani: http://www.bs.dk/publikationer/english/library_policy/pdf/dlp.pdf
26. U.S. IMPACT Public Library Study. (2010). Washington : Institute of Museum and Library Services. Pridobljeno 29. 9. 2011 s spletne strani: <http://tascha.washington.edu/usimpact/us-public-library-study.html>
27. Wetherly, P. (2007). *The social and cultural environment*. Pridobljeno 5. 12. 2011 s spletne strani: http://www.oup.com/uk/orc/bin/9780199203055/wetherly_ch05.pdf
28. Vodeb, Gorazd. (2009). Podoba slovenskih splošnih knjižnic v letu 2008. *Knjižnica*, 53 (1/2), 33-51.
29. Vodeb, Gorazd. (2009). Podoba slovenskih splošnih knjižnic v letu 2009. *Knjižnica*, 54 (4), 137-154.
30. Vodeb, Gorazd. (2010). Študijski obisk danskih knjižnic. *Knjižnica*, 20 (12), 18-20
31. Vodeb, Gorazd. (2011). Značilnosti razvoja slovenskih splošnih knjižnic: kaj nam lahko povedo podatki iz meritev razvitosti?. *Knjižnica : odprti prostor za dialog in znanje : zbornik referatov* (str. 161-169). Ljubljana: Zveza bibliotekarskih društev Slovenije.
32. *Zelena knjiga*. Izkoriščanje potenciala kulturnih in ustvarjalnih industrij- (2010). Bruselj: Evropska komisija. Pridobljeno 10- 6. 2011 s spletne strani: http://ec.europa.eu/culture/documents/greenpaper_creative_industries_sl.pdf

